

University of Twente
7500 AE Enschede
The Netherlands

D.C.WUBS

P O V R A T A K ?

Studij o obstruiranju manjinskog povratka u opštinu Tuzla i Bijeljina

**Na zahtjev Međucrkvenog Mirovnog Vijeća &
Foruma Građana Tuzle**

Enschede, 2. Septembar 1998

SADRŽAJ

PREDGOVOR	5
UPUTSTVO ZA ČITANJE	6
1. O Bosni	7
1.1 Uvod	7
1.2 Nedavna istorija Bosne	7
1.3 Dejtonski Mirovni Sporazum (DMS)	8
1.4 Bonska Konferencija	9
1.5 Pozadina istraživanja	9
1.6 Pitanja na kojima je zasnovano istraživanje	9
1.7 Pojašnjenje koncepta	10
1.8 Metodologija	11
2. Opšti pregled procesa povratka	12
2.1 Uvod	12
2.2 Implikacije Dejtonskog Mirovnog Sporazuma na izbjegla i raseljena lica	12
2.3 Statistički podaci o povratku izbjeglih i raseljenih lica u Bosnu	12
2.4 UNHCR-ova inicijativa “Otvoreni gradovi”	13
2.5 Međunarodna zajednica i koncept relokacije	15
2.6 Popunjavanje budžeta UNHCR-a	17
2.7 Politika OHR-a prema manjinskom povratku	17
3. “The Way Back” projekat	18
3.1 Uvod	18
3.2 Zašto je iniciran projekat “The Way Back” (ili u prevodu “Povratak”)	18
3.3 Opis projekta	19
3.4 Implementacija projekta	20
3.5 Koliko raseljenih lica se želi vratiti?	21
I dio studija: Tuzla i povratak raseljenih lica	22
4. Uvod u opštinu Tuzla	22
4.1 Uvod	22
4.2 Istorija i geografski položaj Tuzle	22
4.3 (Uticaj na) Demografija Tuzle	23
4.4 Zašto su ljudi napuštali Tuzlu tokom rata?	24
5. Politička situacija u Tuzli	26
5.1 Uvod	26
5.2 Opštinske vlasti i povratak raseljenih lica	26
5.3 Kantonalni i Federalni nivo vlasti i povratak raseljenih lica	27

6. Imovinska pitanja u Federaciji / opštini Tuzla	29
6.1 Uvod	29
6.2 Komisija za stvarna imovinska pitanja (CRPC)	29
6.3 Privatna i društvena imovina	29
6.4 Federalno zakonodavstvo u ratnom periodu	30
6.5 Novi zakon Federacije o nekretninama i napuštenoj imovini	30
6.6 Redovna procedura povrata imovine u opštini Tuzla	31
6.7 Povezanost imovinskog pitanja sa obstruiranjem povratka ras. lica u Tuzlu	32
7. Ekonomska situacija u Tuzli	35
7.1 Uvod	35
7.2 Uslovi za gradnju kuća i rekonstrukciju u Tuzli	35
7.3 Tuzlanska ekonomija	36
7.4 Zaposlenost i lični dohoci	37
8. Socijalno i bezbjedonosno izdanje u Tuzli	38
8.1 Uvod	38
8.2 Pitanje bezbjednosti u Tuzli	38
8.3 Ljudska prava	38
8.4 Pomoć zajednicama	39
8.5 Zajidnički život poslije rata	39

Podzaključak

41

II dio studija: **Bijeljina i povratak raseljenih lica** 42

9. Uvod u opštinu Bijeljina	42
9.1 Uvod	42
9.2 Istorija i geografski položaj opštine Bijeljina	42
9.3 (uticaj na) demografija Bijeljine	42
10. Politička situacija u Republici Srpskoj / opštini Bijeljina	44
10.1 Uvod	44
10.2 Opštinske vlasti	44
10.3 Borba za vlast u opštini Bijeljina i Republici Srpskoj	45
11. Imovinska pitanja u Republici Srpskoj / opštini Bijeljina	49
11.1 Uvod	49
11.2 Trenutni zakon Republike Srpske o nekretninama i napuštenoj imovini	49
11.3 Procedura u Bijeljini	49
11.4 Novi imovinski i stanbeni zakon u Republici Srpskoj	50
11.5 Bijeljina i novi imovinsko-stanbeni zakon	50
11.6 Ostali imovinski problemi koji su povezani za povratak raseljenih lica	51
12. Ekonomska situacija u Bijeljini	53
12.1 Uvod	53
12.2 Uslovi za popravak stambenog fonda i rekonstrukciju u Bijeljini	53

12.3 Ekonomija i nezaposlenost u opštini Bijeljina	55
13. Socijalno i bezbjedonosno pitanje u Bijeljini	56
13.1 Uvod	56
13.2 Pitanje bezbjednosti	56
13.3 Ljudska prava	57
13.4 Pomoć zajednicama	57
13.5 Zajednički život poslije rata	58
Podzaključak	59
14. Opšti zaključci	60
14.1 Uvod	60
14.2 Okvirni rad smetnji za povratak	60
14.3 Otvaranje mogućnosti za povratak	62
14.4 (ne)mogućnost uticanja projekta “The Way Back” na proces povratka	64
SAŽETAK DEJTONSKOG MIROVNOG SPORAZUMA	68
LISTA INTERVJUA	71
BIBLIOGRAFIJA	72

PREDGOVOR

Ovaj studij je urađen kao dio projekta “the way back” od strane *Foruma Građana Tuzle, Helsinškog Komiteta za Ljudska Prava u Republici Srpskoj i Međucrkvenog Mirovnog Vijeća iz Holandije*. Urađen je i kao dio mojih studija koji su vezani sa predmetom Javna Administracija i Javna Politika a u sklopu Twente Univerziteta. Tokom ovog praktičnog dijela istraživanja, koji je trajao od Aprila do Augusta 1998 godine, boravio sam u Tuzli, Bosna i Hercegovina.

Želio bih se zahvaliti osobama koji su mi pomogli da sakupim podatke za ovaj studij kao i onima koji su asistirali na bilo koji način. Takođe bih se posebno zahvalio osobama koje rade za Helsinški Parlament Građana na svojoj nesebičnosti i prijateljstvu. Mnogo hvala gospodinu Almiru Zuliću što je bio vrlo strpljiv prevodioc kao i gospođi Miriam Struyk koja mi je pružila mnogo podrške i mogućnost da obavim ovaj studij. Zadnje ali ne i posljednje, želio bih se zahvaliti svima onima koji su mi pomogli da se mnoge informacije sakupe u “drugoj kancelariji”, zbog toga što je to učinilo moje vrijeme provedeno u Bosni veoma korisnim

Dokazalo se da je živjeti u Bosni jedno veliko zanimljivo iskustvo koje mi je dalo veći uvid u neizmjerne probleme sa kojima su suočena raseljena i izbjegla lica . Nadam se da će njihova životna borba biti nagrađena i da će ponovo moći odlučivati oni sami , uključujući i izbor povratka svojim stvarnim kućama.

David Wubs
Bieleveldlaan 73
7906 HS Hoogeveen
The Netherlands
tel: **31-5282-72197

Forum Građana Tuzle
Ulica Turalibegova br.5
75000 Tuzla
Bosna i Hercegovina
tel: **387-75-236246
fax **387-75-250481

Međucrkveno Mirovno Vijeće
Celebestraat 60
PO Box 858993
2508 CN The Hague
The Netherlands
tel: **31-70 3507100
fax: **31-70 3542611

UPUTE ZA ČITANJE

Ovaj studij je dio programa “The Way Back” a koji ima za cilj da objasni smetnje za povratak izbjeglih i raseljenih lica u opštine Tuzla i Bijeljina. Prvo poglavlje predstavlja opšti uvod u: Bosnu i Hercegovinu , proces manjinskog povratka i “The Way Back” program. Takođe su u prvom poglavlju predstavljena pitanja korištena tokom istraživanja kao i metodologija. Nakon ovog uvoda slijedi dva dijela ovih studija i to jedan o Tuzli a drugi o Bijeljini. Svaki od ovih studija je predstavljen na slijedeći način: uvod, politička, pravna, ekonomska i socijalna izdanja. Na kraju , u zadnjem poglavlju, možete naći kratak sažetak o procesu obstruiranja. U ovom zadnjem poglavlju struktura smetnji za povratak u Tuzlu i Bijeljinu simultano je razmatrana i povezana sa programom “The Way Back”.

1 O BOSNI

1.1 Uvod

Predmet ovog studija je da se predstavi situacija o povratku izbjeglih i rseljenih lica u Tuzlu i Bijeljiniu te je opisan paragraf 1.6. Ipak, prvo od svih osnovnih uvoda o prijašnjem stanju , stanju tokom i nakon rata je određena kao vrsta osnovnih informacija za ovo istraživanje. Poslije ovog dijela razmatrane će biti pitanja korištena tokom istraživanja kao i metodologija.

1.2 Nedavna istorija Bosne

Socijalistička Jugoslavija

Prije rata Jugoslavija je bila socijalistička država organizovana kao federacija šest republika: Srbija, Hrvatska, Crna Gora, Makedonija, Slovenija i Bosna i Hercegovina. Mnogi Jugoslovenski narodi, kao što su Srbi, Hrvati, Slovenci, imali li su u sklopu države republiku koja je bila smatrana kao njihova domovina. Međutim, Bosna i Hercegovina nije imala čisto jedan konstituivan narod nego se čitava populacija stanovništva većinom sastojala od Bošnjaka, (Bosanskih) Srba, (Bosanskih) Hrvata¹.

Politička moć u Socijalističkoj Jugoslaviji bila je u rukama komunističke partije, a od drugog svjetskog rata pa sve do njegove smrti, Tito je bio Predsjednik Jugoslavije. Poslije njegove smrti narodi Jugoslavije, a posebno Srbi i Hrvati, pokazali su tendenciju rastućeg nacionalizma.² Mišljenja su bila različita o tome koji su to unutrašnji i/ili vanjski faktori koji su prouzrokovali to , ali na kraju, sve je to vodilo nasilnom raspadu Jugoslavije.³

Bosna i raspad Jugoslavije

Praćena raspadom Jugoslovenske Federacije tokom 1991 g., a koja je došla sa deklaracijama o nezavisnosti Republika Slovenije i Hrvatske, Republika Bosna i Hercegovina se i sama proglasila nezavisnom od Federativne Jugoslavije ,29 februara 1992 g. Nova država je priznata od strane međunarodne zajednice kao suverena i nezavisna država. Srpsko nacionalističko rukovodstvo je već proglasilo odvojenu državu unutar republike. Sa potporom od strane Miloševića, Srbijanskog predsjednika, Karadžić i njegovi kompanjoni su se izjasnili da ostaju u Jugoslaviji , u cilju da zadrže nacionalnu ideju o življenju svih Srba u jednoj državi. I rukovodstvo Bosanskih Srba kao i Rukovodstvo Bosanskih Hrvata željeli su podjelu Bosne i Hercegovine duž etničkih linija. Međutim, čak i ranije, prije rata, bilo je jasno da podjela Republike Bosne i Hercegovine crtanjem linija nije moguća. U to vrijeme najbolji opis Republike je, zakrpa sastavljena od Hrvatskih, Srpskih i Muslimanskih sela, sa multietničkim gradovima.⁴

¹ Neki autori koriste naziv Muslimani. U ovom studiju će se spominjati Bošnjaci a ne Muslimani zbog toga što "Muslimani" daju pogrešan religijski utisak.

² R. Dertez, *De Balkan , van Burenruzie tot burgeroorlog*, Antwerpen-Baarn, 1992, strana 121-124

³ Faktori koji su prouzrokovali rat nisu tema ovog studija zbog toga što ono samo po sebi stvara ovo istraživanje

⁴ M.J. Faber, *De Soevereiniteitskwestie*, in: *Internationale Spectator*, april 1997, strana 211

Bosna i Hercegovina je ušla u brutalan rat podjele napravljen od strane nacionalističkih političara i vojnih lidera. Više od tri godine, multietnička Bosanska država bila je opustošena kampanjom terora civilnog stanovništva, dizajniranog da podijeli tri načelne nacionalnosti Srpske, Hrvatske, i Bošnjačke, i da se stvore politički, etnički čiste države. Kao rezultat, oko 200.000 ljudi je ubijeno, a više od dva miliona ljudi, što prevazilazi polovinu populacije Bosne i Hercegovine, je odvučeno od njihovih kuća kroz politiku etničkog čišćenja.

Politika koja bi se najbolje mogla objasniti kao osvajanje teritorija kroz mučenja, (masovna) ubijanja i izgnanjanje. Raseljenost ljudi u ovom ratu nije bio njegov produkt nego cilj da bi se stvorile etnički čiste države. Politika etničkog čišćenja je bila u potpunosti usvojenja od svih strana koje su bile u ratu.

1.3 Dejtonski mirovni sporazum

Nakon nekoliko pokušaja međunarodne zajednice, posebno Europske Unije i Ujedinjenih Nacija da uspostavi mirovni sporazum u bivšoj Jugoslaviji, konačno je došlo do "probijanja" 21-og Novembra 1995 g. potpisivanjem Dejtonskog Mirovnog Sporazuma. Jedan od glavnih razloga zašto su pregovori uspjeli jeste činjenica da je Bosna bila u velikom opsegu podjeljena duž etničke granice, zbog politike etničkog čišćenja koju su sve strane koristile. Ovo je načinilo dijeljenje Bosne lakšim.⁵

U odjeljku I, najvažnijoj karakteristici Dejtonskog Mirovnog Sporazuma sažeto je, po redoslijedu, da se dobije sveobuhvatno shvatanje ovog sporazuma. U Dejtonskom Mirovnom Sporazumu napravljena je razlika između vojnih i civilnih dužnosti, rezultat razlike između vojnih i civilnih dužnosti međunarodnih vlasti.⁶ U prvom slučaju IFOR (Implementation Force), pod komandom NATO-a, je imao odobrene ovlasti da implementira rezultujuće vojne aspekte od strane Ujedinjenih Nacija. Nakon četiri mjeseca, strogi vojni aspekti sporazuma, koji su konstituisali podjelu armija (Aneks 1a), uspostavili međuentitetsku liniju (Aneks 2), preraspodjelu teritorija iz jednog entiteta u drugi (Aneks 2) i povlačenje svih borbenih jedinica, uspješno su okončani. Vojni aspekti Dejtonskog sporazuma nisu implementirani uspješno samo zbog postojeće snage, već i zbog zahtjeva SFOR-a⁷, podjele strana, što je odlikavalo želje samih političkih stranaka.⁸ Kompletan rat je činio svjesnu borbu za (etničku) podjelu Bosne.

Za civilnu implementaciju, Visoki Predstavnik (OHR) je imenovan da koordinira i unaprijedi: ekonomsku rekonstrukciju, zaštitu ljudskih prava (Aneks 6), povratak izbjeglih i raseljenih lica (Aneks 7) i održavanje slobodnih izbora (Aneks 3). Pokušaj implementacije civilnog dijela Dejtonskog sporazuma je bila pokušana od strane različitih vladinih, međunarodnih organizacija pa čak i od strane ne vladinih organizacija. Međutim, u ovom dijelu, kao što je to bilo u vojnom dijelu sporazuma, nije bilo lidera koji bi imao ovlasti da zahtjeva suradnju od strane partija koje su potpisale sporazum. Implementacija civilnog dijela Dejtonskog Mirovnog Sporazuma zavisi od ko-operacije tri strane, sa obično malo volje za suradnjom. Rat se vodio da bi se stvorile etnički čiste države, ali izgleda da se taj cilj zadržao i tokom pregovora koji se vode u mirovnom periodu. U svakom slučaju, ovdje je čisti

⁵ L. Silber & A. Little, *The Death of Yugoslavia*, London, 1995

⁶ IFOR je akođe imao dužnosnu potporu u civilnoj sferi, ali o tome neće biti riječi ovdje

⁷ IFOR (implementacijske snage) su se transformisale u SFOR (stabilizacijske snage)

⁸ C.G. Boyd, Making Bosnia Work, in: *Foreign Affairs*, Januar/Februar 1998 strana 44

nedostatak motivacije da se prihvati civilni dio Dejtonskog sporazma, međutim, možda se nešto promijenio zbog Bonske konferencije koja je objašnjena u sljedećem dijelu.

1.4 Bonska konferencija

U decembru 1997 g. desila se takozvana Bonska konferencija koja je Uredu Visokog Predstavnik dala veće ovlasti. Kako vladino tijelo ,kao što je Vijeće Ministara (centralna vlast) Bosne i Hercegovine, nije imalo volje ili nemoći da odlučuje o “važnim pitanjima”, kao rezultat Dejtonskog sporazuma, OHR ima mogućnost odlučivanja. Zbog toga, mnoge teške odluke su bile donesene posljednjih nekoliko mjeseci, ili indirektno, putem komisija, ili direktno. Međutim, samo poslije dugog perioda kršenja Dejtonskog sporazuma, i upozorenja prema mnogim stranama, OHR ponekad donese obavezujuće odluke da bi zadržale proces implementacije civilnog dijela Dejtonskog mirovnog sporazuma u toku. Poslije takvih odluka, obično stranke izađu sa novim političkim programima koji su prihvatljivi za OHR a u skladu sa Dejtonskim Mirovnim Sporazumom. Dakle mnoge odluke su donešene da bi Civilni aspekti Dejtonskog Mirovnog Sporazuma ponovo vratili u kolosjek, ali je još prerano da se da zaključak da li će ovo biti odlučujuća prelomna tačka za implementaciju civilnog dijela Dejtonskog Mirovnog Sporazuma.

1.5 Pozadina istraživanja

Kao što je to opisano u *paragrafu 1.2* , poslije rata registrovano je više od dva miliona izbjeglih i raseljenih lica. Prema Dejtonskom Mirovnom Sporazumu, svi ljudi imaju pravo da se vrate svojim kućama. Ni manje ni više, ovaj proces ide veoma sporo. 1 Februara 1997 g. , Forum Građana Tuzle i, kao međunarodni partner ,Međucrkveno Mirovno Vijeće (iz Haga) inicirali su izradu projekta “The Way Back”.⁹ Glavni cilj ovog projekta je “da se stvore uslovi, koji će omogućiti da raseljena i izbjegla lica ostvare njihovo pravo na povratak kući”.¹⁰ Početna pozicija je pilot projekat, fokusiranje na raseljena lica u Tuzli (Federacija) i Bijeljini (Republika Srpska). Međutim, tu se nalazi nekoliko problema koji se tiču povratka raseljenih lica njihovim kućama kao i implementacije ovog projekta. Ovaj studij ima za cilj da pruži pregled smetnji procesu povratka sa kojim su raseljena lica suočena kako u Tuzli tako i u Bijeljini, a u cilju da se otvaranjem projekta “The Way Back” utiče na proces povratka u oba grada.

1.6 Pitanja na kojima je zasnovano istraživanje

Cilj ovog istraživanja je da se da analiza sadašnje situacije u Tuzli i Bijeljini po pitanju povratka raseljenih lica a u skladu sa ciljem nalaženja mogućnosti za povratak.¹¹ Da bi dostigli ovaj cilj glavno pitaje istraživanja će biti.

I Koje su to glavne smetnje povratku raseljenih lica iz Tuzle u Bijeljini i obratno.

Iz ovog glavnog pitanja, koje je isuviše uopšteno, proizaći će niz konkretnih pitanja. Kao prvo, napraviće se podjele u političkim, socijalnim, ekonomskim i pravnim smetnjama da bi dobili bolji strukturni pregled problema povratka. Naravno, predloženi su mnogo širi opisi da bi jasnije bilo u kojem kontekstu smetnje za povratak egzistiraju. Nakon ovoga pokušaj će biti usmjeren da se nekoliko ovih faktora, koji ometaju proces povratka, stave u neku vrstu

⁹ Opis projekta “The Way Back” predložen je u poglavlju 3

¹⁰ Opis projekta *the way back*, Međucrkveno Mirovno Vijeće & Forum Građana Tuzle, 1997

¹¹ U međunarodnim krugovima postoji diskusija da li je povratak na duži period koristan za stabilni region. U ovom studiju povratak je razmatran sa perspektive prava raseljenih lica na povratak, kao što je to i rečeno u Dejtonskom sporazumu u Aneksu 7.

okvirnog rada (*pitanje 1e*) a u cilju da se pokuša naći na koji način su ovi faktori međusobno povezani.

1a-1d Koje su glavne političke (1a), socijalne (1b), ekonomske (1c) i pravne (1d) smetnje za proces repatrijacije raseljenih lica iz Tuzle u Bijeljinu i obratno.

1e Kakvi su odnosi između smetnji koje su predstavljene u pitanjima od 1a-1d

Nakon što je određen “kostur” smetnji za povratak, fokus istraživanja će biti usmjeren ka planiranju razrješavanja ovih nekoliko faktora koji ometaju povratak u oba grada. Uslijed toga slijedeće pitanje će biti razmatrano.

II Koje su to (ne)mogućnosti za “the Way Back” da utiče na faktore koji su predstavljeni u pitanju I

Biti će jasno da će se u ovom zadnjem dijelu analizirati projekat “the Way Back”, kao i moguće pravce koje projekat može pružiti.

1.7 Pojašnjenje koncepta

U ovom paragrafu su pojašnjeni mnogi koncepti koji su nastali kao rezultat našeg zadatka. Biti će razjašnjeno šta je u ovom istraživanju shvaćeno kao koncept i to : *glavni (politički, socijalni, ekonomski i pravni) faktori koji ometaju proces povratka, raseljena lica, Tuzla i Bijeljina, The Way Back.*

Glavni (politički, socijalni, ekonomski i pravni) faktori koji ometaju proces povratka

U ovom istraživanju “povratak” znači povratak raseljenih lica njihovim originalnim kućama, gdje su živjeli prije rata, kao što je to objašnjeno u Aneksu 7 Dejtonskog Mirovnog Sporazuma

Smetnje podrazumjevaju “sve što obstruira” povratak raseljenih lica njihovim kućama. Pod smetnjom se podrazumjeva *smetnja* koju neka od intervjuisanih osoba navede kao smetnja za povratak u Tuzlu i Bijeljину, a da se ona uklapa u definiciju. Da bi dobili nekakav redoslijed i selektivnost ovih smetnji, svaku intervjuisanu osobu smo pitali:

Koji su to glavni faktori koji ometaju proces povratka raseljenih lica u Tuzlu i Bijeljину

Ako intervjuisana osoba navede (novu) smetnju, onda se pokušava doći do saznanja na koji način se ometa proces povratka u oba grada. Međutim, veoma je važno da se zna da prezentovane smetnje nisu upotpunjene. Nadalje, osoba koja je intervjuisana je izabrana zbog njene “stručnosti” a poželjno je da druge osobe imenuju druge smetnje. Kao drugo, selekcija je izvršavana tako što su se uzimale u obzir sve stvari koje se tiču raseljenih lica uopšteno ili samo pojedinačni slučajevi. U ovom istraživanju su uzeta u obzir samo “generalne smetnje”. Takođe je u pitanjima ovog istraživanja uključena i riječ “glavni”.

Smetnje se razmatraju onda kada podpadnu pod “političko, socijalno, ekonomsko i pravno” okrilje i kada se može naći veza između smetnje i gore navedenih faktora. Ovo je veoma opsežan opis i nećemo dalje ulaziti u detalje jer cilj podjele ovih smetnji nije ništa drugo nego nastojanje da se one struktuiraju.

Raseljena lica

Pod raseljenim licima se podrazumjevaju osobe koje su napustile njihove domove a koji su ostali unutar granica Bosne i Hercegovine. Takođe, smetnje koje su bile prezentovane se odnose i na izbjegla lica, koja trenutno žive u inozemstvu, a o kojima neće biti riječi u ovom istraživanju. Razlog ovome leži u tome što je rad ovog istraživanja u samoj praksi bio usmjeren ka raseljenim licima iz Tuzle, koji trenutno žive u Bijeljini, i iz Bijeljine, koji trenutno žive u Tuzli.

Tuzla i Bijeljina

U ovom istraživanju pod “Tuzlom” se podrazumjeva Opština Tuzla , a pod “Bijeljinom” se podrazumjeva Opština Bijeljina. U oba ova slučaja se podrazumjeva da je pod ovim nazivima obuhvaćen grad i okolina.

The Way Back

“The Way Back” je pilot projekat, opisan u poglavlju 3

1.8 Metodologija

U Bosni i Hercegovini je ponekad teško, čak i nemoguće dobiti pouzdane podatke. Čak i organizacije za koje sam imao utisak da bi mogle imati takve podatke, zbog njihovog rada na terenu, nisu ih imale. Takođe, tu su neke oraganizacije koje nisu bile voljne pružiti mi informacije. Posebno bi naglasio da je tokom mog boravka od 4 mjeseca koje sam proveo u Bosni, UNHCR bio ne kooperativan , sa razlogom ili ne. Šta je bilo razlog ovome:

Stav mnogih ovakvih organizacija se može povezati sa nekoliko razloga. Kao prvo, organizacije su možda smatrale da su informacije, koje bi trebali dati, osjetljive prirode. Kao drugo, ljudi nisu pokazivali mnogo interesa za ovo iztraživanje. Odnosno, da su smatrali da daju informacije a da oni nemaju “nikakve koristi od toga”. Takođe, zaposleni u tim organizacijama su veoma često morali tražiti od svojih “pretpostavljenih” dozvolu za davanje takvih informacija, itd.

Zbog toga što organizacije nisu često pravile zabilješke o situaciji u opštinama Tuzle i Bijeljine, bilo je veoma važno da se vodimo sa nekoliko intervjua koji su obavljani u cilju dobijanja direktnih informacija od strane intervjuisanih osoba. Mada teško, zbog gore navedenih razloga, na kraju je obavljeno više od 30 intervjua sa osobama različitih zanimanja.¹² Između ostalog, u ovom istraživanju su uzeli učešća raseljena lica, zvaničnici međunarodnih organizacija, građanski aktivisti kao i vjerski lideri.

Neke od intervjuisanih osoba su bile voljne da daju izjave samo poslije obećanja da njihova imena neće biti objavljivana ili povezana sa objavljenim informacijama. Zahtjevi ovakve prirode su ispoštovani u ovom izvještaju.

Na sva pitanja koja su bila postavljena tokom istraživanja bilo je odgovoreno analiziranjem dostupnih literatura i pomoću nekoliko kvalitetnih intervjua. Ovo su bili otvoreni intervjui i to zbog istraživačkog karaktera ovog studija.¹³

¹² Spisak intervjuisanih osoba je predodčen na kraju ovog dokumenta

¹³ S.Babbie, *The Practise of Social Research*, belmonst, 1992, strana br.90

2. OPŠTI PREGLED PROCESA POVRATKA

2.1 Uvod

U ovom poglavlju će biti opisan državni odnos prema repatrijacijskom procesu kao i procesu povratka sa akcentom na takozvani “manjinski povratak” unutar Bosne a što je vrlo bitno za terenski interes ovog istraživanja.¹⁴ U paragrafu 3.2 će biti kratko izanalizirane implikacije Dejtonskog Mirovnog Sporazuma na izbjegla i raseljena lica. U sljedećem odjeljku su predloženi statistički podaci o povratku u Bosnu, nakon čega će biti razmatrana politika UNHCR-a prema manjinskom povratku. Konačno, u posljednjem paragrafu će biti objašnjen koncept relokacije.

2.2 Implikacije Dejtonskog Mirovnog Sporazuma na izbjegla i raseljena lica

U Opštem Okvirnom radu, član VII, pregovaračke strane su se suglasile o osiguravanju ljudskih prava kao i o bezbjednosti izbjeglih i raseljenih lica, odredba četiri, poglavlje jedan, Aneks 7 Mirovnog Sporazuma.¹⁵ Mali citat podvlači veoma dobro uplitanje Dejtonskog Mirovnog Sporazuma sa izbjeglim i raseljenim licima:

‘Pregovaračke strane će osigurati da se izbjegla i raseljena lica bezbjedno mogu vratiti, bez rizika od mučenja, zastrašivanja, persekucije ili diskriminacije, posebno na račun njihovih etničkih pripadnosti, njihove vjere ili političkog mišljenja’¹⁶

Zatim, vrlo je jasno da Aneks 7 Dejtonskog Mirovnog Sporazuma uključuje eksplicitan odnos prema pravima izbjeglih i raseljenih lica da se vrate svojim prvobitnim kućama kao i da to pravo moraju osigurati sve strane, odjeljak četiri u članu 1, paragraf 3 Aneksa 7 Mirovnog Sporazuma. Nadalje, ovo pravo je takođe podvučeno u Ustavu Bosne i Hercegovine (Aneks 4 DMS).

2.3 Statistički podaci o povratku izbjeglih i raseljenih lica u Bosnu

Prema Radnoj Grupi za Humanitarna pitanja koja je u sklopu Mirovnog Implementacijskog Vijeća DMS-a (DMS-Dejtonski Mirovni Sporazum), približno jedna polovina prije ratne populacije Bosne i Hercegovine, koja je brojala 4.3 miliona, je raseljena tokom rata. Oko 1 milion raseljenih lica je ostao u granicama zemlje dok je oko 1.2 miliona izbjeglica rasuto u približno 25 zemalja širom svijeta.

Dejtonski Mirovni Sporazum definira raniji povratak izbjeglih i raseljenih lica kao ključni cilj. Kako god, progres je bio vrlo spor sve do danas, a posebice ako se gleda na manjinski povratak.

¹⁴ Termin “manjinski povratak” se odnosi na povratak raseljenih lica i izbjeglica u područja u kojima je njihova etnička grupa trenutno u manjini. Slično tome, termin “većinski povratak” se odnosi na povratak osoba koji pripadaju etničkoj grupi koja je u većini.

¹⁵ Sažetak Dejtonskog Mirovnog Sporazuma vidi u posljednjem dijelju ovog izvještaja

¹⁶ Generalni okvir Sporazuma, Aneks 7, član 1, paragraf 2

U 1998 g. 120.000 osoba je putem repatrijacije vraćeno iz stranih zemalja, od kojih je samo iz Njemačke vraćeno 95.000.¹⁷ Ova se repatrijacija uglavnom vrši protiv volje izbjeglica a pri povratku u BiH nemaju trajnije rješenje statusa zbog “ smetnji za manjinski povratak”.¹⁸ Ustvari, umjesto izbjeglica oni postaju raseljena lica. Procijenjeno je da je broj povratnika iz inostranstva, koji su relocirani u područja, koja nisu njihova prije ratna područja, i koji su napustili svoja prijeratna prebivališta, oko 50 % od sveukupnog broja repatrijacije u 1997.

Misli se da je u 1997 g. vraćeno 58.000 raseljenih lica. Ova figura je daleko ispod 1996 kada je bilo vraćeno 164.000. Ova razlika potvrđuje da takozvani “lagani povratak”, npr. oni kojima su kuće u većinskom području, manje više završen.

U 1997 se pojavilo 34.000 manjinskog povratka. Većina njih se odigrala na području Federacije. Samo 1.123 manjinska povratka su registrovana na području Republike Srpske. Većina manjinskih povrataka desio se u multi-etničkim urbanim sredinama kao što su Tuzla, Sarajevo i Brčko. 1998 g. predstavlja sličnu sliku samo sada sa oko 2.000 procijenjenih manjinskih povrataka u prva tri mjeseca. Danas još uvijek imamo 612.000 izbjeglica i 816.000 raseljenih lica unutar Bosne.

2.4 UNHCR-ova inicijativa “Otvoreni gradovi”

U Aneksu 7 Dejtonskog Mirovnog Sporazuma (DMS), sljedeći citat podvlači zadatke UNHCR-a u bivšoj Jugoslaviji:

*“Strane potpisnice će se pozvati na Komesarijat za Izbjeglice Ujedinjenih Nacija (UNHCR) da razviju repatrijacijski plan koji će omogućiti što raniji, mirovni, po redoslijedu i u fazama određen povratak izbjeglih i raseljenih lica”*¹⁹

UNHCR-ov mandat je takođe da potpomogne povratak izbjeglih i raseljenih lica. UNHCR nema ovlasti da zatraži suučesništvo sa stranama potpisnicama ali zavisi od OHR-a, uz poštovanje ovoga. U ovom paragrafu će biti opisana samo sadašnja politika UNHCR-a po pitanju manjinskog povratka. Kao prvo će biti opisan inicijativa “Otvoreni gradovi”.

UNHCR-ova inicijativa “Otvoreni Gradovi”

Povratak tokom 1996-97 g. je većinom bio koncentrisan na povratak raseljenih lica u područja koja kontroliraju etničke grupe kojoj oni pripadaju. Kako god, 1998-a godina je počela da biva godina “manjinskog povratka”. Kako je izjavljeno u “repatrijacija i operacija povratka” od strane UNHCR-a inicijativa “otvoreni gradovi” je glavni instrument da se “pogura” manjinski povratak. Iako postoje još neke manje inicijative, mi ćemo se ovdje fokusirati na program otvorenih gradova. Opis projekta koji slijedi je dobijen direktno od strane UNHCRa.

“Tokom 1998 godine, inicijativa “Otvoreni Gradovi” će biti glavni instrument da se ubrza povratak manjina. Inicijativa je lansirana da slomi političku opoziciju usmjerenu ka manjinskom povratku. To zahtjeva ohrabrenje, kroz pozitivnu uslovljenost, ovih opština da proglase sebe otvorenim gradovima i pokažu iskrenost i predanost obavezi da ohrabre i podrže povratak u prije ratna prebivališta, ne osvrćući se na njihovu etničku pripadnost te ih

¹⁷ Svu podaci koji su korišteni u ovom paragrafu su dobijeni od UNHCR-a. Pod repatrijacijom se smatra povratak iz inostranstva, iako se riječ “povratak” koristi i za povratak i iz inostranstva kao i unutar zemlje.

¹⁸ Vidi paragraf 2.5 u kojem je opisana (prisilna) repatrijacija i relokacija

¹⁹ Opšti radni okvir sporazuma, Aneks 7, član 1, paragraf 5

u potpuno integrisati u zajednicu. Gdje se manjinski povratak čini mogućim, UNHCR i njegovi međunarodni partneri, ohrabruju i procjenjuju opštinske napore da steknu neophodne kriterije za njihovo priznanje kao otvorenog grada,”

Priznanje je, prema UNHCR-u, jednostavan proces baziran na jasnim i zajedničkim kriterijima. Lokalne vlasti moraju pokazati volju za dobrodošlicom prema manjinama te ih integrirati u “normalni život unutar zajednice”. Moraju osigurati slobodu kretanja, podržati manjinske grupne posjete te poštovati ljudska prava. Moraju pružiti “ista prava i mogućnosti za zapošljavanje, školovanje kao i pri zakazivanju sastanaka sa zvaničnicima javnih ureda”, te su pozvani da iskoriste medije da “pripreme stanovnike zajednica za povratak manjina”. Lokalna policija mora osigurati da se “sigurnost, zakon i red primjenjuju na sve”, kao i osigurati “integraciju povratnika u redove lokalne policije”.

Do danas je, od strane UNHCR-a, četrnaest gradova priznato kao “otvoreni gradovi”. Nadalje, postoje doze potencijalnih Otvorenih Gradova širom Bosne.

Analiza inicijative Otvoreni Gradovi

Prije svega mora se skrenuti pažnja da, takozvani jasni i zajednički kriteriji za priznanje nekog grada otvorenim gradom, i nisu tako jasne, a rukovodeći se ovim, i nisu toliko zajedničke. Rečenice, poput ove “iskrena i dosledna politička volja”, su najbolji pokazatelj koliko su neodređene. Međutim, više je važno da opštinske vlasti nemaju nikakav znak šta je tačno njihova obaveza.²⁰ Kriterija nije sama po sebi pojašnjiva tako da su potrebna malo jasnija tumačenja.

Sljedeće pitanje je da li se UNHCR uvjerio da su opštinske vlasti stvarno spremne da vrate svoje bivše susjede? Čini se da je ovo najviše nemoguć zadatak. Nemoguće je imati uvid u dupli planer koje opštinske vlasti posjeduju. Mogu zaustaviti proces povratka u svakom trenutku kada nemaju više volje da budu učesnici u samom tome. Nadalje, postoje naznake da promatranje Međunarodne Zajenice nije adekvatno.²¹ Naravno, UNHCR može preusmjeriti novac ako smatra da ove obaveze nisu ispunjene, no kao što je to i praksa, takvi postupci će oduzeti vrijeme a i novac.

Još jedna od slabih strana UNHCR-ovog programa “otvoreni gradovi” je to što uključuje samo “pozitivno uslovljavanje”. Slamanje političke opozicijalnosti prema manjinskom povratku, putem “pozitivnog uslovljavanja”, čini se poprilično teškim. Ovo bi bilo jedino moguće ako bi se trenutnim političkim liderima ponudila opcija u “ekonomskom nagrađivanju”. Kako god, rat se vodio da bi se stvorile etnički čiste države, a vođe iz tog perioda su još uvijek na vlasti. Dalje se može reći da je većina gradova zainteresovana za program otvorenih gradova samo zbog novca koji taj program donosi. I pored toga, ako su opštinske vlasti obavezne da izvrše realizaciju programa, to realizovanje će biti vrlo teško zbog suprostavljanja viših organa vlasti.

Možda najbolji način na koji se može vidjeti da li je program uspješan ili ne, jeste da se sagleda broj izbjeglih i raseljenih lica koji su vraćeni putem programa “otvoreni gradovi”. Do sada se činilo da su raseljena lica i UNHCR imali različite “rokovnike”, zbog toga što je broj povratka, i pored inicijative “otvoreni gradovi”, ostao malen. Prema UNHCR-ovim

²⁰ Međunarodna Krizna Grupa, *Manjinski povratak ili masovna relokacija*,? Maj, 1998 g. strana br 4

²¹ Međunarodna Krizna Grupa, *Manjinski povratak ili masovna relokacija*? Maj, 1998 g. strana br. 4

procjenama, oko 5.300 manjinskog stanovništva se vratilo u otvorene gradove do sredine Aprila 1998 g.²² Međutim to je samo jedan dio od 35.000 manjinskog stanovništva koje se vratilo nakon što je sukob završen, a to je pak dio od nekoliko stotina hiljada osoba koje su još uvijek raseljene. Pored toga, mnogi od ovih povratka su se desili “spontano”, a ne organizovano od strane neke organizacije.

Prema podacima koji su gore navedeni, navodi se pitanje da li će “otvoreni gradovi” ikada doživjeti uspjeh. Do sada je u taj projekat uloženo nekih 70 miliona američkih dolara.²³ Ovo je veoma visok broj ako imamo u vidu da je realizovano povrat od samo 5.300 raseljenih lica. Naravno, ova inicijativa je uspjela za 5.300 osoba, mada bi neki od ovih raseljenih i izbjeglih lica bili vraćeni i bez ovog programa. U svakom slučaju se čini da je ovaj program nagradio opštinske vlasti prema njihovim obećanjima i dobrim namjerama, a ne prema njihovom učinku.

2.5 Međunarodna zajednica i koncept relokacije

Do ove godine, tumačenje Dejtonskog Mirovnog Sporazuma od strane Međunarodne zajednice je bilo usmjereno u cilju uspostavljanja stanja iz 1991 g. Ljudi bi se trebali vratiti svojim prijašnjim kućama, kao što je to opisano u Aneksu 7 DMS-a. Međutim, u zadnje dvije godine su dominirali povratci u većinska područja. Bošnjaci, koji su porijeklom iz Bijeljine, su se većinom vratili u mjesta poput Tuzle, gdje je njihova etnička grupa u većini, a to je zbog postojećih smetnji za povratak manjina u svoja originalna mjesta. Oko 70 % repatrijacije, koja je uslijedila iz inozemstva, rezultirala je relokacijom.²⁴

UNHCR očekuje da između 120.000 i 200.000 izbjeglica treba biti vraćeno, putem repatrijacije, iz Njemačke ove godine, većinom su to Bošnjaci iz Njemačke koji su prije rata živjeli na teritoriji koja je sada pripada Republici Srpskoj.²⁵ Nadalje UNHCR zaključuje da ukoliko nedođe do “većeg pomaka u manjinskom povratku”, repatrijacija će ustvariti značiti relokaciju u većinska područja.

Njemačka ohrabruje dobrovoljni povratak navodeći pakete i pomoć pri povratku, ali deportacija se i dalje povećava. Tokom 1997 nekih 1.000 izbjeglica je deportovano, a u prva tri mjeseca 1998 taj broj je iznosio 400. Bošnjaci su od strane Njemačke policije bili odvođeni i trpani u autobuse i avione koji su vozili i letjeli direktno za Federaciju. Takođe, “dobrovoljni povratak” je bio podvrgnut pritisku Njemačkih vlasti. Prvih mjeseci 1998 g. desetine izbjeglica je dobilo pismo u kojem se kaže da će, ako misle ostati u Njemačkoj, biti deportovani. Još jedan od razloga da se raspravlja o tome da li to može biti tzv. samovoljni povratak.

Da prinudni povratak može imati ogromne posljedice, ne samo na povratak, sasvim jasno pokazuje intervju sa 80-godišnjim parom, porijeklom iz Bijeljine, koji kažu:

“Naš sin će biti prinudno vraćen iz Njemačke, ove godine. Danas mi zavisimo od novca koji nam on pošalje. Kada se on vrati, nećemo imati ništa, i nećemo se moći vratiti svojim kućama.”

²² UNHCR, *Informacijske zabilješke*, Mart-April, 1998 g. strana br. 7

²³ Prema Ariane Quentier, glasnogovornik UNHCR-a

²⁴ UNHCR, *Operacija Povratak 1998*, strana br. 13

²⁵ Međunarodna Krizna Grupa, *Manjinski povratak ili masovna relokacija?*, Maj, 1998, strana br. 13

Jasno je da zbog smetnji za manjinski povratak, kao što su politički otpor, slaba ekonomija, te nedostatak sigurnosti, većina povratnika se ne može vratiti njihovim prijašnjim kućama, ali mogu biti relocirani. Nedavno su neki međunarodni donatori, kao što je Njemačka vlada, započeli projekte rekonstrukcije, za relocirane osobe, u područjima u kojima manjinski povratak nije moguć.

Posljedice relokacije na povratak raseljenih lica

Jasno je da relokacija konsoliduje etničku separaciju. Ako relokacija u nekoliko narednih godina postane zvanična politika Međunarodne zajednice, to bi ustvari značilo, da bi nacionalističke snage u Bosni i Hercegovini bile potpomognute u dostizanju svojih ciljeva, uglavnom to je konsolidacija etnički čistih prostora. Dalje, relokacija samo više otežava manjinski povratak. Kao prvo, ljudi koji su relocirani često zauzimaju tuđe kuće, što više otežava manjinski povratak. Kao drugo, ovaj scenario je čak i ojačan zbog toga što se međunarodna pomoć udaljava od rekonstrukcije kuća. Većina novca, koji je bio namjenjen rekonstrukciji kuća, potrošen je u 1996 i 1997 g. Takođe, posljedica Repatrijacije Bosanaca je njihova relokacija, što daje za posljedicu povećanje broja raseljenih lica i pogoršanje situacije već raseljenih, pogotovo ako se uvidi činjenica da je povratak njihovim prijašnjim kućama još manje moguć.

Uprkos ovim argumentima koji su protiv relokacije, jasno se mogu vidjeti znaci da relokacija nije više tabu tema za Međunarodnu zajednicu. Ovo se može zaključiti iz studija urađenog od strane CRPC-a²⁶ u UNHCR-a pod nazivom "Povratak, Relokacija i Imovinska pitanja". U ovom studiju je rečeno da postoje tri faktora koji sugeriraju da je "relokacija važana komponenta dugoročnog rješenja za izbjegla i raseljena lica".²⁷

1. Nerealno je očekivati kompletni povratak populacije BiH u njihova prije ratna područja, dajući skicu do sadašnjeg progressa i povratka.
2. Postoji mali broj raseljenih i izbjeglih lica koji ne žele da se vrate njihovim prije ratnim kućama.
3. Mnoga područja Bosne i Hercegovine, dugujući ekonomskom faktoru, neće moći izdržati prijeratnu populaciju.

Međutim, prema UNHCR-u, relokacija mora biti dobrovoljna nakon prodaje ili zamjene imovine uz pristanak. Pasivna relokacija, gdje raseljavanje osoba nije bazirano na dobroj volji, mora biti riješena, čak i povratkom ili odlukama da ih se trajno smjesti u područja u koja se raseljavaju osobe dobrovoljno izjašnjene za relokaciju. Dalje, prema UNHCR-u, neprijateljska relokacija, razmatranje o razmještanju grupa ljudi koji pripadaju manjini, a u cilju da se osigura kontrola nad teritorijom i spriječi povratak manjina, nije prihvatljiva.

Pozitivno je, da će relokacija biti prihvatljiva za UNHCR samo onda kada se ona obavlja dobrovoljnim putem. Međutim, kako ona može biti dobrovoljna kada ljudi nemaju mogućnosti da se vrate svojim originalnim kućama, i kada žive u ekstremno lošim uslovima? To je kao scenario koji prikazuje da će raseljena lica na kraju biti "dobrovoljno Relocirana" umjesto da čekaju dok se njihova stvarna želja ne ostvari, povratak.

²⁶ Komisija za Stvarna Imovinska Pitanja (vidi poglavlje 5, paragraf 2)

²⁷ UNHCR, Operacija Povratak 1998, Decembar 1997, strana br. 5

Samo pod jednim uslovom relokacija može biti (djelimično) pozitivna za proces povratka , naime kada bi se raseljena lica, koja momentalno žive u kućama druge manjine, iselila u novo sagrađene kuće, omogućavajući stvarnim vlasnicima da se vrata. Dakle, vrlo je važno da se takav konstrukcijski projekat odnosi na relocirane osobe koje su izmještene iz opština u kojima je manjinski povratak moguć.

Takođe treba navesti da će se cjelovita Bosna i Hercegovina teško održati bez, bitnog, povratka manjina. Veoma moguć scenario koji bi se u tom slučaju odigrao jeste da će se , Republika Srpska ili jedan njen dio, pripojiti Srbiji a s druge strane da će se Hercegovina (Herceg-Bosna) pripojiti Hrvatskoj.

2.6 Popunjavanje budžeta UNHCR-a

Samo 2 % od ukupnog budžeta Ujedinjenih Nacija ide u UNHCR.²⁸ Budžet UNHCR se većinom popunjava od strane nekih zemalja ili organizacija, čak se ponekad i nepopunjava . Ovo znači da u praksi, države većinu novca daju za repatrijaciju izbjeglica a ne za povratak raseljenih lica. Sa repatricijom izbjeglica, Njemačka vlada nalazi svoj interes u svemu tome dok u slučaju povratka raseljenih lica iz Sanskog Mosta u Foču, oni nemaju nikakav interes. Upravo zbog ovoga UNHCR se najviše orijentiše ka repatrijaciji. Ista takva "istina" će biti i u slučaju nove relokacije. Države, kao na primjer Njemačka, će biti više spremne da ulože novac u takav jedan program nego u onaj u kojem je cilj direktno vraćanje raseljenih osoba u njihove originalne kuće, unutar Bosne.

2.7 Politika OHR-a prema manjinskom povratku

Kao što je opisano u *paragrafu 1.4* , Ured Visokog Predstavnika ima mogućnost da odluči kada vlasti u Bosni i Hercegovini nisu voljne ili nisu u stanju da odlučuju o "važnim pitanjima" , koja proizilaze iz Dejtonskog sporazuma. Takođe ,prije Bonske konferencije , OHR je činio neke korake ka razbijanju kočenja implementacije Dejtonskog Mirovnog Sporazuma. Držanje SDS- a na vlasti u Republici Srpskoj u 1997 g. je oslabljeno kroz različite metode kao što su : uklanjanje nekih zvaničnika koji su obstruirali mirovni proces, uklanjanje predsjednika Karadžića, te podržavanje nekih novijih političkih snaga u Republici Srpskoj. Takođe su Bošnjačke vlasti u opštinama centralne Bosne, čak i Sarajeva, bile pod velikim pritiskom u cilju poboljšanja uslova za povratak. Dalje, međunarodna zajednica se direktno umiješala u političko "slamanje" za povratak manjine u Jajce , krajem Jula 1997 g., tako što je forsirala sporazum koji dopušta povratak 450 izbjeglih Bošnjaka. Na kraju, OHR je uspostavio u januaru 1997 g. Snage čiji je Zadatak Povratak i Rekonstrukcija (RRTF) a kao forum za ko-ordinaciju čiji je predsjedavajući OHR a . Sastavljen je od nekoliko organizacija koje su povezane sa povratkom a među kojima se nalazi i UNHCR. Prema Bonskoj konferenciji, RRTF može da prosuđuje politički pristup manjinskom povratku a u cilju "podržavanja slamanja faktora koji koče proces manjinskog povratka na lokalnom nivou".

²⁸ Leteći Univerzitetski Izvještaj, *Prava Izbjeglica, Proces Povratka i Reintegracije*, 1998, strana br. 3

3 PROJEKAT “THE WAY BACK” (PROJEKAT “POVRATAK”)

3.1 Uvod

U ovom poglavlju je opisan projekat “The Way Back”. Kao prvo , podvučene ideje o otpočinjanju projekta opisane su u odjeljku 3.2, prateći formalni opis projekta , kao i način na koji je do sada implementiran. U posljednjem odjeljku je razmatrano koliko ljudi želi da se vrati iz Tuzle u Bijeljinu i obratno.

3.2 Zašto je iniciran “The Way Back”

Sljedeće informacije su dobijene iz informacijskog letka izdanog od strane Foruma Građana Tuzle (FGT):

“Forum Građana Tuzle je osnovan u cilju očuvanja Bosne i Hercegovine kao cjelovite, nezavisne države, tako da nijedan dio njene teritorije ne bude smatran kao odvojena nacionalna teritorija , i kao odgovor na nacionalizam unutar Bosne i Hercegovine. Ključni ciljevi , prema ovoj organizaciji, su ponovno uspostavljanje multi-etničke zajednice u Bosni i Hercegovini, Takođe, jedan od osnovnih principa FGT-e je da bi se sva raseljena lica trebala vratiti svojim kućama”

I druga dva suučesnika, Međucrkveno Mirovno Vijeće i Helsinški Komitet za Ljudska Prava u Republici Srpskoj, imaju slične poglede na budućnost zemlje i stvar povratka. Sve tri organizacije su tzv. “Ne Vladine Organizacije” (NVO).

Još jedan razlog za pokretanje ovog projekta je činjenica da su inicijatori, Međucrkveno Mirovno Vijeće (IKV), Forum Građana Tuzle (FGT) i Helsinškog Komiteta za Ljudska Prava u Republici Srpskoj, veoma kritični po pitanju UNHCR-ove politike , posebno inicijative “Otvoreni Gradovi”.²⁹ Njihov kritikizam je, da uslovljavanje neće uspjeti kod manjinskog povratka. Gradovi su samo oštroumni da bi dobili nešto novca, a ustvari oni mogu da zaustave program čim prime novac. Sve tri organizacije su izjavile da se politika otvorenih gradova pokazala kao neuspješna, jer nijedan značajan povratak manjinskog stanovništva nije učinjen.

Kao što je izjavljeno u unutrašnjem izvještaju Međucrkvenog Mirovnog Vijeća, problem povratka bi trebao biti riješen iz različitih uglova. Ideja je da kroz “zatvaranje međuentitetskih programa u kojima se može naći pogrešan krug povratka raseljenih lica”. Misli se da kroz slobodu izgradnje kuća, primjerice u Tuzli (Federacija), postaje moguće da raseljena lica iz Republike Srpske budu vraćena svojim kućama. Kada bi oni mogli biti ubijeđeni da je povratak siguran, tada bi se oslobodile kuće koje su oni bili zauzeli, npr. u Bijeljini, te bi se stvorila mogućnost za povratak Bošnjaka koji su izbjegli iz tog područja. Zatim , Međunarodna Zajednica bi trebala podvrgnuti vlasti koje ne surađuju još većem pritisku i smijeniti sve ljude koji obstruiraju Dejtonski sporazum.³⁰ Ovo bi trebalo biti

²⁹ Vidi paragraf 2.4, opis programa “otvoreni gradovi”

³⁰ Prema g. Šehiću, Predsjedniku Foruma Građana Tuzle

postignuto uspostavljanjem “de fakto” međunarodnog protektorata, dajući vlast u zemlji alternativnim, ne-nacionalističkim partijama.

Zbog gore navedenih razloga, Međucrkveno Mirovno Vijeće i Forum Građana Tuzle, su započeli pilot projekat nazvan “the Way Back”, a kojemu se vrlo brzo pridružio i Helsinški Komitet za Ljudska Prava u Republici Srpskoj.

Glavni cilj ovog programa jeste da se “stvore uslovi koji bi omogućili izbjeglim i raseljenim licima da ostvare svoje pravo na povratak svojim kućama, baš kako je to opisano u Dejtonskom Mirovnom Sporazumu”. Početna tačka “The Way Back” programa je implementacija pilot projekta koji je fokusiran na raseljena lica u Tuzli (Federacija) i Bijeljini (Republika Srpska) koji žele da se vrate svojim kućama (u Bijeljini i Tuzli). Ova dva grada su izabrana zbog duge istorijske i ekonomske povezanosti koje su imali među sobom, kao i zbog velikog broja raseljenih lica iz Bijeljine koji žive sada u Tuzli i obratno.

3.3 Opis projekta “The Way Back”

Čitav projekat je podijeljen u pet stavki.³¹ Svaka od njih je predviđena da utiče na uslove na način da se radi sa raseljenim licima kao i sa međunarodnom zajednicom, i to bi omogućilo povratak. Četvrta stavka, pripreme za povratak, takođe uključuje učestvovanje u procesu povratka, kada bi došlo prikladno vrijeme za povratak.

I. *Poboljšanje suradnje i dijaloga*

- a. Pokušati uspostaviti (bolju) suradnju između aktivista koji se bave pitanjem repatrijacije, u oba entiteta, a posebno u Tuzli i Bijeljini
- b. Potpomoći dijalog između religijskih zvaničnika u Tuzli i Bijeljini, jer se može reći da su religijski lideri ključni faktor u mijenjanju mišljenja javnosti.

II. *Pretraga i registracija*

- a. Razviti bazu podataka ljudi u Tuzli i Bijeljini, koji žele da se vrate svojim kućama u Bijeljini i Tuzlu.
- b. Registracija i ocijena vlasničkog prava raseljene osobe
- c. Nadgledanje razvoja u regionu

III. *Javno mijenjanje*

- a. Uzimanje za primjer Tuzlu, zbog toga što dok se veliki broj Srba vratio u Tuzlu, u isto vrijeme su se Bošnjaci vratili u zonu separacije–Jusići, Mahala.
- b. Stvaranje atmosfere u kojoj bi repatrijacija bila moguća, uključujući i kulturne događaje ako što je zajednička proslava religijskih praznika.
- c. Povećati javno mijenjanje i Bosni i inostranstvu

IV. *Pripreme za povratak*

- a. Organizovanje posjeta rodnim gradovima, uključujući susrete sa bivšim i budućim susjedima kao i sa trenutnim stanovnicima kuća raseljenih lica, a u cilju obnavljanja povjerenja.
- b. Učestvovanje u procesu povratka

V. *Međunarodna podrška*

- a. Uključiti međunarodne organizacije, kao što su UNHCR i OHR

³¹ Sve informacije su preuzete iz opisa projekta *The Way Back*, IKV i FGT, 1997

b. Napraviti lobi u inostranstvu za političku i materijalnu podršku raseljenim licima

Plan je bio da se prvo istaknu stavke I, III i V. Razlog odabiranja ove strategije je da se stvori “povoljna atmosfera”, kao i konkretna pomoć-uključivanje međunarodnih organizacija, koja je neophodna za implementiranje projekta.

3.4 Implementacija projekta “The Way Back”

Do sada se pokazalo da je implementacija ovog projekta vrlo teška. Progres je napravljen u smislu da je Forum Građana Tuzle intenzivirao suradnju sa Helsinškim Komitetom za Ljudska Prava u RS, Bijeljina. (Ia) Dalje FGT i Helsinški Komitet su napravili bazu podataka raseljenih lica koja žele da se vrate u Bijeljinu i Tuzlu.(II a). FGT je registrovao 1.700 porodica koje imaju želju da se vrate u Bijeljinu, gdje je Helsinški Komitet u svojoj bazi podataka registrovao 200 porodica sa istim željama samo u suprotnom pravcu (IIa). što se tiče FGT može se reći da je on uradio svoj dio posla, dok je Helsinški Komitet obustavio taj proces registrovanja. Razlog tome su dali u objašnjenju da su shvatili da uslovi za implementiranje ovog projekta nisu još uvijek povoljni i da ne žele raseljenim osobama dati lažnu nadu.

Odbor za Zaštitu Ljudskih Prava koji radi u sklopu Foruma Građana Tuzle i Helsinški Komitet u Bijeljini podržavaju registrovana raseljena lica na obje strane tako što pokušavaju da im pomognu u rješavanju pravnih akata (II b). Oni su napravili zahtjeve raseljenih lica u saglasnosti sa Aneksom 7 Dejtonskog sporazuma. Međutim, postoje problemi u dobijanju zvaničnih akata i dokumenata od strane odgovornih tijela u Bijeljini, Republika Srpska, zbog toga što se čini da nema niti jednog odgovornog tijela koje bi prihvatilo ove imovinske žalbe. OHR je pokazao interesovanje u rješavanju ovog problema ali do danas nije bilo nikakvih pomaka.

Osim ovoga , FGT i Helsinški Komitet su planirali tkzv. posjete grobljima (mezarima) zajedno sa posjetama svojim kućama u Bijeljini, krajem Aprila 1998 g. Ovo bi značilo da bi grupa raseljenih osoba koji danas žive u Tuzli, a koji su iz Bijeljine, posjetila groblja svojih najmilijih i da bi bila u mogućnosti pogledati svoje kuće i svoj grad.(IV a). Međutim prema projekt-partnerima (FGT i Helsinški Komitet) , postojali su znaci da nije pravo vrijeme da se posjete pomenute lokacije, takođe jedan od razloga je bio nasilje koje se desilo u Drvaru i drugim sličnim mjestima, gdje su raseljena lica Srpske nacionalnosti bila napadnuta od strane Hrvatskih građana koji trenutno žive tamo. Postojao je strah da bi se nešto moglo desiti u Bijeljini. Dalje, inicijatori posjeta nisu dobili podršku od strane UNHCR-a jer ova organizacija ne želi biti uključena u posjete grobljima.

Do sada nije bilo mnogo pomoći od strane međunarodnih organizacija. OHR je pokazao interes za ovaj projekat ali nije pružio konkretnu podršku. U stvari, niti jedna međunarodna organizacija nije uključena u ovaj projekat.

Nedavno su osnovane dvije grupe raseljenih lica: jedna iz Bijeljine/Janje a druga iz Tuzle.Obadvije grupe se sastoje od šest osoba. Cilj je sljedeći:

- Raseljena lica, koja su Bosanski Srbi, će uticati na vlasti u Bijeljini/Janji da se vrate raseljeni Bošnjaci , a u isto vrijeme raseljena lica, koja su Bošnjaci, će uticati na vlasti Tuzlansko Podrinjskog Kantona i opštine Tuzla.

- Raseljena lica, koja su Srbi, će pratiti male grupe raseljenih Bošnjaka njihovim kućama u opštini Bijeljina, dok će Bošnjačka raseljena lica pratiti Bosanske Srbe do njihovih kuća u Tuzli. Ovo je urađeno da bi se spriječili problemi i da bi se potpomogao dijalog između raseljenih lica i osoba koji su zauzeli njihove kuće.

Jasno je da je projekat još uvijek daleko od svoje implementacije. Mišljenje ovog studija je da se pokuša više sagledati suština smetnji za povratak raseljenih lica u Bijeljinu i Tuzlu. Poslije toga će biti razmatrane mogućnosti implementacije projekta The Way Back.

3.5 Koliko raseljenih osoba se želi vratiti ?

Teško je reći, i za Bosnu u generalnom smislu, i za Tuzlu i Bijeljinu, specifično, koliko raseljenih osoba se stvarno želi vratiti svojim kućama. Mnogo različitih osoba imaju različita mišljenja po ovom pitanju, a nije mnogo (nezavisnih) istraživanja urađeno u cilju da se nađe odgovor na ovo pitanje.

Tokom intervjuva urađenih sa raseljenim licima se moglo vidjeti da je njihova želja za povratkom snažna i istinita. Veoma često su ljudi očajni za povratkom. Kao što je jedna starija raseljena žena rekla, sa suzama u očima, :

“Čitav život sam provela u Bijeljini i tamo želim i umrijeti. To je moj dom”

Često se govorilo da, se više Bošnjaka želi vratiti u svoje kuće u Republici Srpskoj nego Bosanskih Srba u Federaciju. Mada je ovo (vjerovatno) istinito, jer kao prvo više Bošnjaka je moralo da se seli, u RS se sve više i više govori o željama za povratak. Ovo se takođe odražava i na situaciju u Bijeljini i Republici Srpskoj. Prema *Branku Todoroviću, Direktor*u Helsinškog Komiteta za Ljudska Prava u Republici Srpskoj:

“Sve više i više ljudi želi da se vrati (iz Bijeljine), posebno u otvorene gradove kao što su Sarajevo i Tuzla”

Kako god, jasno je da što više vrijeme prolazi prije povratka manjina, to se ljudi sve manje i manje žele vratiti svojim kućama jer se polako “uklapaju u okolinu”.

Za projekat “The Way Back” 1.700 porodica sa više od 4.000 osoba, se registrovalo za povratak u opštinu Bijeljina. Skoro svi, koji su se registrovali, žive u Tuzli. Ako su figure UNHCR-a tačne onda u Tuzli živi oko 4.660 raseljenih lica koja su prije rata živjela na području opštine Bijeljina. Što znači više od 80% registrovanih za povratak od strane Foruma Građana Tuzle. Ovo je prilično veliki broj.

U Helsinškom Komitetu u Bijeljini se registrovalo 200 porodica koje žele da se vrate u Tuzlu. Kao što je to objašnjeno u prethodnom paragrafu, taj proces je obustavljen, tako da ovaj broj ne predstavlja kompletnu figuru registrovanih.

Između ostalog, postoje još dva važna aspekta zašto statistika koja se tiče povratka ne može biti potpuno istinita. Kao prvo, ne žele se svi ljudi, koji su registrovani za povratak, stvarno vratiti kući. Neki od njih žele samo da prodaju svoja imanja i da nastave živjeti u područjima gdje je njihova etnička grupa u većini. Teško je reći koliko su česti ovi slučajevi. Kao drugo, raseljene osobe, posebno u RS, se boje registrovati (reći) za povratak zbog toga što to rezultira

represijom od strane vlasti. Između ostalog, ovi aspekti utiču na statističke brojke ljudi koji se žele vratiti.

4 UVOD U OPŠTINU TUZLA

4.1 Uvod

U ovom poglavlju je predstavljen kratki opis istorije i geografskog položaja Tuzle, zajedno sa statističkim podacima o strukturi stanovništva prije i poslije rata.

4.2 Istorija i geografski položaj opštine Tuzla

Tuzla je ekonomski, prosvjetni i kulturni centar u sjevero-istočnoj Bosni. Po veličini to je treći grad u Bosni i Hercegovini, a glavni grad Tuzlansko-Podrinjskog Kantona (TPK). Nakon 1994 g. kada je kanton uspostavljen, Tuzla je postala sjedište Kantonalne Vlade. Prije rata opština Tuzla je brojala oko 130.000 stanovnika. Iako su mnogi Bosanski Srbi i Hrvati napustili Tuzlu početkom rata, opština je uspjela da zadrži relativno dobre međuetničke odnose, u poređenu sa ostalim područjima Bosne i Hercegovine.

Istorija (Tuzla tokom rata)

Tokom rata, Tuzla je inicirala oskudan otpor u ranim stadijima rata, dok je u isto vrijeme komandant JNA.³² pokušavao ubijediti gradonačelnika Tuzle, mr. Selima Bešlića, da proglasi grad nezavisnim od nove države, Bosne i Hercegovine. U Maju 1992 g. JNA (sada poznata kao Vojska Republike Srpske) se povukla iz grada i od tada granatirala grad skoro svaki dan. 25-og Maja 1995 g. jedna granata je pogodila "kapiju" (centralni trg) i usmrtila 71 civila i ranila oko 170 osoba.

Na kraju 1992 g. novo oformljena Armija Bosne i Hercegovine (A BiH) izvela je svoju prvu ofanzivu u regionu, što je rezultiralo uspostavljanjem sigurnosne putne komunikacije do Kladnja i Zenice.

Tokom borbi između Armije Bosne i Hercegovine i Hrvatskog Vijeća Odbrane (HVO) u južnoj i centralnoj Bosni, Tuzlanski region je ostao miroljubiv sa jedinicama HVO. Vašingtonski sporazum nije imao velikog vojnog efekta na region ali je zato imao na mali oporavak privrede.

Kao rezultat Dejtonskog Mirovnog Sporazuma, strategijska planina Majevica, koja se nalazi u istočnom dijelu opštine Tuzla, transformisana je iz Republike Srpske u Federaciju. Međuentitetska linija (IEBL) se, manje-više, proteže duž opštinske granice između Lopara i Tuzle iz 1991.

Tokom rata, opština je uspjela da zadrži relativno dobre među-etničke odnose u poređenu sa ostalim područjima Bosne i Hercegovine, i očuvala svoj multi-etnički karakter kao što je to radila i kroz istoriju.³³

³² Jugoslovenska Narodna Armija

³³ F. Alispahić, Tuzla-politička ideja Bosanske reintegracije, u *Helsinškom Parlamentu Građana Kvaratalno*, Ljeto 1994, strana br. 8

Geografija

Opština Tuzla zauzima centralni dio Sjeveroistočne Bosne i Hercegovine. Prije rata je imala relativno dobre putne komunikacije sa drugim centrima u Bosni i Hercegovini kao i sa drugim Republikama bivše Jugoslavije, i sa većinom Europskih centara. Glavna putna komunikacija “istok- zapad” vodi kroz Tuzlu. Ovaj put povezuje Tuzlu sa Bijeljinom i Zvornikom na istoku i Dobojem na zapadu. Glavni “sjever-jug” put, koji povezuje Brčko i Orašje sa Sarajevom, prolazi kroz zapadni dio opštine. Željeznice Tuzlu povezuju sa Banovićima na jugu, Dobojem na istoku i gradom Brčko na sjeveru. Nema željeznica koje bi vodile istočno. Ovih dana se ne saobraća mnogo vozova. Putnički voz se saobraća do Bukvika dva puta dnevno i do Banovića tri puta dnevno.

4.3 (Uticaji na) Demografija Tuzle

Prije rata, Tuzla je bila multietnički grad sa 130.000 stanovnika. Iako je mnogo Bosanskih Srba i Bosanskih Hrvata napustilo grad u ranom stadiju rata, kao što je to opisano u *paragrafu 4.4*, veliki broj je Bosanskih Srba i Hrvata je ostao u Tuzli što se odražava na strukturu stanovništva Tuzle

Struktura stanovništva opštine Tuzla

Slijedeća tabela pokazuje strukturu stanovništva opštine Tuzla u 1991 g. u usporedbi sa sadašnjom strukturom. Broj raseljenih lica, koja su našli smještaj u opštini Tuzla, će biti razmatran u narednoj tabeli

TABELA I *Struktura lokalnog stanovništva opštine Tuzla u 1991 i 1998 g.*³⁴

	Popis iz 1991	Popis iz 1991/%	Popis iz 1998	Popis iz 1998/%
Bošnjaci	62.807	47.6 %	74.311	62,7%
Bosanski Srbi	20.581	15.6%	10.155	8.6%
Bosanski Hrvati	20.424	15.5%	17.455	14.7%
Ostali	28.049	21.3%	16.578	14.0%
Ukupno	131.861	100%	118.500	100%

Izvor: UNHCR

Iz tabele se može izvesti zaključak da, iako je mnogo Bosanskih Srba otišlo, posebno u Sjeveroistočni dio Republike Srpske i inozemstvo, još uvijek se u Tuzli nalazi veliki broj Srba, Hrvata i Ostalih. “Ostali” predstavljaju Rome, osobe sa miješanim brakom, itd.

Tokom rata, Tuzla je primila nekoliko većih grupa raseljenih lica iz drugih dijelova Bosne i Hercegovine. Prema *gospođi Esmi Ibrišimović, Sekretara Sekretarijata za Izbjegla i Raseljena lica pri opštini Tuzla*, bilo je perioda kada je, otprilike 150.000 raseljenih lica bilo smješteno u Tuzlansku opštinu, što tokom rata, što poslije.

Ovih dana je u Tuzli smješteno oko 40.929 raseljenih osoba. To znači da je, zajedno sa lokalnim stanovništvom, populacija Tuzle dostigla broj od 159.429 stanovnika. Od ukupnog broja raseljenih lica UNHCR nam je obezbjedio sljedeće podatke o njihovim porijeklu.

TABELA II *Porijeklo raseljenih osoba koje trenutno žive u Tuzli*

Opština porijekla	Broj osoba	%
--------------------------	-------------------	----------

³⁴ Podaci uzeti od UNHCR-a, i trebali bi se smatrati više kao procjene nego tačni podaci

Zvornik	12.753	31.0%
Bijeljina	4.660	11.3%
Srebrenica	4.641	11.3%

Bratunac	3.909	9.5%
Vlasenica	3.497	8.5%
Ugljevik	2.433	5.9%
Brčko	2.216	5.4%
Doboj	1.378	3.4%
Čelić	1.366	3.4%
Kalesija	731	1.7%
Lopare	582	1.4%
Ostala područja	33	0.1%
Total	40.929	100%

Izvor: UNHCR

Prema UNHCR-u, posotji oko 4.660 raseljenih osoba koje su porijeklom iz opštine Bijeljina, a koji trenutno žive u Tuzli. “Bijeljinska opština u izgnanstvu” tvrdi da je taj broj oko 8.555 raseljenih osoba koji su porijeklom iz opštine Bijeljina a koji žive na području TPK, posebno u Tuzli.³⁵ S obzirom da je Tuzla glavni centar TPK, čini se da su to velike brojke.

Kažu da je do sada, nekih 3.000 osoba, koji su napustili Tuzlu tokom rata, vraćeno, mada ne u svoje originalne kuće.³⁶ Međutim, važan aspekt trenutnih problema u opštini Tuzla je nadolazeći talas ljudi koji se vraćaju, repatrijacijom, a posebno iz Njemačke, a koji, kada se vrate, postaju raseljena lica zbog nemogućnosti da se vrate svoje prave domove.³⁷ Među ovim osobama, koje su uključene u proces repatrijacije, će biti Bošnjaci iz Bijeljine, jer njihov broj u Njemačkoj danas iznosi oko 22.000.³⁸ Oslanjajući se na informacije Međunarodne organizacije Biro za Migraciju, dobili smo informaciju sa se svakodnevno, u TPK i Tuzlu, vrati oko 100 povratnika Ovo uzrokuje veliki pritisak na pronalazak smještaja kao i povratak stanovnika koji potiču iz Tuzle. To će biti bolje objašnjeno u poglavlju 6. Kao drugo, tu je otprilike oko 7.000 izbjeglica u TPK kojima uskoro ističe stanbeni ugovor potpisan od strane UNHCR-a i vlasnika izdanog objekta.

4.4 Zašto su ljudi napustili Tuzlu tokom rata

Ljudi daju različite razloge ili čak kombinaciju različitih razloga zašto su otišli iz Tuzle. Najčešća odredišta su bila Sjeveroistočna Bosna i inozemstvo. Jedan od glavnih razloga njihovog odlaska je bio članak objavljen od strane časopisa “Zmaj od Bosne”, koji je bio regionalni ogranak stranke SDA.³⁹ Ovakvi članci su imali za cilj da unište multi-etničku zajednicu u Tuzli. Desetine ovakvih članaka je objavljeno a u kojima se napadaju demokratske grupe i njihovi protivnici, opisujući da su dijeca iz mješovitih brakova drugo razredni građani. Međutim, najniže su se spustili prvog Aprila, 1993 g. kada je objavljena slijedeća rečenica:

³⁵ Opština bijeljina u izgnanstvu, *Plan za povratak u Bijeljini i Janju*, Mart 1998 g.

³⁶ Prema gos.Esmi Ibrišimović, Sekretar Sekretarijata za izbjegla i raseljena lica u opštini Tuzla

³⁷ Vidi paragraf 2.4 koji govori o problemu repatrijacije i relokacije

³⁸ Prema g. Durakoviću. Opština Bijeljina u Izgnanstvu

³⁹ Stranka Demokratske Akcije čiji je predsjednik Alija Izetbegović

“Svaki Musliman bi trebao sebi izabrati po jednog Srbina obavezati se da će ga jednog dana u osveti i ubiti”

Nakon ovog članka narednih dana nastao je prvi egzodus Bosanskih Srba iz Tuzle. Naravno ovo je bilo povezano i sa činjenicom da su priče o kršenju ljudskih prava u drugim gradovima, zahvatile i Tuzlu te plašile lokalno stanovništvo nagnajući ih ponekad i na odluku da napuste grad.

Drugi razlog zbog kojeg su Bosanski Srbi napustili Tuzlu je da je grad u to vrijeme bio pod opsadom i blokadom vojnih snaga Bosanskih Srba, što hoću reći da su to bili gladni dani. Sjevero istočna Bosna, posebno opština Bijeljina, je bila trgovinska regija tokom rata gdje su Bosanski Srbi koji su napustili grad, mogli kupiti hranu za mnogo jeftinije cijene. Osim toga, većina ljudi je imala porodice u tom regionu a posebno u početku rata ta mjesta su obilovala praznim kućama koje su Bošnjaci morali napustiti.

Pozitivni aspekti manjinskog povratka u Tuzlu

- U Tuzlu se već vratilo oko 3.000 ljudi. Ovo će imati uticaja da i drugi ljudi počnu razmišljati o povratku. Osim toga mnogo je Srba ostalo u Tuzli i tokom rata.

Smetnje za manjinski povratak u Tuzlu

- U Tuzli se nalazi oko 40.000 raseljenih osoba i ovaj broj raste iz dana u dan zbog ljudi koji se vraćaju iz Njemačke a koji nisu u mogućnosti vratiti se svojim kućama.

5 POLITIČKA SITUACIJA U TUZLI

5.3 Uvod

U ovom poglavlju će biti razmatrana politička situacija u Tuzli kao i njena povezanost sa povratkom raseljenih osoba u Tuzlu. Naravno, lokalna politika u Tuzli nije zastupljena sama što znači da će Kantonalni i Entitetski nivo biti takođe opisani. Međutim, neće sva pitanja, kao što je to slučaj sa novim zakonom o napuštenoj imovini u Tuzli, a koji su povezani sa “politikom”, biti razmatrana u ovom dijelu.

5.4 Opštinske vlasti i povratak raseljenih lica

Tuzla je jedina opština u kojoj nacionalna partija nije osvojila vlast na izborima u 1992 g. U 1997 g. Združena Lista (Unija Bosanskih Socijal Demokrata-UBSD, HSS, Republikanci i SPP) je osvojila 16 mjesta u Skupštini opštine i dobila oko 66,7 % glasova.

TABELA III Izborni rezultati u 1997 g. za opštinski nivo vlasti u Tuzli

POLITIČKA PARTIJA	%	MJESTA
Združena Lista 1997 (UBSD, HSS, MBO, Republikanska stranka, SPP BiH)	53.33 %	16
Koalicija za cjelovitu i demokratsku BiH (SDA, Stranka za BiH, GDS BiH, Liberali BiH)	24.59 %	8
SDP BiH	9.76 %	3
HDZ BiH	10.13 %	3
Ukupno	100%	30

Izvor podataka: OSCE

U opštinskoj skupštini, za sada, najvažnija politička partija je Unija Bosanskih Socijal Demokrata (UBSD). Gradonačelnik Tuzle je mr. Selim Bešliagić, vrlo dobro poznati političar UBSD zbog svojih nastojanja da tokom rata zadrži multi-etničko društvo što je rezultiralo relativno dobrim odnosima između etničkih grupa u Tuzli. Za ovo dostignuće, opštinske vlasti a posebno gradonačelnik Selim Bešliagić, su dobili i međunarodne nagrade.

Danas u opštini postoji nekoliko političkih problema koji su vezani za povratak raseljenih lica, posebno problemi sa implementacijom novog zakona o napuštenoj imovini, opisanog u poglavlju 6, a u kombinaciji sa nadolazećim izbjeglicama iz Njemačke. Dalje, mora se napomenuti da su u opštini prisutna “dva kapetana broda” ,zbog uticaja Tuzlansko Podrinjskog Kantona (TPK). Međutim, prva od nekih unutrašnjih politika opštine Tuzla bila je razmatranje povratka.

Danas, se čini da se mr Bešliagić iskreno zauzeo za implementiranje Dejtonskog sporazuma, i zbog toga pokušava da vrati raseljena lica u Tuzlu.⁴⁰ Nepobitno je i to da nisu svi ljudi u

⁴⁰ Prema nekoliko građanskih aktivista i aktivista za ljudska prava

njegovoj administraciji, ili čak u njegovoj stranci (UBSD), spremni da vrate ljude.⁴¹ Vjeruje se da to ima veze sa činjenicom da neki od zvaničnika posjeduju stanove čiji su vlasnici bili Bosanski Srbi. Zbog toga oni imaju lični interes u obstruiranju procesa povratka. Posljednjih nekoliko mjeseci glavni cilj opštine Tuzla je bio da postane priznata od strane UNHCR-a kao "Otvoreni Grad"⁴² To se konačno događilo 17-og Jula 1998 g. Vjerojatno ovako dobijen novac će biti iskorišten u izgradnju infrastrukture i teško je reći koliko novaca će biti odvojeno u korist povratka raseljenih lica u Tuzlu. Momentalno ništa još nije stavljeno na papir čak niti koliko novaca je u pitanju.

Opština Tuzla je, manje-više, aministrativno tijelo koje je odgovorno za implementaciju novog zakona o napuštenoj imovini koji je usvojen od strane Federacijskih vlasti. Postoji nekoliko problema što se tiče ovog zakona ,koji će biti objašnjeni u *poglavlju 6*. Međutim, važno je pomenuti da je opština Tuzla izgubila mnoge ovlasti, koje su prenesene na kantonalni nivo vlasti,i formalno su im preostale samo izvršne mogućnosti. Još uvijek, gradonačelnik Bešlagić ima velik uticaj u opštini ali je on oslabljen od strane kantona. Iz činjenice da se Bešlagić kandiduje za Predsjednika TPK postaje jasno da su njegove nade usmjerene ka tome da će sa pozicije predsjednika imati više uticaja.

Odnosi između opštinskih vlsti i kantonalnih vlasti su veoma loši. Ideologijski, ove dvije institucije su veoma daleko, što uzrokuje dosta sukoba među njima. U sljedećem odjeljku će biti analizirana politika SDA stranke kao vodeće partije u Tuzlansko-Podrinjskom Kantonu.

5.5 Kantonalni i Entitetski nivo vlasti i povratak raseljenih lica

Velika razlika između opštinskog nivoa i viših nivoa vlasti sastoji se u tome što je i na kantonalnom i entitetskom nivou vladajuća partija muslimanska nacionalistička partija SDA. Na entitetskom nivou oni dijele vlast sa HDZ, konzervativnom nacionalističkom Hrvatskom partijom. Politika SDA u smjeru povratka može se najjednostavnije objasniti kao politika reciprociteta.⁴³ SDA izjavljuje da je zainteresovana za povratak ali je ono uslovljeno povratkom Bošnjaka u Republiku Srpsku. Rezultat je da je povratak upravcu Federacije visoko obstruiran. Kako kaže *gospodin Vehid Šehić, Predsjednik Foruma Građana Tuzle* :

"SDA ne želi vratiti Bosanske Srbe u Federaciju. Oni žele vratiti samo Muslimane, u cilju ostvarivanja većeg uticaja na drugim područjima. Ako postoji politička volja da se ljudi vrate onda Sarajevska Deklaracija nije potrebna"

Ukratko, SDA većinom treba pritisak od strane Međunarodne Zajednice, posebno od OHR-a, prije nego se stvori prilika da se uradi nešto konstruktivno po pitanju povratka manjina u Federaciju. SDA je nestrpljiv da vrate Bošnjačke raseljene osobe, ali isto tako podržavaju neke velike relokacije Bošnjaka koji su prije rata živjeli na prostoru kojeg danas kontrolišu Srbi ili Hrvati. Stavovi SDA prema ovakvom razmještanju i podršci za povratak u svoja prijašnja mjesta življenja, su samo privremeni. Međutim, zbog toga što je danas sve više povratnika iz inostranstva, SDA je iskoristila priliku da relocira Bošnjake u strateški važna područja, ponekad čak i podržavana od strane Zapadno Evropskih zemalja. Vrlo često ovakav način politike, povratak Srpskih raseljenih osoba čini još težim. Da SDA ne podržava manjinski proces povratka može se zaključiti iz sljedećeg. Danas u Tuzli žive Bošnjačka

⁴¹ Prema g.Vehidu Šehiću, Predsjedniku Foruma Građana Tuzle, i g. Hendry, Koordinator za Ljudska Prava u Tuzlanskom Regionu, IPTF

⁴² Vidi poglavlje2 , paragraf2.4, opis inicijative otvoreni gradovi

⁴³ Međunarodna Krizna Grupa, *Manjinski povratak ili masovna relokacija?*, Maj 1998, strana 12

raseljena lica a čiji se prije ratni domovi nalaze u okolnim opštinama, u Federaciji. Čak i kada se u tim opštinama nalazi smještaj ili se gradi, te opštinske vlasti (SDA), pod velikim uticajem Kantonalnih vlasti, nisu voljne vratiti Bošnjačke građane u njihov rodni grad. Ovo se može sagledati kao pokušaj miniranja procesa povratka u Tuzlu jer se tada ni Srpska raseljena lica ne mogu vratiti.

Formalno, Kantonalne vlasti imaju skoro apsolutnu moć nad opštinskim vlastima a kao rezultat odredbe Federalnog zakona. Ipak gradonačelnik Bešliagić još uvijek ima jak uticaj. Vjerojatno najveći uticaj SDA na povratak u Tuzlansku opštinu ima veze sa činjenicom da opštinske vlasti ne mogu skoro ništa učiniti po pitanju povratka raseljenih lica ako viši organi vlasti nisu voljni pomoći po tom pitanju.

Jedan od najvažnijih aspekata što se tiče povratka u Tuzlu je pitanje imovine. U tom smislu veoma važan odjel je sekretarijat za stanbena pitanja.⁴⁴ Za sada ovaj sekretarijat je odgovoran direktno gradonačelniku Bešliagiću. Međutim, prema gosp. Ibrišimović⁴⁵, ovakav odnos će se izmjeniti pravilima Federalnog zakona. Uskoro će kanton imati direktnu vlast nad ovim sekretarijatom. Ovo je karakterističan primjer situacije u Tuzli danas : gubljenje uticaja.

Pozitivni aspekti povratka u Tuzlu

- Gradonačelnik Bešliagić i opštinske vlasti su predane u održavanju multietničnosti društva u Tuzli i usljed toga dopušta povratak raseljenih lica.
- Priznanje Tuzle kao "Otvoreni Grad" može biti u korist povratka ali ono za sada zavisi kako će novac biti potrošen.

Smetnje za manjinski povratak u Tuzlu

- Glavna politička opcija ,SDA, obstruira proces na sva tri (entitetskom, kantonalnom i opštinskom) nivoa vlasti. SDA želi vratiti samo Bošnjake u Republiku Srpsku. Dalje, SDA preseljava Bošnjake u strategijski važna područja, blokirajući povratak Bosanskih Srba.
- SDA obstruira povratak Bošnjaka koji trenutno žive u Tuzli a čije se opštine, odakle potiču, nalaze na teritoriji Federacije, minirajući proces povratka u Tuzlu.
- Formalno opština Tuzla ima samo izvršnu funkciju, i kao takva je pod uticajem Entiteta i Kantona. Biće veoma teško za opštinu da radi na procesu povratka bez pomoći viših organa vlasti.
- Postoje i osobe koje rade u administraciji opštine Tuzla a koje takođe obstruiraju povratak.

⁴⁴ Vidi poglavlje 6, paragraf 6.5 i 6.6

⁴⁵ Šef Sekretarijata za izbjeglice i raseljena lica

6 IMOVINSKA PITANJA U FEDERACIJI / OPŠTINI TUZLA

6.3 Uvod

Prema ustavu Bosne i Hercegovine⁴⁶ i Aneksu 7 Dejtonskog sporazuma, sva izbjegla i raseljena lica imaju pravo da se vrate svojim kućama. Pravo na povratak nadomješta zakonodavstvo Bosne i Hercegovine i zakoni dva entiteta, koji narušavaju ovo pravo. To bi trebalo značiti da svako ima mogućnost povrata imovine koju je napustio tokom rata. U praksi, zakoni koji su doneseni tokom i nakon rata, u Federaciji i Republici Srpskoj, posjeduju ozbiljne smetnje za povratak raseljenih i izbjeglih osoba. Kuće u Federaciji, koje su ostavljene od strane Bosanskih Srba, zauzeli su Bošnjačka raseljena lica dok s druge strane u Republici Srpskoj iste takve Bošnjačke kuće su zauzete od strane Srpskih raseljenih lica.

U ovom poglavlju će biti opisani (nova) imovinska i stanbena pitanja u Federaciji⁴⁷, nakon čega će biti procedura koja se koristi u Tuzli. U prvom dijelu će biti predložen kratki opis Komisije za Stvarna Imovinska Pitanja, a u cilju dobijanja generalne slike problema ovih imovinskih pitanja.

6.4 Komisija za Stvarna Imovinska Pitanja (CRPC)

CRPC je osnovana pod uredbom Aneksa 7 Dejtonskog Mirovnog Sporazuma.⁴⁸ Uloga CRPC je da odlučuje o “svakoj žalbi za stvarni posjed u Bosni i Hercegovini koja nisu na dobrovoljnoj bazi prodana ili zamijenjena”. Prema Aneksu 7, CRPC ima ovlasti da donese konačne i obavezujuće odluke. Međutim, Bosanske vlasti moraju da izvrše odluke i CRPC nema moći da ih natjera da to urade. U praksi postoji mnogo raseljenih osoba koje posjeduju certifikat koji je “pravno obavezujući” ali koji nije donio nikakve rezultate do sada. Ko što je *gđa. Srebrenka, Šef ureda CRPC-a u Tuzli*, rekla: “*CRPC radi za buduće vrijeme*” Međutim CRPC neće biti ništa više nego jedna vrsta podrške koju će imati ljudi kada neuspiju ispuniti zahtjeve u opštinama posebno sada kada je u Federaciji usvojen novi zakon, a koji je u Republici Srpskoj još uvijek u pripremi usvajanja.

6.5 Imovina u privatnoj i društvenoj svojini

U Bosni imovina može biti u privatnoj i društvenoj imovini. Prva kategorija je normalna “svojina u potpunosti”, dok je druga više kompleksna. Korisnici društvene imovine su imali korisničko pravo ili “pravo na upotrebu”. Korisničko pravo je pravo u kojem se može imovina naslijediti od porodice ali se ne može prodati. Dužnost korisnika je bila da plaća, od svoje plaće, stanarinu i doprinos Stanbenom Fondu. “Pravo na korištenje” stana je pravo koje su mogli zadržati svi članovi porodice korisnika ili članovi domaćinstva. U slučaju da nosioc stanskog prava umre ili prestane koristiti stan, pravo na korištenje se prenosi na jednog od članova domaćinstva. Većina stanova u BiH su bila u društvenoj imovini.

⁴⁶ Aneks 4 DMS-a

⁴⁷ Sve informacije koje se tiču imovinskih i stanbenih zakona sakupljene su na seminaru “imovinska i stanbena pitanja utiču na repatrijaciju i raseljena lica u Bosni i Hercegovini

⁴⁸ Dejtonski Mirovni Sporazum, Aneks 7, poglavlje 2, član 7-18

6.4 Federalno zakonodavstvo u ratnom periodu

Privatna svojina

1993 g. “*Riješenje o privremeno napuštenoj imovini u stanju rata ili neposrednoj opasnosti*” dalo je mogućnost da se privatna svojina proglasi napuštenom i da na privremeno korištenje. Iako zakon predviđa povratak imovine punopravnom vlasniku, to pod ovim zakonom nije efektivno implementirano zbog toga što on ne određuje stvarnu proceduru za povrat imovine njihovim vlasnicima niti je adresirao potrebe trenutnih korisnika.

Imovina u društvenoj svojini

1992 godine “Zakon o napuštenim stanovima” kaže da pravo na korištenje stana privremeno gubi onaj korisnik koji je sa svojom porodicom ili domaćinstvom napustio stan nakon 30. Aprila 1991 g. Stan koji je jednom proglašen napuštenim stavlja se na raspolaganje opštine koja je dalje izdavala taj stan na privremeno korištenje tokom rata uz mogućnost produžetka od godinu dana nakon završetka ratnih dejstava. Napušteni stanovi su se davali na korištenje specijalnim kategorijama kao što su porodice poginulih boraca, invalidi itd. a prema kriteriju koji je ustanovljen u skladu sa zakonom. Međutim, u praksi se ove procedure skoro uopšte nisu sprovodile tako da su raseljene osobe ulazile u stanove i kuće bez ikakve službene procedure. Mnogi od njih su dobijali rješenja o “privremenom korištenju stana” tek nekoliko dana poslije ulaska.

U Decmbru 1995 objavljen je zakon da ako pravi korisnik stanarskog prava, koji se nalazi na teritoriji Bosne i Hercegovine, ne započne korišćenje stana u roku od 7 dana, ili 15 ako je lociran u inozemstvu, gubi stanarsko pravo i njegov stan će biti proglašen trajno napuštenim. Naravno skoro niti jedan od njih nije mogao da ispuni ove uslove, posebno zbog toga što: je vrlo malo ljudi znalo za takav zakon, nije bilo u mogućnosti da putuje ili nije mogao da otpočne korišćenje stana zato što je on bio zauzet od strane raseljenih lica.

6.5 Novi zakon Federacije o nekretninama i napuštenoj imovini

4-tog Aprila 1998 nakon dugih pregovora sa Međunarodnom Zajednicom i OHR-om, na snagu je stupio novi Federalni imovinsko stanbeni zakon. Ponovo će biti načinjene razdvajanje privatne i društvene imovine.

Privatna svojina

Novi zakon o privatnoj imovini, zvan *Zakon o Regulisanju Aplikacija Zakona o Privremeno Napuštenoj Stvarnoj imovini* zamijenjuje *Zakon o Privremeno Napuštenoj Stvarnoj Imovini*. Prema novom zakonu vlasnik privatne svojine može se žaliti u cilju povrata imovine u bilo koje vrijeme. Opštinski organi moraju donijeti odluku na ovu žalbu u roku od 30 dana. Ako je imovina slobodna ili ako je ilegalnim putem zauzeta, misli se na ljude koji su samo “useli”, vlasnik ima pravo, prateći odluku, da odmah useli u svoju imovinu. Ako je imovina zauzeta od strane ljudi koji su legalno dobili rješenje za privremeno korištenje, trenutni korisnik mora napustiti imovinu u roku od 90 dana. Ovaj rok može biti produžen i do godinu dana ako vlasti “dokažu” OHR-u da drugi smještaj za teretne korisnike nije dostupan.

Imovina u društvenoj svojini

Kao što je opisano u prethodnom dijelu, zakon o napuštenoj imovini je donešen tokom rata. Prema novom zakonu *Zakon o ukidanju Aplikacija zakona o napuštenoj imovini*, sve odluke

ukidaju prava raseljenih i izbjeglih osoba na korištenje imovine. Žalbe bi se trebale podnijeti u roku od 6 mjeseci u opštinskom sekretariatu za stanbena pitanja što znači da je krajnji rok za podnošenje žalbe 4 Oktobar 1998 g. Prijeratni korisnici koji ne podnesu žalbu do ovoga roka ili se ne vrate u svoj stan u roku od godinu dana od dana donošenja odluke, trajno gube njihovo korisničko pravo.

Vlasti moraju objaviti odluku u roku od 30 dana od dana kada je žalba predana. Sljedeći slučajevi su objašnjeni u zakonu:

- Ako je stan zauzet nelegalno ili ako je slobodan, prijeratni korisnik može odmah zaposjesti taj stan
- Osobi koja ima validno rješenje na privremeno korištenje stana daće se rok od 90 dana da napusti prostor
- Ako je stan zauzet od strane osobe koja je dobila trajno korisničko pravo prije 7 Februara 1998 g. slučaj se može poslati na dodatno odlučivanje kome će pripasti korisničko pravo odnosno da li će prijeratni korisnik dobiti drugi smještaj dopuštajući sadašnjem korisniku da ostane ili će biti obratno. Ova odluka mora biti donijeta u skladu sa kriterijima koji su razvijeni do sada.

Jasno je da će “politička klima” dati prednost onim osobama koje trenutno žive u stanu a ne onima koji su pravi korisnici stana.

Veoma važan aspekt zakona je da “ovlašteni korisnici stana” moraju biti obezbjeđeni sa alternativnim smještajem od strane opštinskih vlasti.

6.6 Formalna procedura za povrat imovine u Tuzli

Kao prvo će biti opisana procedura za osobe koje žele vratiti privatnu svojinu u Tuzli. Nakon toga će se napraviti isti opis ali sada samo za slučaj društvene imovine.

Privatna svojina

U skladu sa novim imovinskim zakonom, vlasnici koji su napustili opštinu Tuzla tokom rata, imaju pravo žalbe za povrat svoje imovine a to bi trebali učiniti u Sekretarijatu za pravna i imovinska pitanja u Tuzli. Prema direktoru tog sekretarijata, *gospodina Lukić Stjepe*, procedura je sljedeća:

- Izbjeglo / raseljeno lice uloži žalbu. Katasterski papiri, nabavni ugovor i potvrda o vlasništvu takođe moraju biti predani uz žalbu.
- Izbjeglo / raseljeno lice mora dati podatke ko je sada u “privremenom posjedu” njegove imovine.
- Ovaj sekretarijat provjerava sa CRPC-om⁴⁹ da li je ova organizacija već započela proces definiranja da li je osoba koja se žali legalni vlasnik, a ako jeste Sekretarijat obustavlja svoju proceduru.
- Opština ima obavezu da obezbjedi alternativni smještaj osobi koja je “legalno zauzela” imovinu. Takva osoba mora napustiti imovinu u roku od 90 dana od dana donošenja pravne odluke na osnovu žalbe, ali ima pravo na alternativni smještaj koji će obezbjediti opština.

⁴⁹ Vidi paragraf 6.2

- Osoba koja je nelegalno zaposjela imovinu, mora osloboditi imovinu odmah po donošenju odluke na osnovu uložene žalbe, i nema pravo na alternativni smještaj od strane opštine
- Ako se osoba ne slaže sa odlukom ovog sekretarijata, ona može pokrenuti pravni postupak kod osnovnog suda a ako nije zadovoljna ni odlukom osnovnog suda, može pokrenuti postupak kod višeg suda.

Unutar administracije opštine Tuzla slučaj je da prvo Stanbeni sekretarijat informiše Sekretarijat za imovinsko-pravne poslove da li postoji oslobođeni smještaj. Tek nakon toga Sekretarijat za imovinsko-pravne poslove može dodijeliti odgovarajući smještaj osobi koja je “legalno zauzela” imovinu, a raseljenu osobu vratiti njegovoj kući.

Društvena imovina

Prijeratni korisnik stana, koji ima stanarsko pravo, mora ispuniti zahtjev za povrat stana kod opštinskih vlasti prije 4 Oktobra 1998 u uredu Sekretarijata za stanbene poslove. Međutim, ovaj Sekretarijat zahtjeva da se uplati iznos od 50 DM prije nego uopšte otpočne proces i donese konačna odluka o povratu imovine. RegistarSKI ured, koji je bio zadužen za prijem ovih žalbi, odbijao je žalbe koje nisu imale potvrde o uplati od 50 DM. Vjerovatno se, ali još nesigurno, pod uticajem međunarodne zajednice, do ovog momenta pisanja ovaj proces davanja novca obustavio.

Sekretarijat za stanbeno komunalne poslove je odgovoran za povratak ljudi u stanove koji su u društvenoj svojini. Nakon podnošenja zahtjeva, ovaj Sekretarijat odlučuje da li je ta žalba (zahtjev) validan. Ako jeste, osoba ima pravo da se vrati ili u svoj stan ili u smještaj koji mu mora obezbjediti opština, kao što je opisano u *paragrafu 6.5*. Na donešene odluke od strane Sekretarijata za stanbeno komunalne poslove može se žaliti Kantonalnom ministarstvu za stanbeno komunalne poslove, nakon čega se može žaliti Višem sudu. Kao što je već navedeno, Sekretarijat za stanbene poslove obavještava Sekretarijat za stanbeno komunalne poslove da li postoje slobodni smještaji.

6.7 Povezanost imovinskog pitanja sa smetnjama za povratak raseljenih lica

U opštini Tuzla još uvijek postoji nekoliko problema u implementaciji ovih procedura za obje (i privatnu i društvenu) vrste imovina, što stvara smetnju za povratak raseljenih osoba koji se žele vratiti u Tuzlu. Još nije potpuno jasno kako će opština izaći na kraj sa ovim problemima jer je novi zakon tek nedavno stupio na snagu, a rokovi u mnogim slučajevima još nisu prošli. Uprkos tome pokušao sam objasniti koji su, odnosno, koji će biti glavni problemi.

Kao prvo, opština ima obavezu da obezbjedi alternativni smještaj za osobu koja je “legalno zaposjela” privatnu imovinu ili u slučaju društvene imovine, za osobu koja je u privremenom vlasništvu ili za osobu koja je bila prijeratni korisnik. Međutim, zbog velikog broja, raseljena lica, koja se ne mogu vratiti u Republiku Srpsku, zauzimaju imovinu ljudi koji su je napustili. Uz to, tu je još i kontinuirani priliv povratnika iz Njemačke.⁵⁰ Sve to zajedno znači da postoji veliki nedostatak prostora za smještaj ljudi. U Junu je već bilo 660 žalbi od kojih su riješena samo dva.⁵¹ Kako reče *gospodin Hendry, Koordinator za Ljudska Prava u IPTF-u u Tuzli* :

“Tuzla ima ozbiljan problem sa smještajem”

⁵⁰ Vidi paragraf 4.3

⁵¹ Prema gospodinu Omerčehajiću, Direktor sekretarijata za stanbeno-komunalne poslove

Pored toga što raseljena lica zauzimaju imovinu u Tuzli, tu je i dosta slučajeva duplog zauzimanja imovine. Mnogi od njih, koji su dobili rješenje o Privremenom Korištenju stana (CTO) tokom rata, ne zahtijevaju više privremeni smještaj. To je zbog toga što te osobe ne trebaju više privremeni smještaj jer su njihovi domovi rekonstruirani ili se ne nalaze više u konfliktnim zonama. Ove "duple zaposjednutosti" su se nastavile iako te osobe pored privremenog smještaja posjeduju i jako prikladan trajni smještaj. Naravno sve ovo koči opštinske vlasti u iznalaženju slobodnog prostora za alternativni smještaj. Zbog toga je osnovana komisija za duplo zaposjednute stanove koja je sastavljena od predstavnika :UNHCR-a, Sekretarijata za stanbene poslove opštine Tuzla, kantonalnog ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, Tuzlanskog Centra za raseljena lica. Do sada je utvrđeno oko 400 ovakvih slučajeva.⁵² Međutim, ponekad je vrlo teško pronaći takve slučajeve jer su te osobe registrovale stanove na kćerku, rodbinu, itd. Iako je rečeno da je do sada bilo nekoliko deložacija duplog korisnika stana, ovaj proces je često obstruiran od strane policije (koja je pod jurisdikcijom kantona).

Sljedeći problem je deložacija. Mnogi ljudi prihvate deložaciju i sele se ranije, ali ponekad je potrebno da policija sprovede tu odluku. Međutim, odluke Stanbenog sekretarijata nisu uvijek podržane od strane policije, koja je pod jurisdikcijom kantona, posebno kada se radi o grupama kao što su invalidi (ratni veterani). Veoma često se u tim slučajevima deložacija odgađa itd. Policija sprovodi odluke donešene od strane osnovnog suda. Sve zajedno, stav policije obstruira povratak raseljenih lica u Tuzlu.

Drugi važan aspekt deložacije je činjenica da Stanbeni Sekretarijat ne naređuje deložaciju ljudi koji su nelegalno zauzeli društvenu imovinu, a što bi prema zakonu trebali učiniti, sve dok taj neko ne nađe adekvatan smještaj. Kao što je rekla gđa. Ibrišimović, Sekretar sekretarijata za izbjegla i raseljena lica u opštini Tuzla:

"Nećemo izbacivati ljude na ulicu"

Iako se ovakav stav može razumjeti sa moralne strane, to neće pomoći povratak manjinskog stanovništva u Tuzlu.

U vrijeme dok ovo pišem, odijel za imovinsko pravne poslove još uvijek provjerava da li su ljudi ispunili zahtjev i kod CRPC-a.⁵³ Ako je osoba započela proceduru kod CRPC-a tada ovaj odijel obustavlja svoje procedure iako je u skladu sa zakonom dužan sprovesti proceduru i donijeti konačnu odluku. Ovo znači da je procedura za osobe koje žele da se vrate u Tuzlu obstruirana.

Još jedan problem koji se odnosi na povratak je "administrativna taksa" od 50 DM koja se zahtjeva od Stanbenog sekretarijata. Osobe koje žele da se vrate u Tuzlu su dužne platiti ovu taksu. Međutim, većina ovih osoba nema ovaj iznos novca. Oni su većinom ne zaposleni ili dobijaju veoma male penzije. Prema g. Miloradu, Organizacija izbjeglih i raseljenih lica regije Tuzla, ovo sprečava mnoge ljude da ispune zahtjeve za povrat imovine. Ovo posebno sprečava ljude koji su živjeli u društvenoj svojini, jer njihov rok za ispunjenje zahtjeva je do 4 Oktobra 1998 g.

⁵² Prema g. Božiću, podpredsjedniku Srpskog Građanskog Vijeća

⁵³ Vidi paragraf 7.2 opis CRPC-a i paragraf 7.6 za pomenutu proceduru

Pozitivni aspekti povratka u Tuzlu

- Novi stanbeni i imovinski zakon rezultuje se u procesu za povrat imovine
- Urađeni su neki pokušaji od strane vlasti kao što je deložacija duplih korisnika stana, da bi se oslobodio smještaj povratnicima.

Smetnje za manjinski povratak u Tuzlu

- veliki nedostatak smještaja što je posljedica
 - mnogo raseljenih osoba u Tuzli je okupiralo kuće Bosanskih Srba
 - skoro niti jedno raseljeno lice se nije vratilo iz Tuzle u Republiku Srpsku
 - dupla zaposjednutost stanova
 - nastavljanje priliva povratnika iz Njemačke u Tuzlu
- Policija uvijek ne sprovodi deložacije izdane od strane Stanbenog Sekretarijata
- Stanbeni Sekretarijat ne naređuje deložaciju ilegalno zaposjednutih stanova
- Sekretarijat za imovinsko pravne poslove zaustavlja proceduru ukoliko je ona započeta od strane CRPC-a
- “Administrativna taksa” od 50 DM koja je nametnuta osobama koje se žele vratiti u Tuzlu.

7 EKONOMSKA SITUACIJA U TUZLI

7.1 Uvod

U ovom poglavlju će biti objašnjena ekonomska situacija u opštini Tuzla koja se tiče ujedno i raseljenih osoba. Ekonomska situacija je većinom objašnjena u širokoj perspektivi, uključujući i situaciju sa stanbenim porijeklom i ekonomskom aktivnošću u opštini Tuzla.

7.2 Uslovi za stanbenu rekonstrukciju i rekonstrukciju u Tuzli

Opšti uvod

Većina štete na stanbenim objektima u BiH (i u Republici Srpskoj i u Federaciji), potiče od metaka, granata i/ili požara. Međutim, štete nisu uzrokovane samo vojnim akcijama. Većina njih potiče od etničkog čišćenja, sprečavajući tako korisnike tih kuća da se vrate. To je bilo učinjeno miniranjem domova, podmetanjem požara ili totalnim “ogoljavanjem”, uzimajući stvari iz kuće. Dalje, dosta štete je učinjeno poslije rata zbog skidanja crijepa sa krova, prozora sa kuće, iznošenja vrata, a sve u cilju popravke drugih kuća. Zbog ovog ogoljavanja kuća, one su bile prepuštene daljnjim uništavanjem od strane kiša.

Uslovi za stanbenu rekonstrukciju

U Aprilu 1998 g. Odjel Civilne Zaštite je napravio procjenu štete na oštećenom stanbenom fondu u opštini Tuzla. Međutim, ova procjena nije obavljena u zoni separacije tako da su dole navedeni podaci nepotpuni.⁵⁴

Zbog toga što nije uključena zona separacije, nisu ni predstavljena, manje-više, bivša područja prve linije vatre u istočnom dijelu Tuzle. Posebno su u ovim područjima bila snažna razaranja stanbenog fonda.

Tabela IV Procjena oštećenih građevina u opštini Tuzla⁵⁵

	Kategorija I: 0-20 %	Kategorija II: 20-40 %	Kategorija III: 40-70 %	Kategorija IV: 70-100 %
kuće	120	54	24	15
stanovi	27	13	5	8

Prema ovom istraživanju ukupno je oštećeno 266 kuća/stanova. Prema Odjeljenju Civilne Zaštite ukupan iznos potreban za rekonstrukcijski materijal i radnu snagu respektivno iznosi 669.680 DM i 468.776 DM. Međutim ovi troškovi izgledaju vrlo mali ako se uzme u obzir da Međunarodna Grupa za Menadžment procjenjuje da je potrebno 35.000 DM po jednoj kući/stanu.⁵⁶

Rekonstrukcija u Tuzli

Većina rekonstrukcijskih poslova u opštini Tuzla je urađena ranijih godina, između 1994-1996g. Međutim, postoje još neki mali projekti koji se odrađuju danas. Međunarodna Grupa za Menadžment je implementirala projekat, fondiran od Holandske vlade, izgradnje četiri stanbeni objekta u Lipnici, malo selo u blizini Tuzle. Svaki objekat ima četiri stana i namjenjen je raseljenim osobama iz Srebrenice.

⁵⁴ Podaci ne uključuju sela u zoni separacije, kao što je npr. Požarnica, Kovačica, Kovačevo Selo

⁵⁵ Još nije jasno koja je metodologija procjene štete bila primjenjivana

⁵⁶ Međunarodna Grupa za Menadžment, Republika Srpska ; Procjena ratnih šteta na stanbenim objektima u Bosni i Hercegovini, 1997, str. 5

30 kuća će biti obnovljeno od strane IRC-a. Cilj projekta je da se osposobe kuće čiji su vlasnici zauzeli drugi stan i da se ovi vlasnici vrate u svoje kuće omogućavajući originalnim vlasnicima povratak u svoje stanove/kuće.

Od strane Holandske vlade u Tuzlansko Podrinjskom Kantonu će biti izgrađeno 125 kuća za ukupno 250 porodica iz Srebrenice.⁵⁷

Još nije jasno da li će priznanje Tuzle kao otvorenog grada, od strane UNHCR-a, rezultirati novim (re)konstrukcijskim programima.

Zaključci

Mora se navesti da je rekonstrukcija oštećenih kuća veoma važan spekt povratka raseljenih lica. Bez mjesta za boravak, povratak nije moguć. Značaj izgradnje je u tome da će se raseljena lica moći vratiti u novosagrađena boravišta, ili će se u ta nova boravišta preseliti osobe koje su zaposjele stanove, obezbjeđujući prostor za povratak legalnih vlasnika.

7.3 Tuzlanska ekonomija

Prije rata Tuzla je bila glavni industrijski centar u regionu pa čak i u bivšoj Jugoslaviji. Područje je bogato prirodnim mineralima, posebno ugljem i solju, što je učinilo da Tuzla postane i centar hemijske industrije. Tokom rata niti jedna od ovih grana industrije nije funkcionisala osim rudnika uglja i termoelektrane. Opština Tuzla nije neko važnije agrokulturno područje. Svega nekoliko ljudi živi isključivo od poljoprivrednih aktivnosti, a većina ljudi, i u ruralnom i u urbanom području, obrađuje manje površine.

Veliki zapošljivači

Prije rata su industrija i rudarstvo bili glavni sektori Tuzlanskog gospodarstva. Danas mnoge firme koriste samo dio svojih proizvođačkih kapaciteta koje su imale prije rata. U donjoj tabeli je napravljena usporedba između broja zaposlenih prije i poslije rata (danas).

Tabela V Broj zaposlenih u Tuzli prije i poslije rata

	Broj zaposlenih prije rata	Broj zaposlenih poslije rata
Rudarstvo	15.525	11.208
Energetski sektor	15.251	2.000
Industrija	27.207	20.117
Ukupno	57.710	33.325

Izvor podataka : Repatrijacijski Informativni Centar

Nakon otvaranja komunikacija neke od ekonomskih aktivnosti su ponovo počele sa radom. Međutim, kompanije, koje su ponovo počele raditi, su u veoma teškim uslovima, iako je industrijski kompleks, većinom lociran u zapadnom dijelu opštine, ostao relativno ne dirnut od strane neprijatelja. Kao prvo kompanije se moraju okrenuti, umjesto proizvodnoj ekonomiji, tržišnoj ekonomiji jer su izgubile tržište koje su imale u bivšoj Jugoslaviji. Drugo, mnogi stručni radnici su napustili Tuzlu tokom rata i otišli ili u Republiku Srpsku ili u inostranstvo. Između ostalih ovo su glavni razlozi zašto firme rade na dosta nižem nivou nego prije rata. Broj malih radnji i manjih preduzeća u Tuzli je porastao sa otvaranjem komunikacija.

⁵⁷ Novine "Oslobodjene", 23-06-1998

Strani investitori nisu još spremni ulagati u kompanije koje su u državnom vlasništvu a koje su u Tuzli, zbog toga što je poslovna sredina još uvijek ne sigurna. Dalje, još nije sigurno koje kompanije će biti privatizirane i koje su to procedure koje će biti u procesu privatizacije. Međutim, US AID i Svjetska banka su već dali pozajmnice nekim kompanijama u Tuzli

7.4 Zaposlenost i lični dohoci

Rezultat teške ekonomske situacije u opštini Tuzla, je teška zaposlivost stanovništva. Prema opštini Tuzla, trenutno je zaposleno 21 % od ukupnog broja stanovništva. Veoma je važno da se napomene da od ovih zaposlenih ima i veliki broj onih koji su zaposleni samo na papiru a u stvarnosti ne primaju nikakvu plaću. Jasno je da je za lokalno stanovništvo veoma teško naći posao, a situacija raseljenih lica je još gora. A da ne pomišljamo da povratnici imaju šansu za zaposlenje. Kao što je izjavila jedna raseljena osoba, bivši stanovnik Tuzle koji trenutno živi u Bijeljini, :

“Moj bivši šef je rekao da osobno nema ništa protiv toga da me vrati na posao ali je u stvari ne moguće sad dati posao Srpskom povratniku, jer postoji veliki broj stanovnika Tuzle koji su trenutno ne zaposleni.”

Vjerovatno ovo nije jedini slučaj. Gradonačelnik Tuzle gosp. Bešlagić, uvijek kaže da će povratnici imati iste mogućnosti za zapošljavanje, ali u praksi to je nešto drugo.

Plaće u opštini Tuzla su veoma niske. Radnici u fabrikama zarađuju oko 178 DM mjesečno, gdje su prosječne plate u “ekonomskom sektoru” oko 300 DM. Oko 450 nezaposlenih primaju novčanu naknadu od strane biroa za zapošljavanje. Prema biou za zapošljavanje, 11.188 osoba je registrovano kao nezaposleno, od kojih su 3.122 demobilisani borci. Dalje, penzije su veoma niske, i često nisu potpune ili kasne veoma dugo. Povratnicima je veoma teško da dobiju pristup svojim penzijama.

Projekat za Zapošljavanje izrađen od Nevladinih Organizacija (NVO)

Postoje neke organizacije koje povratnicima nude mikro kreditne programe. Mercy Corps i Scottish European Aid su obezbjedili male kredite od strane Svjetske Banke i izdali preko 300 pozajmica do sada.

Pozitivni aspekti povratka u Tuzlu

- Neke (re)konstrukcijske aktivnosti su do sada urađene a koje pospješuju povratak
- Mikro-krediti za povratnike

Smetnje za manjinski povratak u Tuzlu

- 266 identificiranih oštećenih kuća/stanova, kao i mnogo više u području Majevičkih brda
- Nezaposlenost je velika a plaće male. Povratnicima je veoma teško naći posao ili dobiti penziju

8 SOCIJALNA I BEZBJEDONOSNA PITANJA U TUZLI

8.1 Uvod

Kao prvo u ovom poglavlju će biti opisana bezbjedonosna situacija za povratnike u Tuzlu. U posljednjem dijelu će biti predložena procijena međuodnosa lokalnog stanovništva Tuzle i potencijalnih Srpskih povratnika.

8.2 Bezbjedonosna situacija u Tuzli

Bezbjednost manjina u opštini Tuzla

Kriminalitet se nije povećao u odnosu na prije ratni period. U gradu Tuzli ljudi nisu nasrdni zbog prisustva manjina, međutim ta situacija u je drugačija okolnim selima. Takođe, u Tuzli nisu poznati slučajevi napada na manjinsku populaciju.⁵⁸

U opštini Tuzla, prema izvještaju IPTF-a, registrovano je 25 slučajeva u kojima se policija, tokom svog patroliranja, ponašala nedolično. Takođe je registrovano nekoliko slučajeva naslinog ponašanja prema manjini a koje nije bilo učinjeno od strane policije kao grupe već su to bili pojedinačni slučajevi. Takođe je potrebno naglasiti da policija, generalno gledajući, ima relativno nasilan način rada.

Kao što je gosp. Hendry (IPTF Tuzla) rekao:

“Ovdje policiju ne zanima koga ona udara”

Uopšteno, povratnici su relativno bezbjedni u opštini Tuzla. Ovo je veoma važno jer raseljena lica vrlo često uslovljavaju svoj povratak bezbjedonosnom situacijom.

Mine u opštini Tuzla

Prema Centru za Akciju Protiv Mina pri UN-u (UNMAC), postoji oko 200 minskih polja u području oko Tuzle, posebno na prostoru bivših konfrontacijskih zona, kao što su sela Požarnica i Kovačica, koja se nalaze u podnožju planina Majevica. UNMAC posjeduje sljedeće podatke o minskim poljima u opštini Tuzla :

Tabela VI *Minska polja u opštini Tuzla*

Broj minskih polja	200
Približna površina miniranog prostora	64.000 m ²
Incidenti uzrokovani minama	5

Neke deminerske aktivnosti su urađene od strane Armije RBiH, kao što su deminiranje prostora oko Fabrike Soli i Kozlovca. Bilo kako bilo, bez čišćenja minskih polja u opštini Tuzla, kao npr. prostor oko sela Požarnica i Kovačica, rekonstrukcijski projekti nisu ostvarivi a samim tim se ne mogu vratiti ni ljudi koji su tu živjeli.

8.3 Ljudska prava

Kao prvo ćemo dati napomenu da se o kršenju ljudskih prava, koja direktno mogu biti povezana sa bezbjedonosnom situacijom, razgovaralo u *paragrafu 8.2*. Dalje, problem imovine koja je povezana sa kršenjem ljudskih prava je razmatrana u *paragrafu 6.7*.

⁵⁸ Prema predstavniku Zajednice Bosanskih Srba u Tuzli, koji je izrazio želju da ostane anonimn

Sloboda kretanja

Nema restrikcije u slobodi kretanja između opštine Tuzla i susjednih opština koje se nalaze u Federaciji. Takođe nema sprječavanja u kretanju iz Republike Srpske prema Tuzli, uključujući tu i opštinu Bijeljina. Međutim, ljudi na obje strane još uvijek nerado prelaze entitetsku liniju zbog zabrinutosti za njihovu sigurnost. Moguće je da sa promjenom novih registracijskih tablica koje će se upotrebljavati istodobno i u Republici Srpskoj i u Federaciji ljudi budu manje zabrinuti.

Postoji mogućnost putovanja sa UNHCR-ovim autobusom koji se saobraća iz Republike Srpske u Federaciju i obratno. UNHCR-ov autobus u Tuzli ima sljedeći red vožnje:

- *Tuzla-Bijeljina* : dva puta na dan (u 8:00 i u 13:00), i pet puta u sedmici (osim subote i nedjelje)
- *Bijeljina-Tuzla* : dva puta na dan (u 10:30 i 15:30), i pet puta u sedmici (osim subote i nedjelje)
- *Tuzla-Zvornik* : dva puta na dan (u 8:00 i 13:00), i to ponedjeljkom, srijedom i petkom, i u 8:00-utorkom i četvrtkom
- *Zvornik.Tuzla* : dva puta na dan (u 10:00 i 15:00), i to ponedjeljkom, srijedom i petkom, i u 16:00 utorkom i četvrtkom

8.4 Pomoć zajednicama

Svjetski Program Hrane (WPF) snabdjeva “ugrožena domaćinstva” u vidu mjesečnih sljedovanja,. Međutim, kriterij je veoma ograničen, a snabdjevanje hranom u opštinama postaje sve manje i manje. Samo domaćinstva sa ukupnim mjesečnim primanjem ispod 50 DM ili jednim primanjem manjim od 75 DM, mogu primiti pomoć. Mjesečno sljedovanje za jednog člana takvog domaćinstva iznosi : 12 kg brašna i 0.75 l ulja. Trenutno ovaj program snabdjeva 11.500 stanovnika Tuzle. Dalje, WPF takođe hranom snabdjeva “ugrožene pojedince”. Međutim, zbog priliva povratnika iz Njemačke danas je veoma teško dobiti pristup ovom programu.

Akcija Protiv Gladi (ACF) vodi distribucijski program u kojem 1026 domaćinstava snabdjeva higijenskim paketima. Rečeno je da sve etničke grupe imaju ravnopravan pristup medicinskoj pomoći.

Danas je Pravoslavna Crkva obnovljena i u njoj se obavljaju vjerske službe. Međutim situacija je veoma teška. Gosp. Nikolaj Marković je crkveni službenik u više od 20 “crkvenih opština”. Ali čak i za Bosanske Srbe koji nisu religiozni, činjenica da postoji pravoslavni sveštenik i pravoslavna crkva, predstavlja pozitivnu formu sa simboličkog stanovišta gledanja.

8.5 Zajednički život u Tuzli poslije rata

Poslije civilnog rata, za ljude je veoma teško da počnu živjeti ponovo zajedno. Isto je i za Bosanske Srbe i za Bosanske Hrvate i za Bošnjake u Tuzli. Međutim, Tuzla je i tokom rata i poslije rata ostala multi-etnička sredina. Situacija Hrvatskih i Srpskih zajednica je bila teška, ali se u sistematičnom maniru diskriminacija nije pojavila. Činjenica da je gradonačelnik gosp. Bešlagić ponovo izabran za gradonačelnika ukazuje da su ljudi u Tuzli voljni ponovo

živjeti sa bivšim susjedima , jer politika UBSD-a se zasniva na povratku ljudi njihovim domovima.

U gradu Tuzli je upadljivo vidjeti da se lokalno stanovništvo iskreno obavezalo da održi dobre odnose između etničkih grupa. Šta više, mnogi ljudi ne prave razlike u etničkoj pripadnosti a što je rezultat mnogo “miješanih prijateljstava i veza” . Postoje mnoge povezanosti (socijalne) između etničkih grupa. Dalje, jedna od prvih rekonstruisanih zgrada je bila Pravoslavna Crkva, i kažu da niko nije imao ništa protiv toga.

Međutim to ne znači da neće biti problema pri povratku raseljenih lica u Tuzlu. Zajedničko je mišljenje da su posebno zajednice raseljenih lica i porodice poginulih boraca najviše radikalne u pristupu prema povratnicima. Sukobi su mnogo vičniji između ovih grupa i povratnika, pogotovo kada se zna da su raseljena lica ta koja su u najvećem broju zaposjeli imovine povratnika.

Takođe se uvećao negativni uticaj medija na strani Federacije. Čak i poslije nekoliko promjena, ona je još uvijek nacionalistička, i zasigurno ne poboljšava atmosferu između Bošnjaka i Bosanskih Srba. Teško je reći koliki je ovakav uticaj u Tuzli.

Pozitivni aspekti povratka u Tuzlu

- Povratnici su relativno bezbjedni u Tuzli, posebno u gradu
- Poštuju se Ljudska prava, uključujući i slobodu kretanja
- Postojanje multi-etničke zajednice u Tuzli, sa simboličkim prisustvom pravoslavne crkve
- Postoji mogućnost (ponekad) da ugrožena domaćinstva i pojedinci dobiju pomoć u hrani

Smetnje za povratak u Tuzlu

- Još postoji oko 200 minskih polja u opštini Tuzla, posebno u mjestima gdje su prije živjeli domaći stanovnici
- Moguće tenzije između povratnika i zajednice raseljenih lica

PODZAKLJUČCI

Iz prethodnih poglavlja postaje nam jasno da se povratak obstruira na nekoliko načina. Međusobna povezanost ovih smetnji raštrkana je kroz poglavlja i zbog toga oni će biti ovdje sastavljeni u vidu deskripcije.

Prije svega postoje velike teškoće za povratnike da obezbjede osnovne stvari za život. Skoro je nemoguće dobiti posao, primiti penziju, ili čak dobiti pomoć u hrani

Takođe su svi povratnici relativno sigurni, posebno u gradu Tuzla.

Tuzla je multi-etnički grad ali još uvijek postoji mogućnost sukoba između nekih povratnika i trenutnih građana. Ovo je većinom usmjereno između Bošnjačkih raseljenih lica i povratnika

Trenutno postoji procedura u opštini Tuzla koja se tiče povratnika. Međutim postoji nekoliko administrativnih i proceduralnih smetnji sa kojima se raseljena lica susreću. Ne manje značajno je da glavni problem implementacije ovih procedura predstavlja nedostatak smještaja u opštini Tuzla. Kao prvo, neke od kuća su uništene. Kao drugo, Bošnjačka raseljena lica trenutno zauzimaju kuće/stanove Bosanskih Srba koji su napustili ovu opštinu. Kao treće, postoje još osobe koje su duplo zauzele kuću/stan uprkos tome što imaju trajni smještaj negdje drugo. Ovaj nedostatak smještaja u Tuzli je još ojačan samim tim što je kontinuirano velik priliv povratnika iz Njemačke u Tuzlu. Do sada nije bilo mnogo deložacija iz kuća/stanova od strane vlasti, takođe i zbog toga što i policija (koja je pod jurisdikcijom kantona) vrlo često obstruira deložacije.

Iako postoje ljudi koji obstruiraju proces povratka, opštinske vlasti, a posebno gradonačelnik Bešlić, je većinom predan povratku raseljenih lica. Međutim to nije slučaj sa kantonalnim i entitetskim nivoom vlasti, gdje vlast drži stranka SDA. Politika ove stranke može se objasniti jednim reciprocitetom koji kaže : oni će biti zainteresovani za povratak ali pod uslovom da se vrate Bošnjaci u Republiku Srpsku. Ovo se rezultiralo u nekoliko mjera koje obstruiraju povratak u Federaciju/Tuzlu.

Jasno je da je povratak raseljenih lica u Tuzlu povezan sa situacijom u Republici Srpskoj. Zbog toga je drugi dio studija o Bijeljini predstavljen u odjeljku koji slijedi. U poglavlju 14 je razmatran odnos između nekoliko smetnji koje su vezane za Tuzlu i Bijeljinu.

9 UVOD U OPŠTINU BIJELJINA

9.1 Uvod

Na isti način na koji je predstavljena Tuzla u *poglavlju 4*, u ovom odjeljku će biti predstavljena istorija, geografski položaj i demografija opštine Bijeljine.

9.2 Istorija i geografski položaj opštine Bijeljina

Istorija (Bijeljina tokom rata)

Grad Bijeljina je bila stjecište oružanih borbi samo pet dana i to u Aprilu 1992 g. . Početkom Aprila te godine Arkanovi Tigrovi su se vratili iz Istočne Slavonije (Vukovara) u Bijeljinu. Region Bijeljine je bio prvi u BiH gdje je otpočela politika etničkog čišćenja. Arkan je naredio kampanju zastrašivanja Bošnjačke populacije. Paramilitarne formacije su proganjale muslimanske lidere i nastavljale sa egzekucijama.⁵⁹ To je rezultiralo odlazak velikog broja Bijeljinske ne-Srpske populacije. Većina njih se uputila u pravcu Tuzle.

Postoje jake glasine da je Arkan blisko surađivao sa Ljubišom Savićem⁶⁰, komadantom paramilitarne formacije “Panteri”. Prema još nekim izvorima on je bio i šef “kriznog štaba” tokom rata. Trenutno gosp. Savić obavlja dužnost šefa ujedinjene policije Republike Srpske.

Druga “runda” istjerivanja Bošnjačkog naroda iz regije Bijeljine odigrala se krajem 1993 g. Pod komandom *Vojkana Đurkovića*, predsjednika “lokalne komisije za razmjenu”, Bošnjaci su iz opštine Bijeljina bili istjerivani svakog dana. Mnogi od ovih Bošnjaka su napustili Bijeljinu i otišli u Tuzlu.

Geografija

Opština Bijeljina se nalazi u Sjevero-istočnom sektoru Republike Srpske i pokriva istočni dio tzv. Posavskog koridora. Opština predstavlja strateški ključnu poziciju. Bijeljina se nalazi na glavnom putu koji povezuje Pale i Banja Luku. Nedaleko od grada, ne više od 20 km, se nalaze dva prelaza preko kojih se može ući u Srbiju. Glavni “sjevero istočni” put povezuje Bijeljinu sa Tuzlom i na zapadu sa Dobojem.

9.3 (Uticaj na) Demografija Bijeljine

Bijeljina je prije rata bila etnički pomiješana opština sa Bošnjačkom većinom u gradu i Srpskom većinom u okolnim selima. Do danas je velika većina Bošnjaka napustila opštinu Bijeljina, a većina Srpskih raseljenih lica je našlo stjecište u Bijeljini.

Tabela VII *Struktura populacije u opštini Bijeljina u 1991 i 1998⁶¹ g. : UNHCR*

	Popis iz 1991	Popis iz 1991/ %	Popis iz 1998	Popis iz 1998 / %
Bošnjaci	30.066	31%	2.000	2,5 %
Bosanski Srbi	57.223	59 %	113.000	94 %
Ostali⁶²	9.699	10 %	4.000	3.5 %
Ukupno	96.000	100 %	119.000	100 %

⁵⁹ Procjene se kreću od 200-800 ubijenih Bošnjaka

⁶⁰ gosp.Ljubiša Savić je više poznat kao “Mauzer”

⁶¹ Popis iz 1998 bi se trebao uzeti kao procjena a ne kao tačan podatak

⁶² “ostali” su većinom Hrvati i Romi

Kako se može vidjeti iz Tabele VII, skoro čitava populacija Bošnjaka je napustila opštinu Bijeljину, izuzev oko 2000 ljudi koji su ostali.⁶³ . Mora se napomenuti da od procjenjenog broja Bosanskih Srba koji danas žive u Bijeljini, veliki broj , više od 50.000, raseljenih lica je iz područja kao što su Tuzla, Zenica, Drvar i Sarajevo. Nije poznato koliko tačno ljudi iz Tuzle živi tamo. UNHCR nema takve podatke. Međutim jedino što se zna da je veliki broj Bosanskih Srba koji su napustili Tuzlu našlo smještaj u Bijeljini. Prema starim procjenama UNHCR-a, ovaj broj dostiže vrijednost i do 10.000. To se čini kao prevelika procjena, posebno kad se zna da se već otprilike oko 3.000 Srba vratilo u opštinu Tuzla.

Tabela VIII *Prijeratna populacija grada Bijeljine*

	Popis iz 1991	Popis iz 1991 / %
Bošnjaci	19.000	51 %
Bosanski Srbi	13.600	36.6 %
Bosanski Hrvati	600	1.6 %
Ostali	4.000	10.8 %
Ukupno	37.200	100 %

Izvor : **UNHCR**

Uprkos Srpskoj većini u opštini Bijeljina, Bošnjaci su bili u većini u gradu Bijeljini. Ista situacija, možda čak i više izražena, je i u selu Janja.. Prije rata je u tom selu živjelo 10.000 Bošnjaka a sad tamo živi oko 200 njih.

Danas je veliki broj Bošnjaka, koji su napustili opštinu Bijeljina , vraćeno iz inostranstva , posebno Njemačke. Iako se jedan broj njih vratio u opštinu Bijeljina, većina njih je samo relocirana pod parolom povratka mijenjajući naziv u raseljena lica, smještena po opštinama u Federaciji , kao što je to slučaj i sa Tuzlom. Prema *Opštini Bijeljina u izgnanstvu* , nekih 50-tak Bošnjaka se vratilo u grad Bijeljину ali ne u svoje kuće.

Smetnje za povratak u opštinu Bijeljina

- Trenutno u Bijeljini živi više od 50.000 raseljenih osoba

⁶³ Još uvijek nije jasno koliko je Bošnjaka ostalo , ali većina izvora procjenjuje da ih nema više od 3.000

10 POLITIČKA SITUACIJA U OPŠTINI BIJELJINA

10.1 Uvod

U ovom poglavlju će biti opisana politička situacija u opštini Bijeljina a više uopšteno će biti objašnjena politička situacija u Republici Srpskoj. Kroz ova objašnjenja će biti takođe objašnjen povratak raseljenih lica u Bijeljину.

10.2 Opštinske vlasti

U Septembru 1997 su održani opštinski izbori. Prije ovih izbora, opštinsku vlast su samo formalno obavljale strukture koje su izabrane na izborima 1990 g.. Međutim, tokom rata i poslije , paramilitarni lideri u tijesnoj vezi sa SDS-om⁶⁴, držali su svu vlast u svojim rukama.

Tabela IX *Izborni rezultati iz 1997 godine u opštini Bijeljina*

POLITIČKA PARTIJA	MJESTA
Socijalistička Partija Republike Srpske (SPRS)	8
Srpska Demokratska Stranka (SDS)	14
Srpska Radikalna Stranka (SRS)	14
Nezavisni (SNS*)	5
Demokratska stranka (DP)	7
Koalicija za Cjelovitu i Demokratsku BiH (SDA i itd.)	12
Ukupno	60

*Bivši članovi SDS-a. Oni su se poslije izbora odvojili od matične stranke i proglasili se “nezavisnim”. U praksi su oni sljedbenici Plavšićke, čija se partija nije registrovala za ove lokalne izbore

Poslije izbora u 1997 g. , SDS i SRS nisu htjeli da razgovaraju o podjeli vlasti. Međutim, zbog istupanja pet članova iz SDS-a i nesaglasnosti OSCE-a da se umjesto ovih pet disidenata dovede pet novih ljudi, bio je pokušaj da se podjeli vlast i da se uključe svi članovi u novu vladu u opštini. Ovaj pokušaj je rezultirao uspostavljanjem jednog vida koalicije između svih stranaka, osim SDS-a i SRS-a. Zbog toga novi gradonačelnik *gosp. D. Savić* potiče iz Demokratske stranke. Dalje, tu su dva zamjenika gradonačelnika: *gosp. S. Duraković* iz Koalicije i *gosp. D. Ljubojević* iz SDS stranke. Novi gradonačelnik je izabran u cilju da stvori neku vrstu opozicije protiv eksplicitno radikalnih partija SDS-a i SRS-a u Bijeljini. Jasno je da ova tzv. koalicija nije snažna. Kao prvo, oni posjeduju samo malu većinu u odnosu na radikalne stranke (32-28). Kao drugo, stranke koje su оформile ovu koaliciju dosta se razlikuju jedna od druge. *Gosp. Ljubojević* je izabran za zamjenika gradonačelnika većinom zbog toga što su se stranke bojale da će SDS i SRS uznemiriti “domaćinsku atmosferu”.

Procjene Demokratske stranke (DP)

Novi gradonačelnik *gosp. Savić* je član Demokratske Stranke (DP). Ova stranka je bila prva opoziciona stranka SDS-u u Republici Srpskoj. Međutim, osnivač ove stranke je Ljubiša Savić, bolje znan kao Mauzer, vođa paramilitarne grupe “Panteri” tokom rata. Prema jakim glasinama Mauzer je u to vrijeme bio uključen u etničko čišćenje u području Bijeljine, iako jasni dokazi za to ne postoje.⁶⁵ On je danas šef zajedničke policije Republike Srpske, ali se još uvijek kaže da je on glavni čovjek iza scene Demokratske Stranke. Prema njegovoj potpuno

⁶⁴ Srpska Demokratska Stranka, čiji je vođa Karadžić

⁶⁵ Prema istraživaču ljudskih prava, koji je želio ostati anonimn

sumnjivoj ulozi u ratu, teško je reći da će Demokratska Stranka učiniti bilo šta po pitanju povratka manjine bez pritiska Međunarodne Zajednice. Ovo postaje veoma jasnije, posebno poslije izjave Predsjednika Demokratske Stranke, *Dragomira Dumića* koji je izjavio :

“Povratak izbjeglih i raseljenih lica nije tema koju bi opština uzela u razmatranje. Viši nivoi (Međunarodna Zajednica) odlučuju o tome”

Zbog ovih razloga teško je vjerovati da će ova partija “pogurati” povratak manjinskog stanovništva. Ništa manje vrijedna nije ni činjenica da novi gradonačelnik Bijeljine ima volju da razgovara sa gradonačelnikom Tuzle, Bešlićem, i to je bio, prema UNHCR-u , “prvi dobar sastanak, iako nije donio nikakve rezultate”.⁶⁶

Prema predstavnicima Bošnjačke zajednice u Bijeljini, politička situacija se najbolje može objasniti sljedećim :

“Postoje nove snage, ali se one još uvijek boje da se suprostave SDS-u. Trenutno je situacija na statusu quo, i naša se situacija nije ništa promjenila. Opština nije spremna da nam pomogne ni u čemu.”

Dakle, situacija se promjenila ali nije sigurno kada će ona ići na ruku Bošnjačke manjine ili čak njihovog povratka. Borba za vlast je zasigurno usmjerena prema nečem drugom. Ovo postaje potpuno jasno kada se vidi na koji se način postupa sa Bošnjačkim Predstavnicima, posebno sa gosp. *Durakovićem* iz Koalicije (SDA). On je izabran s pritiskom od strane OSCE-a⁶⁷ ali Duraković i ostali predstavnici Bošnjačkog naroda su veoma malo uključeni u donošenju odluka. Oni nemaju svoju kancelariju, čak ni ključ od opštine. Ni danas se niti jedan predstavnik ne može vratiti svojoj kući u Bijeljini.

10.3 Borba za vlast u opštini Bijeljina i Republici Srpskoj

Ovih dana postoji prava borba za vlast u opštini Bijeljini između radikalnih nacionalističkih stranaka, SDS-a i SRS-a i ostalih stranaka a posebno Demokratske stranke iz koje potiče gradonačelnik. Međutim, ova borba za vlast koja široko prikazana na primjeru Bijeljine, vodi se i u čitavoj Republici Srpskoj. Istočni dio Republike Srpske je pod snažnim uticajem “vlasti sa Pala”, dok je zapadni dio pod sferom uticaja Banja Luke. Može se reći da se obje ove strane, manje-više, sastaju u Bijeljini. Usljed toga će biti prikazan opis ovih dviju “sfera” kao i njihov stav prema povratku manjina, nakon čega će biti razmatrana specifična situacija u Bijeljini.

Borba za vlast u Republici Srpskoj

SDS, stranka Radovana Karadžića, i SRS ima svoje sjedište na Palama. Uopšteno se zna da su oni bili potpuno umiješani, ili čak da su oni započeli “etničko čišćenje” po cijeloj Bosni i Hercegovini.⁶⁸ i da se mnogi važniji članovi SDS-a, kao što je Karadžić, traže od strane Međunarodnog Suda za Ratne Zločine počinjene na prostoru bivše Jugoslavije. SDS i SRS su otvoreno protiv Dejtonskog sporazuma, posebno protiv manjinskog povratka kućama. Do 16. Jula 1996 g. Karadžić je bio predsjednik Republike Srpske, nakon čega je bio prisiljen od strane međunarodne zajednice da se povuče sa političke scene. Karadžić je bio zamjenjen od

⁶⁶ Prema gđi. Prins, Šef odjela UNHCR-a u Brčkom

⁶⁷ Organizacija za Sigurnost i Kooperaciju u Evropi

⁶⁸ Vidi paragraf 1.2

strane Biljane Plavšić, koja je onda napravila jedan vid “iznenađenja” osnivajući sopstvenu stranku, Srpsku Narodnu Stranku (SNS). SDS i SRS nisu promijenili svoju anti-Dejtonsku politiku, niti neprijateljski stav prema međunarodnoj zajednici. Kao instrument SDS-a koristi se policija ili čak specijalna policija.⁶⁹

Banja Luka je sjedište, manje-više, osnovano od strane Predsjednice Plavšić. Nekad je bila osnivački član SDS-a, a sada je osnovala svoju stranku (SNS), nakon zamjenjivanja Karadžića kao Predsjednika Republike Srpske. Zajedno je sa još nekoliko zvaničnika napustila SDS. Predsjednica Plavšić je dobila mnogo podrške od strane Međunarodne Zajednice. Međutim ni do danas nije ispunila mnoga obećanja koja se tiču implementiranja Dejtonskog Sporazuma. Nekoliko zadnjih godina je dala nekoliko, veoma različitih, izjava o implementaciji DMS, međutim sljedeća izjava odaje njenu stvarnu političku pozadinu:

“Nije naša obaveza da vodimo brigu o Bošnjačkim i Hrvatskim raseljenim licima koji žive na prostoru Federacije. Kao prvo, mi moramo riješiti problem smještaja za naša Srpska raseljena lica. Oni su morali napustiti svoje imovine u Federaciji a koje su im pripadale stoljećima. Ovo znači da u bliskoj budućnosti ne vidim nikakve šanse za povratak manjina u Republiku Srpsku. U ovom smislu Dejton ne predstavlja ništa više nego običnu teoriju”⁷⁰

U praksi, Biljana Plavšić nije skoro ništa učinila za povratak raseljenih lica. Rečeno je da hoće, ali je vjerovatno shvatila da obećanja i riječi mogu činiti čuda, a kao rezultat tome je (Ekonomska) pomoć Međunarodne Zajednice. Prelaz iz stranke (SDS) u stranku koja je voljna implementirati Dejtonski sporazum uključujući i povratak izbjeglih i raseljenih lica, je suviše velik korak da bi bio istinit.

Novi igrač na šahovskoj tabli u Republici Srpskoj je Milorad Dodik iz stranke Nezavisnih Socijal Demokrata. Pod pritiskom Međunarodne Zajednice, kao ne nacionalist, on je izabran za premijera Republike Srpske početkom ove godine. Dodik je obećao da će raditi u skladu sa Dejtonskim sporazumom. Iako je progres bio spor, stvari u RS se počinju otvarati prema implementaciji DMS.

Jasno je da moć ne-nacionalista u RS koji su zainteresovani za implementaciju DMS-a, zavisi od Međunarodne Zajednice. OHR ima, posebno poslije *Bonske konferencije* (paragraf 1.4), mogućnost da odluči o političkim pitanjima i zbog toga da obezbjedi vrstu potpore za ne-nacionalističke snage u RS-u. Iako je moć SDS-a i SRS-a u Republici Srpskoj opao, oni još uvijek imaju dosta uticaja, posebno u istočnoj regiji RS-a. Dalje, mnogi koraci se moraju poduzeti od strane novih snaga u Republici Srpskoj, kao što je npr. usvajanje novog stanbenog zakona koji će omogućiti povratnicima da vrate svoju imovinu. Stav “sjedišta u Banja Luci” je manje-više isti kao stav SDA: Povratak Bošnjaka je uslovljen povratkom Srba u Federaciju.

Borba za vlast u opštini Bijeljina

Kao što je to na entitetskom nivou, i u Bijeljini se vodi borba za vlast. Sa podrškom međunarodne zajednice, Dragomir Savić (DS) je izabran za gradonačelnika, zajedno sa

⁶⁹ Ministerie van Buitelandse Zaken, Situacija u Bosni i Hercegovini, 1997, str. 16

⁷⁰ Izjave UNHCR zvaničnika u Sarajevu, sept. 1996, u Mnesty International, *Ko živi u mojoj kući?*, Mart, 1997, str.8

Bošnjačkim potpredsjednikom, Selimom Durakovićem. Prije su SDS i SRS same vodile vlast u Bijeljini. Kao rezultat ovih promjena, nekoliko zvaničnika ovih dviju partija su dobili otkaz. Međutim, postoje jasni znaci da ne znači da ako je SDS izgubio bitku da je izgubio i rat.

Kao prvo, zamjenik gradonačelnika Bijeljine, Dragomir Ljubojević (SDS), je bivši gradonačelnik. Prema nekoliko intervjuisanih osoba, on još uvijek ima veću moć od novog gradonačelnika (DS) , posebno zbog toga što se još uvijek mogu vidjeti neki “radikalni elementi” u Bijeljinskoj Administaciji.

Kao drugo, specijalna policija ima svoj glavni štab u Janji, i kažu da ona ima jak uticaj. Specijalna policija se sastoji od demobilisanih vojnika i osnovana je od strane SDS-a. (Paljanskog režima).U praksi, ova jedinica je više vojnog karaktera nego policijskog, pa je takva i shvaćena od međunarodne zajednice. I kada su na dužnosti i kada nisu, ovi policajci su uključeni u zastrašivanje stanovništva. Pored toga, oni su povezani sa pljačkama, crnom trgovinom, krađom, itd. Specijalna policija ima strahobalnu reputaciju.⁷¹

Veoma važan,negativan, razvoj na polju politike jeste činjenica, koja ukazuje da SDS premješta centralu svoje stranke iz Pala u Bijeljину.⁷² Sve se više i više u grad doseljavaju visoko rangirani članovi ove stranke. Čak je izgrađen i jedan novi stanbeni blok namjenjen “zvaničnicima” SDS tsranke.

Zbog gore navedenih činjenica, čini se da je opština Bijeljina još uvijek SDS / SRS orijentisana, uprkos činjenici da je gradonačelnik iz Demokratske Stranke. Prema *gosp. Todoroviću, Direktor Helsinkiškog Komiteta za Ljudska Prava u RS* :

“U opštini se još uvijek nalazi mnogo radikalnih elemenata koji nam mogu prouzrokovati probleme. Pored toga postoje vrlo jasni znaci da se centrala stranke SDS premješta u Bijeljину”

Da su radikalni elementi su još uvijek sposobni da unesu neprijateljsku atmosferu u Bijeljину, postalo je jasno u Novembru 1997. Tada je Srpska Radikalna Stranka okupirala policijsku stanicu u cilju spriječavanja provjere postojanja ilegalnog oružja od strane IPTF-a. U isto vrijeme je “Radio Pale” javljao da ljudi izađu na ulice i da se “bore protiv SFOR-a / IPTF-a”.

Pozitivni aspekti povratka manjine u Bijeljину

- Moć SDS-a i SRS-a u RS je oslabila. Sve više, umjerenije stranke preuzimaju vodstvo, uz pomoć međunarodne zajednice. Posebno se zapadni dio RS otvorio po pitanju implementiranja Dejtonskog sporazuma.
- SDS i SRS nisu više jedine partije koje vladaju u Opštini Bijeljini. Napredne stranke su oformile koaliciju što je rezultiralo da novi gradonačelnik bude iz reda Demokratske Stranke.
- Neki od SDS i SRS zvaničnika su zamijenjeni, na čija mjesta su dovedeni umjereniji ljudi.

⁷¹ Vidi poglavlje 13,paragraf 2, širi opis narušavanja ljudskih prava od strane specijalne policije

⁷² Prema nekoliko intervjuisanih osoba

Smetnje za povratak u Bijeljину

- SDS i SRS još uvijek imaju dosta uticaja, posebno u Istočnom dijelu RS-a.
- Takođe ni više umjerenije stranke u RS nisu baš zainteresovane za implementaciju Dejtonskog sporazuma, pogotovo kada je riječ o raseljenim licima. Mnogi važniji koraci još uvijek trebaju da se urade. Povratak Bošnjaka je uslovljen povratkom Bosanskih Srba u Federaciju.
- SDS i SRS još uvijek imaju dosta uticaja u Bijeljini, a izgleda da bivši gradonačelnik, koji je bio iz SDS-a, ima više moći nego aktuelni, koji je iz Demokratske stranke.
- Čini se da specijalna policija, pod vođstvom SDS-a, ima dosta uticaja.
- SDS, manje-više, premješta svoju centralu iz Pala u Bijeljину. Sve se više u grad doseljavaju visoko rangirani članovi stranke.
- Radikalni elementi su još uvijek sposobni da mobiliziraju ljude i stvore neprijateljsku atmosferu usmjerenu ka “neprijateljima”, kao što je međunarodna prisutnost u Bijeljini.

11 IMOVINSKA PITANJA U REPUBLICI SRPSKOJ

11.1 Uvod

Kao što je opisano u *paragrafu 6.1*, koji se odnosi na imovinska i stanbena pitanja u Federaciji, sva izbjegla i raseljena lica imaju pravo da se vrate svojim kućama. Vrlo je jasno da na obje teritorije ratno zakonodavstvo predstavlja ozbiljnu smetnju za povratak raseljenih lica. U ovom poglavlju će biti razmatrana imovinska i stanbena pitanja⁷³ u Republici Srpskoj, nakon čega će biti razmatrana situacija u Bijeljini.

11.2 Trenutni Imovinsko i Stanbeno Zakonodavstvo u Republici Srpskoj

U vrijeme pisanja ovog izvještaja, dolje opisani Zakoni se još uvijek drže na snazi. Kako god, novi stanbeni zakon će uskoro biti usvojen u RS-u, ali za sada ćemo se suočavati sa onim zakonima koji su na snazi. Opis situacije u isčekivanju novog stanbenog zakona predložen je u *paragrafu 11.4*.

1996 godine *Zakon o Upotrebi Napuštene Imovine u Republici Srpskoj* ne razlikuje privatnu od društvene svojine. U ovom slučaju je napuštena imovina ona imovina koja je napuštena od strane legalnog korisnika. Ako "Opštinska Komisija za Izbjeglice" proglasi imovinu napuštenu, onda ona može biti dodijeljena na privremeno korištenje. Privremeno zauzimanje je zagarantovano za jednu godinu sa opcijom produženja ovog roka na duži period.

Teoretski, u zakonu postoji opcija o povratku imovine njihovim stvarnim vlasnicima, povratnicima. Ako je imovina slobodna, što je veoma rijetko, povratnici se mogu useliti u roku od 15 dana. Međutim, ako je imovina zauzeta, vlasnik se može vratiti samo ako su ispunjeni sljedeći uslovi :

1. Vlasnik može dobiti svoju imovinu natrag u roku od 30 dana ako je privremeni vlasnik vraćen u njegovu imovinu na području Federacije i Hrvatske.
2. Vlasnik može dobiti svoju imovinu natrag u roku od 60 dana ako se privremenom vlasniku plati naknada, uključujući tu sve vrste popravki koje je privremeni vlasnik obavio na zauzetoj imovini.
3. Ako je privremeni vlasnik obezbjeđen sa alternativnim smještajem

Jasno je da iza svih mogućnosti povratnika iako ispune prva dva uslova, ostaje onaj treći koji zavisi od dobre volje vlasti da li će ili ne obezbjediti alternativni smještaj za korisnike privremeno napuštene imovine. Naravno, ova dobra volja uopšte i ne postoji. To znači da je opcija povratka imovine svojim stvarnim vlasnicima, povratnicima, ništa drugo nego teorija.

11.3 Procedura u Bijeljini

Kao što se vidi iz zakona koji je trenutno na snazi u RS-u, veoma je teško za ljude da se vrate svojim kućama, mada je tako dogovoreno u Dejtonskom Mirovnom Sporazumu. Potpuno ista stvar je i u praksi. To postaje očigledno u Regionalnom Ministarstvu za Raseljena i Izbjegla Lica, pod čijim nadzorom radi i Stanbena Komisija koja je zadužena za smještaj raseljenih i izbjeglih lica u regiji Bijeljine. Prema šefu tog ministarstva gđi. Ružić, koja kaže : "*moje ruke su vezane*". Ona je izjavila da ne može uraditi ništa; ni za Rome niti za Bošnjake koji se žele vratiti. Njeno Ministarstvo samostalno pokušava razmjestiti "vlastita Srpska raseljena lica". Danas se u opštini Bijeljina nalazi oko 50.000 raseljenih lica i prema Ministarstvu, njih oko

⁷³ Sve informacije o imovinsko – stanbenim pitanjima skupljeni su na seminaru "*uticaj imovinsko-stanbenih pitanja na repatrijacijom vraćene osobe i raseljena lica u Bosni i Hercegovini*"

8.000 nema “trajni smještaj”. Prioritet imaju porodice poginulih boraca i invalidi. Dali su do znanja da ovo ministarstvo nema volje da preuzme ikakvu odgovornost da pomogne povratnicima da dođu do svoje imovine. Žalbe koje su ispunjene od strane manjina u njenom Ministarstvu, nisu ušle ni u kakvu proceduru. Prema gđi. Ružić, do sada je bilo 120 žalbi koje su podnijeli Bošnjaci.

(Formalna) procedura koja se koristi danas je da Odjel za Urbanizam informiše Regionalno Ministarstvo za Izbjegla i Raseljena lica o stanbenom stanju. Nakon ovoga, Stanbena Komisija odlučuje ko se može useliti u praznu kuću ili stan.

Sudovi u Bijeljini nisu voljni započeti bilo kakvu proceduru koja je vezana za napuštenu imovinu u Bijeljini, pozivajući se na Zakon o Korištenju Napuštene Imovine, član 3. Prema ovom članu napuštena kuća je privremeno smještena od strane Ministarstva za Raseljena i izbjegla lica u RS. Međutim, može se prodiskutovati da ovo ne znači da sud ne može donositi odluke o drugim pitanjima, kao što je to imovinsko pravo. Zbog toga sud u Bijeljini ne uzima ni jedan slučaj koji se odnosi na povratak imovine.

11.4 Novi imovinski i stanbeni zakon u Republici Srpskoj

U vrijeme pisanja ovog studija, novi imovinski i stanbeni zakon još uvijek nije usvojen u Republici Srpskoj. Nakon uspostavljanja nove Vlade RS, osnovana je radna grupa koja je trebala da razvije imovinsko-stanbene zakonske amandmane i da to preda na potpisivanje vladi RS. OHR je pregovarao sa ovom grupom da taj zakon bude u skladu sa zakonom u Federaciji. Rezultat ovih pregovora je bio zakon koji je sličan zakonu koji je na snazi u Federaciji, što nije iznenađujuće, jer ovi zakoni predstavljaju standard.⁷⁴ Međutim, ovaj predlog je odbačen od strane Skupštine RS i vjerovatno neće biti usvojen prije izbora u Septembru 1998. Političke stranke radije ne bi dirali ovu “vruću temu”, bar ne trenutno.

Jasno je da stanbeni zakon u RS mora biti usvojen kad tad. OHR je izjavio da ako zakon ne bude usvojen uskoro, on će iskoristiti svu svoju moć da prisili usvajanje ovog zakona.⁷⁵ Novi imovinsko-stanbeni zakon, koji će tada stupiti na snagu, će imati velike sličnosti onom u Federaciji. Kao što je rečeno ranije, oni predstavljaju standard.

11.5 Bijeljina i novi imovinsko-stanbeni zakon

Kada stupi na snagu novi zakon u RS, u Bijeljini će situacija biti ista kao što je sada u Tuzli. Oba grada imaju veliki broj populacije raseljenih lica, koji trenutno zauzimaju imovinu stvarnih Bošnjačkih i Srpskih naseljenika, i nemaju dovoljno smještaja. Međutim, kako je ista vlast još uvijek zadužena za smještaj u Bijeljini, čini se da će obstrukcija implementacije novog zakona biti veoma slična. Kao što gđa. Ružić, Šef Ministarstva, reče:

“Novi stanbeni zakon će tjerati ljude da se vrate u Federaciju, što niko u RS-u ne želi. Ne može te izbaciti ljude iz njihovih kuća.”

I

“Ja ne želim misliti o tome da će moja djeca morati ići u istu školu sa Muslimanskom djecom”

⁷⁴ Prema predstavniku Komisije za stvarna imovinska pitanja

⁷⁵ SFOR-ov dnevni izvještaj, 15-07-1998

Jasno je da osoba sa ovakvim stavom na ovoj poziciji neće biti voljna da implementira novi imovinsko-stanbeni zakon, i kao takvim pomoći Bošnjačkim raseljenim licima da se vrate svojim kućama.

Veoma važan aspekt čitave ove stanbene stvari je da je prije rata u Bijeljini bilo približno 16.000 kuća/stanova u privatnom vlasništvu, i samo 400 njih u društvenom vlasništvu.⁷⁶ Međunarodna zajednica se zasigurno neće složiti sa destrukcijom privatnog vlasništva, kao što se nije složila ni u toku pregovora sa vlastima Federacije. Najviše slično je da neće biti krajnjeg roka za povrat privatne imovine Bošnjaka čak i ako prođu mnoge godine, omogućavajući im tako da sačekaju dok se okolina za povratak ne poboljša.

11.6 Ostali problemi koji su imovinsko povezani sa povratkom raseljenih lica

Pored toga što su Bosanska Srpska raseljena lica okupirala kuće Bošnjaka koji su napustili Bijeljину, tu još postoje mnogi slučajevi duplog zauzimanja kuća. Posebno u gradu Bijeljini su mnogi Srbi koji su živjeli u selima oko grada, zauzeli prazne Bošnjačke kuće. Iniciran je program da se započne sa izbacivanjem ljudi koji su ilegalno zaposjeli kuću, u cilju da se napravi slobodan prostor za veliki broj Bosanskih Srpskih raseljenih lica. Međutim ovaj program je odbačen (od strane novog gradonačelnika, itd.), jer su se “Neradikalne stranke” bojale da će ovaj slobodan prostor biti zauzet od strane SDS zvaničnika, usljed preseljenja centrale stranke sa Pala u Bijeljину.⁷⁷

Drugo, većina Bošnjačkog stanovništva, koje trenutno živi u Bijeljini (2.000-3.000), je raseljeno iz svojih kuća i predstavljaju raseljena lica u sopstvenom gradu. Razlog ovome je da kada se neki vrate u svoj grad zateknu njegovu kuću zaposjednutu, ili većinom zbog zakona o “prostoru za život”.⁷⁸ Ovaj zakon predviđa da ako se osoba ne može smjestiti ni na jedan drugi način, ona se može staviti u smještaj, koji posjeduje više od 15.2 m² “životnog prostora” po osobi, na sljedeći način :

“U stanove i stanbene objekte čiji se vlasnici ili korisnici ne nalaze u vojsci; U stanove i stanbene objekte vlasnika čiji su članovi domaćinstva napustili RS a koji su živjeli u združenim domaćinstvima”

Rezultat implementiranja ovog zakona je da su se Srpska raseljena lica smještala u kuće koje pripadaju Bošnjačkoj manjini. Ovaj zakon je ponovo implementiran od strane Regionalnog Ministarstva za Raseljena i Izbjegla lica u RS-u. Iako je *gđa. Ružić, šef ministarstva*, izjavila da je pokušala spriječiti nevolje samim time što nije stavljala porodice invalida i poginulih boraca u Bošnjačke kuće. Što se nije desilo u praksi. Često se dešavalo da se Bošnjačka porodica morala iseliti jer nije mogla živjeti sa Srpskom porodicom. Isto tako se često dešavalo da Srpska porodica uzme čitavu imovinu, jer se Bošnjačka porodica njome ne koristi, tako što ispuni formular kod odgovarajućih vladinih organa. Situacija za ova Bošnjačka raseljena lica je veoma teška. Prema *gosp. Adjaliju, Oficir za Zaštitu UBHCR-a za Bijeljinjski region*:

“Bošnjaci koji su morali napustiti svoju imovinu zbog člana 17 zakona RS, žive u mizernim uslovima života. Ne žive u svojim kućama već u ljetnim kuhinjama i garažama.”

⁷⁶ UNHCR, *Repatrijacijski Informativni Izvještaj o opštini Bijeljina*, april 1997 str. 1

⁷⁷ Vidi paragraf 10.3

⁷⁸ Uredba o Zakonu oo Korištenju Napuštene Imovine, član 17.

Iako su to morali uraditi, opštinske vlasti nisu još uspostavile “ured za povratak “ gdje bi se Bošnjaci mogli registrovati za povratak u Bijeljinu. Još nije jasno koliko će ovo trajati.

Pozitivni aspekti povratka manjine u Bijeljinu

- Novi Imovinski i Stanbeni Zakon će uskoro biti usvojen i u RS, omogućavajući originalnim stanovnicima da vrate svoju imovinu.

Smetnje za povratak u Bijeljinu

- Sadašnji zakon još uvijek omogućava vlastima da uzimaju kuće koje pripadaju manjini, čineći povratak raseljenih lica ništa većim nego što je teorija
- Postoji veliki nedostatak smještaja zbog :
 - Mnoga Srpska raseljena lica su okupirala Bošnjačke kuće
 - Ne veliki povratak raseljenih lica iz Bijeljine u Federaciju
 - dupla zaposjednutost
- Tu je još 8.000 Srpskih raseljenih lica bez “trajnog smještaja”
- Regionalno Ministarstvo za Raseljena i Izbjegla lica (stanbena-komisija) nije voljna da preuzme bilo kakvu odgovornost da pomogne povratnicima da vrate svoju imovinu. Takođe poslije usvajanja novog zakona, velika je vjerovatnoća da će doći do obstrukcije
- Opštinske vlasti još nisu uspostavile “ured za povratak” gdje bi se povratnici mogli registrovati.

12 EKONOMSKA SITUACIJA U BIJELJINI

12.1 Uvod

U ovom poglavlju će biti analizirana ekonomska situacija u Bijeljini, na isti način je urađena opširna perspektiva, uključujući i uslove za stanbenu popravku.

12.2 Uslovi za popravku stanov i rekonstrukciju u Bijeljini

Opšti uvod u *uslove za popravku stanova u Bosni i Hercegovini* dat je u paragrafu 7.2.

Uslovi za stanbenu popravku u Bijeljini

U 1997 organizacija IMG je izvršila procjenu uslova za stanbenu opravku u Bijeljini.⁷⁹ Iz ovog istraživanja potiču sljedeće tabele.

Tabela X Oštećene i uništene zgrade / boravišta u Opštini Bijeljina

Ukupan broj zgrada	26.805
Ukupno stanova	29.928
Oštećeno zgrada (%)	1.223 (4.6%)
Oštećeno stanova (%)	1.544 (5.2%)
Uništeno zgrada (%)	124 (0.5%)
Uništeno stanova (%)	141 (0.5%)

Izvor: IMG

Dalje, napravljena je razlika između stanova u urbanom i ruralnom području Bijeljine.

Tabela XI Ratom oštećeni stanovi u urbanom i ruralnom dijelu Bijeljine

Ukupan broj stanova	12.035	17.893
Oštećeni stanovi (%)	1.111 (9.2%)	433 (2.4%)
Uništeni stanovi (%)	120 (1.0%)	21 (0.1%)

IMG je takođe napravio procjenu koliko bi koštala rehabilitacija stanbenog fonda u Bijeljini. IMG radi sa stepenima i kategorijama oštećenja, da bi uspjeli procijeniti troškove. Priroda i opseg oštećenja četiri osnovna dijela zgrade (vanjski zidovi, unutrašnja konstrukcija, krov, prozori i vrata) je procijenjeno u stepenima što je direktno povezano sa troškovima rekonstrukcije.⁸⁰ Za jedan stan je procijenjeno da treba 35.000 DM, u vrijeme procjene. Naravno, to je samo procjena jer se troškovi mijenjaju prema tržišnoj cijeni stanbenih materijala i radne snage. Dakle to bi se trebalo uzeti kao jedna opsežna procjena.

Tabela XII Kategorije stanova prema stepenu oštećenja koje su povezane sa rekonstrukcijskim troškovima i Bijeljini

	Kategorija I 0-20%	Kategorija II 20-45%	Kategorija II 40-70%
Stanovi	532	599	413
Troškovi rekonstrukcije	2.361 x 1.000 DM	7.208 x 1.000 DM	7.354 x 1.000 DM

U gore navedenoj tabeli je predočena samo procjena rekonstrukcijskih troškova za oštećene stanove. Međutim, u opštini Bijeljina se nalaze i uništene zgrade. Usljed toga je predočena sljedeća tabela :

Tabela XIII Troškovi za izgradnju i rekonstrukciju u Opštini Bijeljina

Ukupni trošak rehabilitacije (1.000 x DM)	21.173
--	---------------

⁷⁹ Međunarodna Grupa za Menadžment, *RS-procjena ratom oštećenih stanbenih zgrada*, 1997

⁸⁰ Za upotrebljenu metodologiju vidi : IMG, *Republika Srpska i procjena ratom oštećenih stanbenih zgrada*, 1997, str. 7

Oštećene zgrade	1.223
Uništeni stanovi	1.544
Troškovi rekonstrukcije (1.000 x DM)	16.238
Uništene zgrade	124
Uništeni stanovi	141
Troškovi izgradnje (1.000 x DM)	4.935

Prema ovim iznosima, može se procijeniti da je ukupan iznos rehabilitacije stanbenog fonda u Bijeljini oko 21.173.000 DM. Međutim, ovi podaci potiču iz početka 1997, pa se može reći da se situacija do danas i pogoršala.⁸¹

Rekonstrukcija u Bijeljini

Do sada nije izvršena niti jedna izgradnja u opštini Bijeljini a koja se odnosi na rehabilitaciju stanbenog fonda.⁸²Ovo je prouzrokovano činjenicom da Međunarodna Zajednica ne odobrava rekonstrukciju u područjima gdje nema manjinskog povratka. Međutim, ova politika se nekako promijenila, kako je to objašnjeno u *paragrafu* 2.5. Sada se odvija projekat GTZ-a (Gesellschaft für technische Zusammenarbeit). Za svotu od 2 miliona maraka biće izgrađene kuće za Srpska raseljena lica.

Drugi rekonstrukcijski projekat je iniciran od strane opštinskih vlasti u Bijeljini.⁸³Opština je dodjelila Srpskim raseljenim licima , bez troškova, komade zemlje od 400 m² za 1.880 kuća.Opština je obećala da će se ona pobrinuti za infrastrukturu (voda, telefon, struja, put itd.), dok će raselj. lica morati sami obezbijediti materijal za izgradnju i izgraditi kuću. Opština se nada da će Vlada RS i Međunarodna Zajednica dati doprinos ovakvom jednom projektu. Postoji mogućnost da se ova dva projekta isprepliću, što još nije sigurno za sada.

Nije jasno da li će ove rekonstrukcijske aktivnosti značiti da će se Srpska raseljena lica, koja trenutno zauzimaju Bošnjačke kuće, iseliti u novo izgrađene objekte, omogućavajući na taj način da se Bošnjaci vrate svojim kućama. Ovo će biti veoma teško jer prema Regionalnom Ministarstvu za Izbjegla i raseljena lica, u opštini je još uvijek oko 8.000 raseljenih osoba koje nemaju “trajni smještaj”. Da bi se utvrdilo da li će originalni stanovnici biti vraćeni svojim kućama, potrebno je oprezno posmatrati izvršenje ovog projekta.

Zaključak

U opštini Bijeljina se nalazi 1.544 oštećenih i 141 uništenih stanova. Vrlo je važno da se shvati da svaki uništeni stan ili teško oštećeni stan, predstavlja domaćinstvo izbjeglih ili raseljenih lica koji nisu u mogućnosti da žive u svojim kućama. Ovi ljudi većinom sada zauzimaju stanove, ponovo, izbjeglim ili raseljenim osobama, rezultirajući nemogućnošću povratka istih u svoje domove, čime se doprinosi beskonačnom kružnom procesu povratka, koji se trenutno odvija.

12.3 Ekonomija i nezaposlenost u opštini Bijeljina

Prije ratna ekonomija u Bijeljini se zasnivala na agrokulturi i industriji. Danas, oko 70 % ekonomije predstavlja agrokultivisanje. Sljedeći podaci su samo procjene i nisu zvanične.⁸⁴ U opštini Bijeljina se približno polovina stanovništva od prije ratnog broja, prijavilo kao

⁸¹ Vidi paragraf 7.2 : *Opšti uvod*

⁸² Repatrijacijski informativni centar, Bijeljina: *Opštinske Informacije*, 1998 str. 5

⁸³ Novine Oslobođenje, 22 jula 1998

⁸⁴ Informacija dobijena od UNHCR-a, Repatrijacijski Informacijski Izvještaj u Opštini Bijeljina, April 1997.

nezaposleno. Pored toga, veliki je procenat nezaposlenosti među raseljenim licima. Neke od fabrika u regionu su pokrenule proizvodnju, ali vrlo često sa minimalnim, 15 % prijeratnim, kapacitetima. U 1997 g. prosječan priliv novca je iznosio 60 DM za jedan mjesec. Za Bošnjačke povratnike će biti vrlo teško naći posao, gotovo nemoguće, takođe i zbog diskriminacije koja ja očigledna, posebno ako se uzme u obzir da su važnije fabrike pod rukovodstvom članova SDS-a i SRS-a. Danas su čak i visoko obrazovani Bošnjaci, npr. profesori, ostali bez posla.

Nešto što bi takođe moglo imati uticaja na ekonomiju jeste činjenica da većina raseljenih lica, koja trenutno žive u selu Janji, potiče iz urbanih sredina kao što je Sarajevo. S druge strane, većina ljudi u Bijeljini su porijeklom iz ruralnih krajeva. Rezultat tome je da oni nisu mnogo efikasni u korištenju ekonomskih mogućnosti.

Pozitivni aspekti manjinskog povratka

- U Bijeljini se odvijaju dva rekonstrukcijska projekta za Srpska raseljena lica, što bi moglo rezultirati povratkom Bošnjačkih raseljenih osoba.

Smetnje za manjinski povratak u Bijeljini

- U opštini Bijeljina se nalazi oko 1.544 oštećena stana, čiji troškovi rehabilitacije dostižu cifru od 21 milion maraka.
- (Skoro) nemoguće je naći posao Bošnjačkim povratnicima

13 SOCIJALNO I BEZBJEDONOSNO PITANJE U BIJELJINI

13.1 Uvod

U ovom poglavlju je razmatrana sigurnost povratnika u Opštinu Bijeljina. Nakon toga će biti objašnjeno kakav bi odnos bio između sadašnje populacije koja živi u Bijeljini i potencionalnih Bošnjačkih povratnika.

13.2 Pitanje bezbjednosti

Bezbjednost manjna i lokalne populacije u opštini Bijeljina

Danas je bezbjednost manjinskog stanovništva u opštini Bijeljina na vrlo niskom nivou. Službenik koji istražuje ljudska prava je razgovarao sa šest Bošnjaka koji su nedavno bili pretučeni od strane zajedničke policije u Bijeljini.⁸⁵ Jedini zaključak koji se može izvesti iz ovoga je da, kada je policija kriva za takve zločine, Bošnjaci nemogu očekivati od policije da spriječi slična narušavanja ljudskih prava od strane građana. Zaključak se može izvući iz sljedećeg:

“Kada se Bošnjak želi vratiti u Janju (opština Bijeljina), i prijavi se u “lokalnom odjelu za izbjeglice”, vrlo brzo policija posjeti ove Bošnjake da bi im rekli kako im oni ne mogu garantovati sigurnost”

Jasno je da je jedan od glavnih zadataka policije da garantuje sigurnost i pokuša spriječiti maltretiranje povratnika. Dalje, *gosp. Buist, Komandir IPTF stanice za Bijeljinski region, kaže:*

“Policija ne uzima za ozbiljno žalbe od Bošnjaka”

U praksi su sve vrste policije krive za maltretiranje Bošnjaka. I jedinstvena policija i kriminalna istražna jedinica, finansijska policija itd, sve su one umiješane u to. Pored toga tu je još i prisutna ozloglašena specijalna policija, koja je smještena u selu Janja. Ova, manje-više, vojna grupa se često predstavlja kao najgori problem za ljudska prava u ovom regionu. I kada su na dužnosti i kada nisu, oni izvršavaju zastrašivanje (Bošnjaka). Oni su takođe umiješani u crnu trgovinu, pljačkanje, krađu itd.

Međutim, zastrašivanje i zlostavljanje ne vrši samo policija nego to radi i Srpsko civilno stanovništvo. Čini se da ovo nije usmjerno prema onim koji su ostali tokom rata, već protiv onih koji razmišljaju o povratku ili koji su samo došli u posjetu.⁸⁶ Jasno je da Bošnjaci ne mogu mnogo očekivati od (lokalne) policije kada se radi o zaštiti.

Ne trebaju zaštitu samo manjinsko stanovništvo. Bilo je slučajeva kada su u Bijeljini i Janji, Srpska raseljena lica, izbacivana iz njihovih “privremeno zauzetih” kuća od strane policije jer se doznalo da žele da se vrate u Federaciju. Zbog toga se ljudi boje izjasniti da se žele vratiti svojim kućama u Federaciji.⁸⁷

Mine u opštini Bijeljina

Bijeljina grad nema registrovanih minskih polja, što je slučaj i za Janju, ali se na opštini Bijeljina nalazi nekoliko njih. Ruska brigada je do sada uklonila oko 13.000 mina. Još nije poznato da li ima mina u potencionalnim rekonstrukcijskim područjima.

13.3 Ljudska Prava

Narušavanje ljudskih prava, koje se može direktno povezati sa bezbjednošću, opisano je u prethodnom dijelu. Narušavanje ljudskih prava, koji su povezani sa imovinskim pitanjima, je objašnjeno u poglavlju 11.

⁸⁵ Zvaničnik koji je zadužen za Ljudska Prava i koji mi je obezbjedio najviše informacija koje se tiču bezbjednosne situacije, želi ostati anonimn.

⁸⁶ Dva Bošnjaka su napadnuta u Janji dok su obilazili mezarje u Janji, u junu 1998 g.

⁸⁷ Prema predstavniku Bosanskih Srpskih raseljenih lica u Bijeljini

Sloboda kretanja

Postoji mnogo (ponekad i ilegalnih) punktova ali zastrašivanje je na niskom nivou. Ovo je, naravno, zbog toga što su uvedene nove zajedničke automobilske tablice u Bosni i Hercegovini. Znači, u praksi skoro i da ne postoji restrikcija slobode kretanja za individualne prelaske. Međutim, uopšteno gledajući, organizovana posjeta kućama ili mezarovima (grobljima) od strane grupe Bošnjaka, može uzrokovati probleme, posebno poslije događaja u Drvaru. Radikalni elementi u Bijeljini su, čini se, još uvijek jaki i sposobni da uspostave neprijateljsku atmosferu i uzbune narod, kao što je opisano u *paragrafu 10.3*

Kao što je opisano u *paragrafu 8.4*, posjete Bijeljini mogu se obaviti putem UNHCR-ovog autobusa.

Problem ličnih karti za Manjinsko stanovništvo i Povratnike

Ministarstvo Unutarnjih Poslova u Bijeljini obstruira manjine u dobijanju lične karte i ostalih dokumenata. Prema *gosp. Buistu, Komandiru IPTF stanice za Bijeljinski region*:

“Ljudi daju novac i dokumenta, ali mogu čekati do vijeka. Ali kada ja pošaljem nadglednika sa njima, ta procedura ne traje duže od četiri dana, čak i dobiju izvinjenje zbog toga što ranije nisu uspjeli dobiti dokumenta”

Ovo postaje sve važnije jer povratnici trebaju posjedovati ličnu kartu da bi im se dopustio povratak u RS. Međutim, osoba može dobiti ličnu kartu samo onda kada je prijavljen kao građanin. Naravno da je ovo ne moguće i to samo po sebi predstavlja još jedan način obstruiranja povratka manjina. U cilju da se izađe iz ovog opasnog kruga, povratnici pokušavaju da izbjegnu ovu proceduru tako što daju adrese svojih rođaka ili prijatelja, nakon čega obično slijedi posjeta policije na način kako smo to objasnili u *paragrafu 13.2*.

Ratni zločinci

Sa više uopštene perspektive gledano, mnogi od (indiciranih) ratnih zločinaca nisu uhapšeni, među kojima su i “poznati” Karadžić i Mladić. Tokom nekoliko intervjua sa raseljenim licima koji trenutno žive u Tuzli, doznao sam da je njihov uslov za povratak hapšenje ovih zločinaca.

13.4 Pomoć zajednici

U Bijeljini je trenutno nedostupna pomoć u hrani. Muslimanska humanitarna organizacija Merhamet, pokušava učiniti nešto zbog uskraćenosti Bošnjačkog stanovništva za humanitarnu pomoć. Ovo je tek otpočelo. Rečeno je da sve etničke grupe imaju isti pristup medicinskoj pomoći.⁸⁸ Međutim, povratnici se moraju registrovati prije nego što otpočnu primati tretman, a tretman se plaća preko osiguranja. Ljudi ne primaju ništa kada su nezaposleni. Za povratnike je nemoguće dobiti penziju a i ako ih dobiju one su vrlo male.

Svih pet džamija u Bijeljini je uništeno i nemaju tenziju ponovne izgradnje u skoroj budućnosti. Trenutno ne postoji mjesto gdje bi se Muslimanska zajednica mogla okupljati. Postoji samo jedan hodža, koji je u penziji, tako da se božija služba i ne održava.

13.5 Živjeti zajedno u Bijeljini poslije rata

Socijalna sredina izgleda daleko od prijateljske za povratnike, ne samo zbog kršenja ljudskih prava. Kao prvo, tu je samo 2.000-3.000 Bošnjaka među 120.000 stanovnika od kojih je samo

⁸⁸ UNHCR, Repatrijacijski Informativni Izvještaj o Bijeljinskoj opštini

50.000 Srpskih raseljenih lica. Sadašnja situacija se može opisati kao podjeljenost između Bošnjaka i Srba a što i jeste politika nacionalističkih stranaka. Dvije najviše radikalne stranke, SDS i SRS su još uvijek popularne, dok su druge stranke daleko od podržavanja nečega što se zove multi-etničko društvo i daleko od povratka. Povratak bivših građana nije baš popularan među Bijeljinskom populacijom, posebno među Srpskim raseljenim licima u Bijeljini.

Iz nekoliko intervjuova se može zaključiti da se raseljena lica ne žele vratiti “pojedinačno” u Bijeljinu. Kao što je jedna raseljena osoba izjavila:

“Mi se želimo vratiti ali samo onda kada se vrate i naše komšije”

Negativan uticaj za “zajednički život” još uvijek dolazi sa medija. Iako je SFOR uklonio neke radikalne medijske kanale, još uvijek je prilično ostalo nacionalističkih kanala. Primjer ovoga je “Radio Pale”, koji je odgovoran za mobilisanje stanovništva u Bijeljini prošle godine protiv SFOR-a.⁸⁹

Ipak, kažu da ima dosta tenzija između raseljenih lica i lokalnog stanovništva. Ovo bi mogao biti dobar znak zbog toga što bi onda neki od lokalnih stanovnika mogli biti (postati) više zainteresovani za povratak svojih bivših susjeda. Ovo ilustruje razdor između urbanih i ruralnih dijelova u Bosni i Hercegovini. Mnogi od Bosanskih Srba koji su živjeli u selima oko Bijeljine, sad su okupirali kuće Bošnjaka koji su napustili opštinu. Prije rata , a čak možda i sada, Bosanski Srbi , Bosanski Hrvati i Bošnjaci iz urbanih centara su imali više zajedničkog između sebe nego sa pripadnicima iste etničke grupe koji su živjeli na selima.

Pozitivni aspekti manjinskog povratka u opštinu Bijeljina

- Grad Bijeljina i Janja nemaju minskih polja
- Skoro da i nema restrikcije u slobodi kretanja

Smetnje za povratak u Bijeljinu

- Bezbjednost Bošnjaka je na niskom nivou. Civilni Bosanski Srbi regularno napadaju Bošnjake, posebno povratnike. Sve vrste policije su krive za zastrašivanje Bošnjaka
- Manjinsko stanovništvo ima poteškoća u dobijanju lične karte i ostalih zvaničnih dokumenata
- Nedostatak humanitarne pomoći
- Sadašnja socijalna okolina nije za povratak i mala Bošnjačka zajednica živi, manje-više, odvojeno od Srpske većine

PODZAKLJUČCI

Iz prethodnih poglavlja postalo je jasno da je povratak u opštinu Bijeljina obstruiran na nekoliko načina. Međusobno povezane smetnje su razbacane kroz poglavlja , i usljed toga će biti sastavljene u opisnom maniru , kako je to učinjeno i za Tuzlu.

Trenutno većina povratnika jedva vidi smisao života upravo zbog lošeg statusa ekonomije a u kojem su i oni sami uključeni. Nezaposlenost je velika, gotovo je nemoguće doći do penzije a čak je nemoguće doći i do pomoći u hrani. Dalje, za povratnike Bošnjake će biti teže naći posao nego za Bosanske Srbe koji trenutno žive tamo.

⁸⁹ Vidi zadnji dio paragrafa 2.5

Socijalna sredina u Bijeljini je daleko od pozitivne Povratak Bošnjaka nije dobro došao od velikog dijela trenutnih građana, posebno od strane Srpskih raseljenih osoba.

Bezbjednost Bošnjaka, posebno povratnika, je na vrlo niskom nivou. Bošnjake ne zastrašuju samo Bosanski Srbi koji su obični stanovnici, već veliko učešće u tome ima i policija.

Tamo ne postoji procedura za povrat imovine Bošnjačkim povratnicima, jer još uvijek nije usvojen stanbeni i imovinski zakon. Odgovorne vladajuće strukture nisu spremne preuzeti odgovornost za Bošnjačke povratnike. Međutim, novi stanbeni i imovinski zakon bi uskoro trebao biti usvojen. Čak i prije poznavanja procedure, jasno je da će se ovaj proces obstruirati zbog nedostatka smještaja u Bijeljini. Ovo bi se moglo podijeliti u nekoliko dijelova: kao prvo, tu je priličan broj oštećenih kuća. Kao drugo, Srpska raseljena lica su trenutno zauzeli kuće / stanove Bošnjaka koji su napustili opštinu Bijeljina. Kao treće, tu su osobe koje su duplo privremeno zaposjele smještaj uprkos tome što imaju trajni smještaj negdje drugo.

Opštinske vlasti, a posebno radikalne stranke SDS i SRS, nisu se obavezale za povratak raseljenih osoba. Ove radikalne i nacionalističke stranke još uvijek drže veliku moć u Istočnoj Republici Srpskoj kao i u Bijeljini. Više napredne stranke, čija glavna potpora leži u Banja Luci, moraju da ulože još mnogo truda i važnih koraka kao što je usvajanje stanbenog zakona. Za radikalne stranke povratak Bošnjaka je nezamisliv dok je za napredne stranke ovaj povratak, kao i za SDA na području Federacije, uslovljen povratkom Srpskih raseljenih lica na područje Federacije.

Jasno je da je povratak raseljenih lica u Bijeljину međusobno povezan sa situacijom u Federaciji a koja se tiče povratka. Usljed toga ova dva dijela ovog studija će biti simultano razmatrana u sljedećem poglavlju.

14 OPŠTI ZAKLJUČCI

14.1 Uvod

U ovom poglavlju će biti odgovoreno na posljednje istraživačko pitanje, imenovano kao: (ne)mogućnosti projekta The Way Back da utiče na smetnje za povratak u Tuzlu i Bijeljину. Međutim, prvo će biti kompletiran okvir smetnji. U ova dva dijela studija, smetnje za povratak su bile razmatrane odvojeno, a sada će one biti razmatrane zajedno.

14.2 Okvirni rad smetnji za povratak

Kao što se može zaključiti iz ova dva dijela studija , postoje i sličnosti i razlike između opština Tuzle i Bijeljine po pitanju povratka manjina. U ovom dijelu će biti opisane jasne relacije između nekoliko smetnji kao i sličnosti i razlike između ove dvije opštine. Kao početna tačka za komparaciju uzeta je činjenica da se u Tuzlu vratilo oko 3.000 manjinskih osoba a skoro ni jedna u Bijeljinu. Pokušalo je se objasniti ove razlike i koliki je uticaj ovih nekoliko smetnji na povratak. U ovom djelu “ad-hoc” smetnje neće više biti tema studija.

Socijalno i bezbjedonosno pitanje u Tuzli / Bijeljini

Postoji razlika između “socijalne sredine” u Tuzli i Bijeljini. Mnogo više Srba je ostalo tokom rata u Tuzli nego Bošnjaka u Bijeljini i njihovi problemi su bili manji. Tuzla je ostao multi-etnički grad i to ne zato što je ostalo mnogo Srba već posebno i zbog pozitivnog stava opštine prema manjinama. Etničke grupe uglavnom ne žive odvojeno, već zajedno. Ovo nije slučaj za Bijeljinu , gdje etničke grupe, manje-više, žive odvojeno jedne od drugih.

Naravno tu je veza između Socijalnih sredina , tako da različite etničke grupe imaju pozitivne / negativne stavove jedni prema drugima kao i stepen bezbjednosti za povratnike. Trenutno u Tuzli, manjina Bosanskih Srba je relativno sigurna, dok su Bošnjaci u Bijeljini obično zastrašivani od strane Srpskih civila čak i od policije. Činjenica da je (sve vrste) policija kriva za sve ovo, ima veze sa činjenicom da nacionalističke stranke nemaju volje da stvore sigurnu sredinu za povratnike.

Pitanje koje bi trebalo sad potencirati je : Koje su to posljedice proizašle iz razlika ovih socijalnih i bezbjedonosnih sredina između Tuzle i Bijeljine? Čini se da su one široke , što se može zaključiti iz sljedećeg :Kao prvo, sve intervjuisane osobe koje su raseljene osobe i koje trenutno žive u Tuzli a porijeklom su i Bijeljine, uslovljavaju svoj povratak činjenicom da li će biti sigurni u opštini Bijeljina. Dalje, Bošnjačke raseljene osobe uslovljavaju svoj povratak u Bijeljinu i činjenicom da li će se njihovi susjedi / porodice takođe vratiti . Čini se da se ovi uslovi, korektno, mogu susresti svugdje u opštini Tuzla. Još uvijek se u Tuzli nalazi mnogo Bosanskih Srba koji su relativno sigurni. Usljed toga može se prokomentarisati da je broj od 3.000 spontanih povrataka rezultat mnogo bolje socijalne i bezbjedonosne sredine u opštini Tuzla nego u opštini Bijeljina. Skoro ni jedna od osoba koje su se vratili nije uspjela vratiti svoju imovinu. Zato su, većinom, našli smještaj kod svojih prijatelja ili porodica. Međutim, tu su još neke posljedice multi-etničke komune na proces povratka u Tuzlu, a to je da se u Tuzli može lakše naći “hrana” i krov nad glavom.

Ekonomska situacija za povratnike

Još jedan aspekt koji je spomenut kao smetnja za povratak u Tuzlu i Bijeljinu je činjenica da povratnici jedva imaju smisao za životom. Nezaposlenost je visoka i (skoro) nemoguće je dobiti penziju a za većinu povratnika u oba grada pomoć u hrani je nedostupna. Pored toga, za povratnike je teže dobiti posao nego za ostale. Kako ovo zaustavlja raseljena lica da se vrate, isto tako na to utiču i njihovi sadašnji životni uslovi. Što se tiče zajednice raseljenih lica, ovi uslovi su u obje opštine na vrlo niskom nivou .Međutim ono što je imalo uticaja na 3.000 Bosanskih Srba da se vrate u Tuzlu je činjenica da tamo postoje ljudi (prijatelji / porodice) koji mogu da im pomognu.Ovo je , zbog malog broja Bošnjaka, u Bijeljini manje izraženo. Dakle jedna od posljedica “multi-etničke zajednice” u Tuzli je da povratnici mogu računati na svoju familiju i prijatelje.

(Opštinska)politika

Multi-etnički karakter Tuzle i pozitivan stav njenih građana, rezultiralo je da 1992 godine na izborima pobjedi ne-nacionalna stranka UBSD, sa gradonačelnikom Bešlagićem na čelu. Tokom rata i poslije, ova stranka, a posebno gradonačelnik Bešlagić, je pokušala da zadrži multi-etnički karakter Tuzle. Međutim u Bijeljini je izbore u 1997 godini ponovo dobila (Srpska) nacionalistička stranka, iako su više umjerenije stranke dobile zemlju. Naravno, tamo postoji veza između stava ljudi prema manjinskom povratku i izbora (radikalnih) nacionalističkih stranaka. S druge strane, narod ne samo da ima uticaj na onog koji je na vlasti, već i onaj koji je na vlasti utiče na stav naroda. Najočigledniji primjer je moć medija. U Tuzli su gradonačelnik Bešlagić i ostali pokušali da održe multi-etnički karakter i djelimično, zbog svoje uporne borbe, u tome i uspjeli. Može se reći da je činjenica da su opštinske vlasti sa svojim pozitivnim aspektima prema povratnicima, pomogli da se 3.000 povratnika vrati u Tuzlu. Međutim, ovo se posebno mora sagledati sa stanovišta da se opštinske vlasti bore za (očuvanje) dobre odnose među etničkim grupama, zbog toga što se povratnici veoma teško mogu vratiti svojim stvarnim kućama. Kao što će to biti opisano u narednom odjeljku, opštine uopšte nemaju stvarnu namjeru vratiti (mnogo) ljude. I u Tuzli i u Bijeljini viši organi vlasti imaju veći uticaj na povratak ljudi.

Nedostatak smještaja i uloga nacionalističkih stranaka

Još jedna od posljedica multi-etničke komune u Tuzli je ta da povratnici, ponekad, mogu naći sklonište kod svojih prijatelja i porodice. Ovo je vrlo manje izraženo u slučaju Bijeljine.

Trenutno u opštini Tuzla egzistira procedura za povrat imovine raseljenim osobama. Međutim, tu postoji nekoliko administrativnih i proceduralnih smetnji koji koče proces povratka. Iako trenutno u opštini Bijeljini ne postoji procedura za povrat imovine raseljenih osoba, to bi se moglo uskoro desiti sa usvajanjem stanbenog i imovinskog zakona u RS. Od tada, kada se donese na snagu taj zakon, procedura će biti slična onoj u Tuzli. Kao prvo, i u Tuzli i u Bijeljini postoji veliki nedostatak smještaja za povratnike, što je djelimično uzrokovano razaranjem kuća Srpskih i Bošnjačkih raseljenih lica. Međutim, to je većinom uzrokovano činjenicom da se raseljena lica, okupirajući imovinu, ne mogu ili neće da vrate svojim prijašnjim kućama :

- Dupli korisnici stana i dalje nastavljaju sa okupiranjem smještaja uprkos tome što imaju prikladan trajni smještaj (taj slučaj se može naći u obje opštine)
- Raseljena lica u Tuzli, okupirajući kuće Bosanskih Srba, ne mogu se vratiti svojim kućama u RS dok se s druge strane Srpska raseljena lica, koja okupiraju Bošnjačke kuće u Bijeljini, ne mogu vratiti svojim kućama na području Federacije.⁹⁰

Ovaj scenario daje moguće odgovore na pitanja kako se osloboditi ovog “smještajnog” problema:

- Rekonstrukcijom oštećenih kuća na obje strane tako da se mogu vratiti raseljene osobe sa područja Tuzle u Bijeljini i sa područja Bijeljine u Tuzlu.

Jasno je da za veliki povratak opštine Tuzla i Bijeljina ne mogu ništa učiniti samostalno ili čak zajedničkim snagama. Sve je međusobno povezano : Bosanski Srbi iz Tuzle okupiraju

⁹⁰ Naravno, moguće je da raseljeno lice dođe sa druge teritorije kao što je to Hrvatska, no međutim to nije tema ovog istraživanja

imovinu Bošnjaka iz Banja Luke, a ovaj pak zauzima imovinu Bosanskog Srbina u Sarajevu itd. Kada će se ljudi moći vratiti svojim kućama zavisi od sveukupnog “otvaranja” između dva entiteta. Međutim, do sada se ništa ne nazire. U Federaciji je nacionalistička stranka SDA izjavila da je zainteresovana za povratak samo pod uslovom da se u Republiku Srpsku vrate Bošnjaci. U RS-u radikalne nacionalističke stranke su protiv povratka Bošnjaka čak i protiv povratka Srba u Federaciju. Umjerenije stranke u RS-u imaju isti stav kao i SDA u Federaciji. U praksi, na oba entiteta se vodi takva politika od strane organa vlasti, da se ide sve više na relokaciju raseljenih osoba iz iste etničke grupe na područje gdje je ona većina.

Ipak se mora uzeti činjenica da se ne žele sva raseljena i izbjegla lica vratiti svojim kućama, jer žele ostati na teritoriji na kojoj je njihova etnička grupa u većini. Najveći radikalni pristup rješavanju “smještajnog” problema je da se ispoštuje scenario po kome se vrši zamjena imovine na nivou Entiteta. Međutim, to bi konsolidovalo etničku separaciju, što je i bio glavni cilj nacionalističkih stranki u BiH. Mnogo je važnije reći da ovakav scenario ne želi uvažiti potrebe ljudi koji se stvarno žele vratiti.

Ukratko

Dakle, ukratko, tu postoji opasan krug manjinskog povratka, koji se vrlo teško može probiti. Više voljne opštine kao što je Tuzla i gradonačelnik Bešlić zavise od manje voljnih aktera ovog procesa. Dalje, pojedinci koji se žele vratiti zavise od toga da li će ljudi koji su zauzeli njihovu imovinu htjeti ili moći vratiti svojim kućama itd. Razlika između Tuzle i Bijeljine po pitanju povratka je većinom uzrokovana prihvatljivošću socijalne i bezbjedonosne sredine, sa posljedicama da povratnici vrlo često mogu naći smještaj i hranu kod svoje familije ili svojih prijatelja. Usljed toga, može se reći da kada se neko vrati u neku od opština, može imati ohrabrujući efekat na proces povratka.

14.3 Otvaranje mogućnosti za povratak

Sa naivnog stanovišta gledanja, vrlo je jasno, da bi se vratili svi raseljeni u Tuzlu i Bijeljinu: potrebno je samo ukloniti sve smetnje za povratak. Ovo pitanje se može formulisati kao: Na koji način se to može uraditi? Iako prezentovane solucije u ovom paragrafu nisu uvijek realistične, način na koji bi se moglo realizovati ovo pitanje je jedini način da se otpočne diskusija.

Problem smještaja i nacionalističke stranke

Zbog velikog opsega povratka i velikog opsega razmjene imovine, što je opisano u prethodnom odjeljku, moglo bi se iskombinovati ova dva scenarija, u kojem je problem povratka ljudi koji stvarno žele da se vrate, neriješen. Politika koja je usmjerena samo prema povratku nije realistična, dok politika koja je usmjerena prema relokaciji raseljenih lica nije fer. Međutim, ovo se čini potpuno nemogućim. Kada se Bošnjak želi vratiti svojoj kući u Bijeljini, a Bosanski Srbin koji je zauzeo njegovu kuću, ne želi da se iseli, odnosno vrati, proces povratka je već u startu obstruiran. Vlasti na obje strane nisu spremne izbaciti ljude “na ulice” bez ikakve podrške. Zbog situacije koja se treba riješiti i “masovne relokacije”, progres u povratku će se odvijati u proširenom izdanju, posebno kada se donese stanbeni zakon u RS. Jedina mogućnost kada raseljena osoba može osloboditi stan je kada mu se pruži odgovarajući smještaj u procesu relokacije ili u procesu povratka svojoj kući. Privremeni kolektivni centri bi mogli biti (tužna) solucija za ljude koji su nasilno natjerani da napuste kuću koju su zaposjeli i koji nisu u mogućnosti da se vrate svojim kućama ili da nađu odgovarajući smještaj u procesu relokacije. Očigledno je da proces povratka ima šansu samo

ako opštinske vlasti budu dosljedne u deložiranju ljudi koji su zauzeli kuće / stanove, čak i onda kada ih moraju poslati u kolektivne centre. U Tuzli i Bijeljini bi ovo trebalo posebno sprovesti sa ljudima koji zauzimaju dva stana / kuće (Dupli korisnici).

Veoma je teško suočiti se sa ovim opasnim krugom povratka. Međutim, tu postoje mogućnosti koje bi mogle ići na ruku i osobama koje se žele vratiti i onima koji ne žele, koji će biti relocirani u mjesta sa većinskom etničkom grupom kojoj on pripada. Ovo bi se moglo desiti pod sljedećim uslovima :

- Izgradnjom porušenih kuća, u koje bi se vratile raseljena lica oslobađajući pri tome smještaj u koji bi se mogli vratiti stvarni vlasnici te imovine.
- Rekonstrukcijski projekti za relocirane osobe u područjima gdje je manjinski povratak moguć, omogućić će da se raseljena lica vrate svojim kućama. Tada će kuće koje su bili okupirali biti slobodne.
- Smještaj koji je postao dostupan na neki drugi način bi se trebao iskoristiti i u njega smjestiti raselj. Lica, omogućavajući da se oslobodi kuća koju su do tada bili zauzimali .

Ovakav program bi mogao zadovoljiti i ona raseljena lica koja ne žele da se vrate svojim kućama odnosno koja žele ostati na području gdje je njegova etnička grupa u većini. Pojednostavljen primjer se može ilustrovati na sljedeći način:

- Kuća je rekonstruisana u RS-u
- Stvarni vlasnici, Bošnjačke raseljene porodice, bi se vratile u novo izgrađenu kuću ostavljajući prostor kojeg su do tada zauzimale, slobodnim.
- Bosanski Srbin koji je vlasnik oslobođenog smještaja se može vratiti u svoju imovinu, ostavljajući prazan smještaj u Republici Srpskoj.
- Ako se oslobođeni smještaj nalazi u Federaciji i ako se Bosanski Srbin, koji je vlasnik tog smještaja, ne želi vratiti onda bi se taj smještaj mogao dati Bošnjačkoj raseljenoj porodici koja se ne želi vratiti u RS, čime se oslobađa još jedan zauzeti smještaj
- Bošnjačka raseljena familija će napustiti smještaj i ostaviti ga dostupnim stvarnom vlasniku

Iako postoje mnogi praktični razlozi zbog kojih se teško može implementirati, ovaj primjer može biti i realističan i fer npr. zbog raznolikosti u društvenoj i privatnoj imovini, program koji povezuje sve ciljne projekte na proces povratka i dobrovoljne relokacije,. Međutim mora biti jasno da se relokacija na dobrovoljnoj bazi odvija na taj način da ne obstruira proces povratka. Najbolji način do sada da se vrate raseljena lica svojim kućama je rekonstrukcija kuća. Ovaj proces još nije završen ni u Tuzli ni u Bijeljini.

Jasno je da je potrebna ko-operacija između dva entiteta ako se želi postići neki jači efekat u smislu povratka ljudi. Međutim, poznato je i to da sadašnje Nacionalističke stranke nisu voljne da to urade. Da bi se napravio bilo kakav proboj u ovom smislu, dobra stvar bi bila kada bi maknuli sve nacionalističke stranke sa pozicija vlasti a u okviru i značenju izbora. Međutim, čini se da ovo neće biti vidljivi scenario. Druga mogućnost je da se umiješa OHR i preuzme stvari u svoje ruke, donoseći odluke u cilju održavanja procesa povratka. Trenutno se može reći da je bilo takvih slučajeva, a što se može zaključiti iz *paragrafa 1.5 i 2.6* ali većina ovog se oslanja na dobru volju i ko-operaciji nacionalističke partije. Međutim iz dosadašnjeg istraživanja se da zaključiti da je jedino moguće probiti barijeru tako što bi se uklonile stranke i pojedinci koji obstruiraju proces povratka. Dakle, još bolje bi bilo kada bi OHR mogao izvršiti veći pritisak na opštinske vlasti.

Ostale smetnje za povratak

Kao što je to objašnjeno u prethodnom odjeljku, proces povratka je jedino moguć ako se Entiteti "otvore", jer se zna da je čitav taj proces međusobno povezan. Međutim, važan aspekt ovih "otvaranja" je da se zagarantuje bezbjednost za povratnike na čitavom području BiH. Trenutno to nije slučaj za Bijeljину. Veoma je teško reći kako bi se to izvelo ali zasigurno jednu od uloga bi morao odigrati SFOR i IPTF. Ponovo, nacionalističke snage neće pokušati spriječiti zastrašivanje raseljenih osoba, što se može prikazati u slučaju Bijeljine, te gledajući iz ove perspektive, može se zaključiti da je potreban veći uticaj međunarodne zajednice u cilju stvaranja bezbjedonosnijih uslova za povratnike.

Još jedan važan aspekt je socijalna sredina i uslovi za povratak. Potrebno je da prođe vremena da bi se ponovo stekli "normalni odnosi" između etničkih grupa. Međutim jedan od smetnji za povratak je i to da se ljudi ne žele vraćati sami. Zbog toga bi bilo dobro da ako dođe do povratka, da se on vrši u manjim grupama. Takođe je teško shvatiti da je povratak moguć samo ako se vrši popravak oštećenih stanova itd.

Ekonomska situacija je vrlo loša na čitavom području Bosne. Zna se da ako hoćemo da se proces povratka manjina odvija, onda je potrebno da se izgradi ekonomija. Ovo bi uništilo jednu od smetnji, koja se odnosi na to da povratnici nemaju smisao za život pod okriljem sveukupnog povratka

14.4 (ne)mogućnosti da projekat The Way Back utiče na proces povratka

U ovom paragrafu će biti analiziran projekat The Way Back i (ne)mogućnosti njegovog uticaja na smetnje za povratak u Tuzlu i Bijeljину.

Kao prvo bi trebali pomenuti da je the way back parcijalan projekat što znači da se odnosi samo na Bijeljину i Tuzlu. Ovdje su opisane i snage i slabosti ovog projekta. Kao što je to predstavljeno u prethodnom paragrafu, proces povratka je sam po sebi ispreplitan. Raseljena osoba iz Bijeljine koja je okupirala kuću u Tuzli, ne okupira kuću osobe koja živi u njegovoj kući u Bijeljini. Samim tim su i raseljena lica iz drugih opština uključena u ovaj slučaj. S druge strane, mnogo više bi imali praktičnih rezultata ako bi se uticalo da se povratak vrši u manjim grupama a ne globalno.

Analizirajući smetnje za povratak u Tuzlu i Bijeljину, došli smo do zaključka da projekat the way back ne može direktno riješiti ove probleme. Partneri u projektu, FGT, IKV i Helsinški Komitet u Bijeljini, i njihovi rezultati, u potpunosti zavise od svih faktora i to: međunarodne zajednice, vlasti u Republici Srpskoj kao i od trenutnih stanovnika u oba grada. Usljed toga vrlo je važno napomenuti da ove organizacije, koje su pokrenule ovaj projekat, nisu morale to da učine jer nisu one zadužene za omogućavanje povratka raseljenih lica. Ovaj zaključak je ojačan i činjenicom, da registrirajući ljude za povratak, može im se dati lažna nada.

S druge strane, kompletan proces povratka se nalazi u slijepoj ulici, i zbog toga je razumljivo zašto se ovaj program pokrenuo. Pored toga, današnja borba nije poštena: to je neorganizovana zajednica raseljenih osoba protiv snažnih nacionalističkih stranaka. Usljed toga, jedan od najboljih aspekata projekta "The Way Back" jeste da se u njemu raseljena lica predstavljaju u svojoj želji za povratak a ne drugačije.

Politički i pravni aspekti povratka

U suštini, uspjeh ili propast ovog projekta ne zavisi od tri partnera ovog projekta, koji su ujedno i njegovi inicijatori. Šta više, sigurno je da ljudi neće moći kroz ovakav samostalni projekat ostvariti svoje pravo na povratak. Potrebni su i drugi akteri. Zbog toga se sve više nameće pitanje : Šta će se postići ovim projektom?. Trenutno neke od najvidljivijih mogućnosti su slijedeće:

- Predstavljati zajednicu raseljenih lica i u Tuzli i u Bijeljini. Raseljena osoba kao pojedinac ne može učiniti ništa, dok jedna organizirana struktura može imati veću moć. Na ovakav način je mnogo lakše vršiti pritisak na opštinske vlasti u Tuzli i Bijeljini kao i na Međunarodnu zajednicu. Još jedan od načina da se poveća uticaj jeste uključivanje što više organizacija u ovaj projekat
- Pomoći raseljenim osobama da se snađu u pravnom sistemu u Tuzli i Bijeljini, da bi mogli napraviti zahtjev za povrat njihove imovine. Ovo se već u Tuzli može raditi, dok se u Bijeljini čeka na donošenje novog Stanbeno-imovinskog zakona. Nakon što se napravi zahtjev, pažljivo se nadgledaju dalji događaji vezani za taj zahtjev i u tom cilju se pokušava izvršiti veći uticaj na opštinske vlasti.
- Nadgledati događaje u Tuzli i Bijeljini i tražiti, ako je moguće, publicitet u cilju stvaranja pritiska na (opštinske) vlasti i Međunarodnu zajednicu
- Iskoristiti činjenicu da se trenutno u Bijeljini vode dva rekonstrukcijska projekta za Srpska raseljena lica. To znači da će smještaj biti oslobođen, te nadgledati da li će on biti dostupan stvarnom vlasniku i omogućiti mu povratak.
- Ako se dozna da neko duplo okupira imovinu ili u Tuzli ili u Bijeljini, odmah napraviti pritisak na vlasti u Tuzli i Bijeljini i obavjestiti relevantne Međunarodne organizacije. U tom slučaju vlasti se nemogu sakriti iza činjenice da ta osoba nema drugi adekvatan smještaj.
- Pokušati imati dobre odnose, ako je to moguće, sa Međunarodnom zajednicom, kao i sa (opštinskim) vlastima u Tuzli i Bijeljini.

Dakle, ukratko, mogućnosti direktnog uticanja na proces povratka od strane tročlanog partnerstva u projektu "The Way Back", većinom je ograničeno na pokušajima da se utiče na druge aktere u procesu povratka kao što su (opštinske) vlasti, OHR i UNHCR. Trenutno se ništa više nemože učiniti nego samo stvoriti jedan vid lobija koji će raditi na ruku raseljenih lica.

Socijalno i Bezbjedonosno pitanje

Još jedna od smetnji za povratak odnosi se na socijalne uslove za povratak : teško je za ljude različitih etničkih grupa ponovo živjeti zajedno. U opisu projekta "The Way Back" nalazi se nekoliko stavki čiji se rad odnosi na prethodni problem :⁹¹

Ib. Prisiliti dijalog između vjerskih zvaničnika u Tuzli i Bijeljini, jer vjerski lideri igraju ključnu ulogu u mijenjanju narodnog mišljenja

IIf. Stvoriti atmosferu u kojoj će repatrijacija biti moguća, uključujući kulturne događaje kao što je zajedničko slavlje vjerskih praznika

IVa. Organizirati posjete rodnim gradovima, uključujući susrete sa svojim budućim-bivšim komšijama i trenutnim stanovnicima kuća raseljenih osoba, radi ponovnog uspostavljanja povjerenja

⁹¹ Vidi paragraf 3.5

U praksi se do sada nije ništa učinilo po pitanju implementacije ovih “socijalnih” stavki. Međutim, jasno je, da moguća “implementacija” stavki Ib i IIb, se samo indirektno povezuje sa povratkom, dok se stavka IVa direktno povezuje sa procesom povratka. Međutim, implementacija ovog posljednjeg je veoma teška, jer može imati jake bezbjedonosne rizike za raseljena lica koja su uključena u tu posjetu, posebno ako se to radi o Bijeljini i Janji. Može se reći da su ovi rizici danas veoma veliki. Dobar razvoj događaja u svemu ovome jeste da Srpska raseljena lica prate Bošnjake do njihovih kuća i obrnuto. Na ovaj način oni su zaštićeniji i čak mogu imati mogućnost da konstruktivnije razgovaraju sa osobama koje trenutno žive u njihovim kućama.

Iako se nije ništa uradilo po pitanju Ib i IIb, postoje mogućnosti za to. I (Srpski) pravoslavni sveštenik, Nikolaj Marković, i imam Muhamed Lugavić, su pozitivni što se tiče njihovog uključivanja u ovaj projekat. Naravno, dijalog između vjerskih lidera te zajedničkih proslave vjerskih praznika su samo indirektno povezani za povratak, a mijenjanje “narodnog mišljenja” je nešto apstraktno, za šta se teško može reći šta se stvarno može desiti i da bi imalo uticaja.

Ekonomska pitanja

Još jedna od smetnji jeste činjenica da se i u Tuzli i u Bijeljini još uvijek nalaze srušene kuće. U sklopu projekta “The Way Back” je nemoguće išta uraditi po ovom pitanju, nego samo preostaje da se ponovo traži podrška od međunarodnih organizacija. Isto tako, šanse za dobijanje materijalne pomoći za povratnike su veoma male.

Ukratko

Kao zaključak može se reći da su mogućnosti tri partnera u ovom projektu ograničene. Možda je najbolje da se naziv “The Way Back” promjeni u drugi kao što je “Podrška povratku”. Tri stvari sa kojima organizacije same mogu uticati na povratak raseljenih lica su :

- Dati raseljenim licima pravni savjet kako bi oni mogli razrješiti pravni postupak
- Nadgledati “događaje” u Tuzli i Bijeljini, uticati na vlasti i međunarodnu zajednicu i zatražiti publicitet ako je to neophodno
- Pokušati izgraditi povjerenje između Bošnjaka i Bosanskih Srba (putem nekih projekata)

Teško je reći da li će ovo ikada dovesti do povratka. Jasno je da, jedini akteri koji mogu održati proces povratka, su Vlasti u oba Entiteta i Međunarodna zajednica.

Preusmjerenje projekta

Gledano sa praktične strane može se prodiskutovati slijedeće : Da li projekat uopšte može uticati na povratak čak i na manjem nivou?. To znači da respektivno i u Tuzli i u Bijeljini postoje ljudi koji su raseljeni unutar svog grada. Ako se ovi ljudi ne mogu vratiti, šta onda da očekujemo od raseljenih osoba koje se nalaze u drugim gradovima? Ako se nešto može uraditi za ove ljude , kao što je poboljšanje ljudskih prava, socijalna situacija ili čak njihov povratak kući, onda se može reći da je situacija postala mnogo povoljnija za implementiranje projekta “The Way Back”. Ključni pravci manjinskog povratka u Tuzlu i Bijeljinu su poboljšanje životnih uslova manjina koje već žive tamo.

DODATAK I SAŽETAK DEJTONSKOG MIROVNOG SPORAZUMA

Dejtonski Mirovni Sporazum je napravljen kao opšti okvirni sporazum koji je tek kao takav podjeljen na nekoliko "Aneksa", koji predstavljaju nekoliko tema sporazuma. U donjoj tabeli su sažeti samo najvažniji dijelovi Sporazuma, "Aneksi", u cilju sveobuhvatnog razumjevanja ovog sporazuma. "Strane" u sporazumu čine : Republika Bosna i Hercegovina ; Republika Hrvatska i Federativna Republika Jugoslavija. Delegacija Federativne Republike Jugoslavije je bila ovlaštena da potpiše u ime, tada samoproglašene, Republike Srpske.

Opšti Okvirni Sporazum

su punopravni potpisnici nekoliko Aneksa, poštivanja ljudskih prava kao i prava izbjeglih i raseljenih osoba. Strane su se takođe dogovorile da će potpuno surađivati sa svim entitetima u implementiranju mirovnog dogovora i suđenju ratnim zločinima kao i drugim vidovima narušavanja međunarodnog humanitarnog zakona

Aneks 1-A: Vojni Aspekti

Prekid vatre se nastavlja od 5 Oktobra. Strane će povući svoje snage najmanje 4 km od zone razdvajanja. Strane borbene snage će se povući iz Bosne u roku 30 dana. Strane pozivaju vojne implementacijske snage (IFOR), pod vodstvom NATO-a, sa velikom ovlašću UN-a, što će osigurati saglasnost sa ugovorom o vojnim aspektima i upotpuniti određene podržavane zadatke. IFOR ima pravo da upotrebi silu, ako je to neophodno, i nema ograničenu slobodu kretanja

Aneks 1-B: Regionalna Stabilizacija

Republika Bosna i Hercegovina, Federacija, Republika Bosanskih Srba, Reoublika Hrvatska i Federalna Republika Jugoslavija moraju započeti pregovore, pod okriljem OSCE-a, u cilju: dogovaranja brojčanih ograničenja na držanje teškog naoružanja i artiljerije, dogovaranja izgradnje povjerenja, i da se stvori regionalni balans u krugu bivše Jugoslavije.

Aneks 2: Među-entitetska Linija

Dogovorena je među-entitetska linija između Federacije i Republike Srpske. Sarajevo će biti ponovo ujedinjeno u okviru Federacije i Goražde će biti povezano sa Federacijom putem koridora. Status Brčkog će biti odlučan putem arbitraže

Aneks 3: Izbori

Izbori, međunarodno nadgledani od strane OSCE-a, će biti sprovedeni za : Predsjedništvo i Predstavnički Dom Bosne i Hercegovine, za Predstavnički Dom Federacije i Narodnu Skupštinu Republike Srpske. Izbjegla i raseljena lica imaju pravo da glasaju u mjestima odakle su izbjegli, ako se sami odluče na to.

Aneks 4: Ustav

Bosna i Hercegovina, Republika Hrvatska i Federativna Republika Jugoslavija su priznale suverenitet jedne drugoj i suglasile se da sporove riješe na miran način. Dalje, priznali su da

Aneks 5: Arbitraža

Aneks 6: Ljudska Prava

zakonodavnog tijela. Ustav obezbjeđuje zaštitu ljudskih prava i slobodu kretanja, dobra, kapitala i službi na prostoru čitave Bosne i Hercegovine

Federacija i Republika Srpska su se dogovorile da će ući u recipročnu obavezu da se uključe u arbitražu radi rješavanja nesuglasica među njima

Aneks 7: Izbjegla i Raseljena Lica

Sporazum garantuje međunarodno priznata ljudska prava i fundamentalne slobode za sve osobe u Bosni i Hercegovini. Takođe je osnovana Komisija za Ljudska Prava, sastavljena od Ombudsmena za Ljudska Prava i Doma za Ljudska Prava. Ombudsmen ima pravo da vrši istragu o kršenju ljudskih prava prije nego što to uđe u proces sa domom za ljudska prava, koji je ovlašten da sasluša i odluči žalbu na ljudska prava te da donese obavezujuću odluku.

Aneks 8: Komisija za Očuvanje Nacionalnih Spomenika

Sporazum dozvoljava izbjeglim i raseljenim licima da iskoriste pravo na bezbjedni povratak svojim kućama i povrate svoju imovinu ili obznane samo kompenzaciju. Za sva lica je dozvoljeno da se kreću slobodno kroz čitavu zemlju, bez maltretiranja i diskriminacije. Komisija Za Raseljena Lica i Izbjeglice će odlučiti o povratku stvarne imovine ili kompenzaciji za istu, sa pravom donošenja i objavljivanja konačne odluke.

Aneks 9: Javna Preduzeća BiH

Osnovana je Komisija za Očuvanje Nacionalnih Spomenika, čiji je zadatak da imenuje imovinu kao Nacionalni Spomenik od velikog značaja za grupu ljudi sa zajedničkim kulturnim, istorijskim, religijskim i etničkim nasleđstvom

Aneks 10: Civilna Implementacija

Bosansko-Hercegovačko Transportno Preduzeće je osnovano u cilju organizacije i operacije sa transportnim sistemima, kao što su putevi i željeznice. Komisija za Javna Preduzeća je takođe osnovana da bi ispitala uspostavljanje drugih javnih preduzeća, kao što je PTT.

Novi ustav Bosne i Hercegovine će biti usvojen. Bosna i Hercegovina će biti i dalje suverena država sa trenutnim međunarodno priznatim granicama. Biće sastavljena od dva entiteta: Federacije i Republike Srpske. Centralna Vlada će imati Predsjedništvo, dva doma zakonodavnog tijela i međunarodni sud. Direktni izbori će se održati za Predsjedništvo i jedno od dva doma

Strane zahtjevaju da se Visoki Predstavnik, sastavljen rezolucijom Vijeća Bezbjednosti UN-a, odredi da ko-ordinira i potpomogne civilne aspekte Dejtonskog Sporazuma, kao što je ekonomska rekonstrukcija, zaštita ljudskih prava, povratak izbjeglica i održavanje slobodnih izbora. Visoki Predstavnik će voditi Združenu Civilnu Komisiju usaglašenu od viših predstavnika političkih partija, Komandanta IFOR-a, i predstavnika civilnih organizacija. Visoki Predstavnik nema ovlasti nad IFOR-om.

Aneks 11: Međunarodne Policijske Snage

obuku i savjetovanje lokalne policije, kao i nadgledanje i istraživanje aktivnosti i primjene pravnog prisiljavanja. IPTF mora o svakom potencijalnom kršenju ljudskih prava izvijestiti: Komisiju za Ljudska Prava, Međunarodni Tribunal ili neku drugu odgovarajuću organizaciju.

UN je zatražio da se osnuju Međunarodne Policijske Snage (IPTF) u cilju obavljanja različitih zadataka, uključujući

LISTA INTERVJUA

Za situaciju u Tuzli i Bijeljini posvećeno je nekoliko intervjua. Pored ljudi spomenutih u sljedećoj tabeli, održano je još 10 intervjua sa raseljenim osobama.

Intervjui posvećeni situaciji u Tuzli:

Gosp. A. Omerčehajić	Sekretarijat za Stanbeno Komunalne Poslove opštine Tuzla	Direktor
Gosp. L. Stjepo	Sekretarijat za imovinsko-pravne poslove (opština Tuzla)	Direktor
Gđa. E. Ibrišimović	Sekretarijat za izbjegla i raseljena lica (opština Tuzla)	Direktor
Gosp. A. Dozić	Ministarstvo za Rad, Socijalnu Politiku i Izbjeglice u TPK	Ministar
Gđa. M. Khoury	UNHCR (Tuzla)	Šelter program oficir
Gosp. I. Hendry	Međunarodne Policijske Snage	Ko-ordinator za Ljudska Prava
Gosp. M. Lugavić	Islamska zajednica -Tuzla	Imam
Gosp. N. Marković	Srpska Pravoslavna Crkva	Sveštenik

Intervjui posvećeni situaciji u Bijeljini

Gosp. Duraković	Opština Bijeljina	Dogradonačelnik
Gosp. Salihbegović	Narodna Skupština Republike Srpske	Vijećnik Skupštine
Gđa. S. Ružić	Regionalno Ministarstvo za Izbjegla i Raseljena lica (opština Bijeljina)	Šef ureda
Gosp. A. Sadir	Opština Bijeljina u izgnanstvu	
Gosp. R. Popović	Biro za Ljudska Prava	Sekretar
Gosp. B. Todorović	Helsinški Komitet za Ljudska Prava u Republici Srpskoj	Direktor
Gđa. J. Petrović	ARA	Projekt ko-ordinator
Gosp. S. Berberović	Merhamet	Predsjednik
Gosp. G. Buist	IPTF-Region Bijeljine	Komandir IPTF stanice
Gosp. S. Adjali	UNHCR-Brčko	Oficir za zaštitu u Bijeljinskom Regionu

Intervjui posvećeni situaciji i u Tuzli i u Bijeljini (opšte informacije)

Gosp. I. Milorad	Organizacija raseljenih i izbjeglih lica iz Tuzle	Generalni sekretar
Gosp. V. Šehić	Forum Građana Tuzle	Predsjednik
Gosp. E. Mustačević	Forum Građana Tuzle	Projekt co-ordinator
Gđa. A. Miletić	Forum Građana Tuzle-pravni odbor	Direktor
Gosp. Božić	Srpsko Građansko Vijeće	Podpredsjednik
Gđica. M. Struyk	Helsinški Parlament Građana-Tuzla	Oficir za Međunarodnu Vezu
Gđa. Prins	UNHCR-Brčko	Šef ureda
Gosp. J. Schollaert	Ured Visokog Predstavnika (sjever)	Šef ureda
Gosp. Ullens	Međunarodna Grupa za Menadžment	
Gđa. Srebrenka	CRPC-ured u Tuzli	Šef ureda

BIBLIOGRAFIJA

- Alispahić, F., Tuzla-politička ideja Bosanske reintegracije, u: hCa kvartalno, Ljeto 1994
- Amnesty International, "Ko živi u mojoj kući?", Mart 1997
- Babbie, E., *The Practise of Social Resarch*, Belmont, 1992
- Opština Bijeljina u izgnanstvu, *Plan povratka u opštinu Bijeljina /Janja*, Mart 1998
- Boyd, C.G: Making Bosnia Work u : *Foreign Affairs*, Januar-Februar 1998
- Dansko Izbjegličko Vijeće, *Informacije o Opštini Tuzla*, Jun 1997
- Dejtonski Mirovni Sporazum, potpisan 21 novembra 1995 u Ohio, USA
- Detrez, R., *De Balkan; van Burenruzie tot Burgeroorlog*, Baarn, 1993
- Emans, B., *Interviewen; Theorie, technieken en training*, Groningen, 1990
- Faber, M.J., De Soevereniteitskwesitie, u : *Internationale Spectator*, April 1997
- Flaying University Report, *Prava Izbjeglica, Proces Povratka i Reintegracije*, 1998, str. 8
- Međunarodna Krizna Grupa, *Brzi Put za Nigdje: Izbjeglice i Raseljene Osobe Unutar Bosne*, <http://www.intl-crisis-group-org/projects/bosnia/report/bh22rep1.htm>, April 1997
- Međunarodna Krizna Grupa, *Unutar Radovanove Republike*, <http://www.intl-crisis-group-org/projects/bosnia/report/bh11rep.htm>, Juli 1997
- Međunarodna Krizna Grupa, *Manjinski Povratak ili Masovna Relokacija?*, <http://www.intl-crisis-group-org/projects/bosnia/report/bh33rep1.htm>, Maj 1998
- Međunarodna Grupa za Menadžment, *Republika Srpska; Procjena ratne štete stanbebihi objekata u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, 1997
- Združena Civilna Komisija Istraživački Tim, *Specijalni izvještaj o Bijeljini*, Sarajevo, Juli 1996
- Kuipers, E.C.M.C., *Od Dejtonado Demokracije*, Enschede, 1996
- Leurdijk, D.A., Vrede op de Balkan?: voormalig Joegoslavie voor en na 'Dejton', u : *Oost-Europa Verkenningen*, Decembar, 1996, str 8-16
- Ministerie van Buitenlandse Zaken, *situatie in Bosnie-Herzegovina*, Novembar 1997
- Mnistarsrvo za rad, socijalnu politiku i uzbjeglice TPK, *Plan Povratka i Repatrijacije Raseljenih Osoba i Izbjeglica u Tuzlansko Podrinjski Kanton u 1998*, Mart, 1998
- Izvještaj *The Way Back*, Forum Građana Tuzle, Novembar, 1997
- Ured Visokog Predstavnika, Izvještaj o Opštini Bijeljina, 1997
- Ured Visokog Predstavnika, *Bonska Konferencija Mirovne Implementacije : Zaključci*, <http://www.ohr.int:91/docu/d971210a.htm>, Decembar 1997
- Ured Visokog Predstavnika, *Izvještaj o Opštini Tuzla*, 1997
- Opis Projekta "The Way Back", Među-crkveno Mirovno Vijeće & Forum Građana Tuzle, 1997
- Repatrijacijski Informativni Centar, Bijeljina; *Municipality Information Fact Sheet*, [http://www.irc.com.ba.mifs%20bijeljina\(1\).doc](http://www.irc.com.ba.mifs%20bijeljina(1).doc), Juli 1998
- Repatrijacijski Informativni Centar, Bijeljina; *Municipality Information Report Tuzla*, Sarajevo, Jun 1998
- Silber, L.&Little, A., *Smrt Jugoslavije*, London, 1996
- Balkanski Institut, *Dejton nakon dvije godine*, 5 Januar, 1998
- UNHCR, *Operacija Repatrijacije i Povratka u BiH u 1997*, April 1997
- UNHCR, *Informacijske Zabilješke*, Januar- Februar, 1998
- UNHCR, *Informacijske Zabilješke*, Mart-April, 1998
- UNHCR, *Informacijske Zabilješke*, Mart-April, Septembar-Decembar, 1997

- UNHCR, *Inicijativa Otvoreni Gradovi*, 31 decembar 1997
- UNHCR, *Operacija Repatrijacije i Povratka u 1998*, Ženeva, Decembar 1997
- UNHCR, Repatrijacijski Izvještaj Opštine Bijeljina, April 1997
- UNHCR, Repatrijacijski Izvještaj Opštine Tuzla, Jun 1996
- UNHCR, *Inicijativa Otvoreni Gradovi*, Oktobar 1997,
<http://www.ping.at/ric/unhcr/opencities/openoct.htm>